

KOCS Irén

Zoológus munkatársak levelezése a Székely Nemzeti Múzeummal, 1928–1932

(Kivonat)

A lepidopterológus DIÓSZEGHY László és az entomológus KÖNTZEI Gerő a Székely Nemzeti Múzeum legjelentősebb két világháború közti munkatársai közé számítanak. Az ún. székelyföldi kutatóutak tevékeny részvevőiként, közös gyűjtések során, de emellett más adományokkal is gyarapították a Múzeum gyűjteményeit, mindenekelőtt a híres „DIÓSZEGHY László”-lepkegyűjteménnyel. Hozzájárulásuk másrészt nem korlátozódik saját szakmájukra: ahogy más munkatársak, úgy ők is segítették egyéb területeken sepsiszentgyörgyi barátaikat (régészet, művészettörténet, néprajz stb.). 1928–33. évi levelezésük a legfontosabb forrás a székelyföldi kutatóutak 1929–33 közötti megszakadásához, majd újraindításához, hiszen az 1934–35. évi hargitai gyűjtő- és tanulmányutak fő kezdeményezője és kutatásszervezője épp KÖNTZEI Gerő volt. A dolgozat bemutatja az 1928 előtti előzményeket, és kitér néhány további, a tárgyalat évekbeli szakmai kapcsolatra is.

*

Előzmények

A Székely Nemzeti Múzeumnak már 1875-ben, alapításakor voltak kiállított természetrajzi tárgyai, de ez az anyag még nem képviselt különösebb értéket. 1879 őszén, Sepsiszentgyörgyre szállításakor már 1665 a természetrajzi tárgy az ideiglenes átadási leltár szerint, a 9365 tárgyat számláló törzsállományból. A

természetrajzi tárgyak egy részét özv. CSEREY Jánosné még 1875-ben vásárolta a másik alapítótól – házitanítójától, VASADY Nagy Gyulától –, de volt helyi anyag is. Ismeretes, hogy a közeli lelőhelyű „ozsdolai gyémántokból” (bipiramidális kvarc) már nagyon korán küldenek cseretárgyakat más múzeumok gyűjteményeibe. A természetrajzi anyagban olyan, nagyon különböző jellegű tételek keveredtek, mint Bécsből, antikváriumból származó csigagyűjtemény, a Köpec-Baróti szénmedence kőületanyaga és a „petőfalvi múmia”, egy – NENDTVICH Károly, az akkori vezető magyar őslénytanos által is – 400 éves körülínek valószínűsíthető „natronizált” emberi hulla, ami óriási feltűnést keltett már 1875. szeptember első napjaiban, a múzeumot végiglátogató több száz „orvos és természetvizsgáló” körében. Bár az imecsfalvi múzeumi anyagot lelkiismeretesen felcédulázták és katalogizálták, nagy része lelőhely és pontos megnevezés nélkül került nyilvántartásba; rendszerint csak az adományozó nevének feltüntetésével. Az alapítás körülményeit rögzítő egykori dokumentumok többször hangoztatták a természetrajzi tárnak a többihez képest gyarló voltát, de azt is, hogy ezen viszonylag könnyű segíteni. A gyűjtemények gyarapítása és tudományos feldolgozása mindenesetre korán elkezdődött, hiszen pl. KOCH Antal már 1879 novemberében köpeci ősemlősköveket határozott meg és írt le VASADY kérésére, a nyolcvanas években az APOR-kódex¹ adományozója geológiai és őslénytani anyagot is ajándékozott, 1897-ben SZABÓ Kálmán rendőrkapitány adományozott „csontokat” a múzeumnak az epresterői, DARA-GICS-féle homokbányából stb.

1901-ben LÁSZLÓ Ferenc földrajz- és természetrajz-szakos tanár veszi át a múzeumőri tisztet. Figyelmét elsősorban a régészet és a múzeum anyagi ügyeinek intézése fogja lekötöni – régészeti kutatásai teszik nemzetközi hírűvé az intézményt. Mindazonáltal jelentős azon tevékenysége is, mellyel a természetrajzi tárat gyarapítja. 1903-tól az addigi közös, ún. alapleltár helyett külön *Földrajzi és természetrajzi gyarapodási jegyzőkönyv*be vezetik (globálisan vagy egyenként) a gyűjtött vagy ajándékként beér-

* Sf. Gheorghe, N. IORGA 59, Bl. 10F/26, RO-4000

kezett tárgyakat. E jegyzék, akárcsak az előző alapleltári nyilvántartások, elsősorban az adományozókat tünteti fel. A LÁSZLÓ által gyűjtött ásványok, kőzettani, őslénytani és botanikai tárgyak 1904-től jelennek meg az új jegyzékben. 1910-ben már 7909 tárgy szerepelt a nyilvántartásban, az anyag egyre halmozódik, az első világháború előtt olyan jelentős gyűjtemények is bekerülnek, mint az EBERGÉNYI-féle madárgyűjtemény 1911-ben, és ugyanebben az évben a múzeumi kiszállásokon megjelenik SZÁDECZKY Gyula és BÁNYAI János (akkor még abrudbányai) geológus, hogy a sepsiszentgyörgyi fel-tárásokból – ezúttal pontosan megjelölt – kővü-let- és kőzetanyaggal gyarapítsák a gyűjtemé-nyeket.² 1912–13-ban a budapesti dr. KRENNER József, majd dr. HORVÁTH Géza adnak útba-igazítást a gyűjtemények rendezésére, és úgy íté-lik, hogy állapotuk a múzeum megvalósult új épületébe való átköltöztetés után jó.³ LÁSZLÓ Ferenc és CSUTAK Vilmos múzeumőrök maguk is kiszállnak hivatalos geológiai gyűjtésekre, többek között Alsórákosra, Dálnokra, Árapa-takra, Bereckbe. 1916-ban dr. KORMOS Tiva-dar, a magyar királyi Földtani intézet geológusa jár Sepsiszentgyörgyön,⁴ de a város nem sokkal később hadszíntérré változik – KORMOS csak 1934-ben fogja leírni a Sepsiszentgyörgy-Deb-ren-pataki új ősnulat, a *Hypolagus*-t.

Az impériumváltás után az erdélyi tudománosság gyakorlatilag intézmények nélkül marad, a kolozsvári tudományegyetem tanárai elmenekülnek, vagy állás nélkül maradnak, a magyar tudományos elit középiskolákba szorul vissza. Rendezetlen helyzetük miatt az Erdélyi Múzeum-Egyesület gyűjteményein román intéz-mények jönnek létre, az itt alkalmazásban ha-gyott magyar szakemberek (mint a régész ROS-KA Márton, a botanikus NYÁRÁDY Erasmus Gyula) munkájuk után elsősorban intézményeik-nek elszámoláskötelesek, eredményeik a román tudományosságot gazdagítják. Az EME-t magát is megpróbálja kisajátítani az új hatalom, tudományszervező lehetőségei megcsappannak, peri-odikái megszűnnek, sokáig csak néhány népsze-rűsítő előadást tarthat. Mindez a természettudó-sokra is érvényes. A nem-kolozsvári gyűjtemé-

nyek ugyancsak elveszítik jelentőségüket, vagy – mint pl. a nagyenyediek – elszigetelődnek. A Romániához került területeken az egyetlen talpon maradt nagy magyar tudományos intéz-mény – nem kis részben épp hírnevének köszön-hetően – a Székely Nemzeti Múzeum, amely párhuzamosan jogi helyzetének rendezésével kezdi a széthullott szakmai erőket is felkarolni, hasznosítani.

1928–29. Az ötvenéves jubileum és következményei

1928-ra a Múzeumnak sikerül az utolsó jogi feltételeket is biztosítania, román jogi szemé-lyiségének és a román irányban is megőrzött tudományos tekintélyének birtokában pedig a legkülönbözőbb szakmai területeken indít nagy-ívű programokat. CSUTAK Vilmosnak kerek évfordulóra van szüksége, ezért a Múzeum 1879-es, a székely megyék általi átvételére helyezik a hangsúlyt, és nagy megemlékezésre készülnek. Több nagy kiadói terv merül fel, melyekből az 1929-es **Emlékkönyv** valósul meg, a két vilá-gháború közötti kisebbségi magyar tudományos-ság legjelentősebb kiadványa. A szerkesztői hely-zetével kitérően élő CSUTAK szorosra vonja az intézménnyel kapcsolatban álló tudományos szakemberek sorát. Az **Emlékkönyv** ünnepsé-gekre⁵ jelenik meg, ehhez rendbe kell tenni a múzeumot, kiállításait, gyűjteményeit (1929-ben csak természetrajzi tétel 13 384 db.), és ennek kapcsán tanulmányutat lehet szervezni a Székely-földre, részben az **Emlékkönyv** megírását segé-tendő, részben már egy Székelyföld-monográfiát előkészítő terepszemléként. CSUTAK az **Emlék-könyv**ben a természetrajzi gyűjteményről így ír: „Gyűjteményünk az 1879 óta lefolyt ötven év múlva sincs abban az állapotban, hogy a művelt látogató, s különösen a komoly természetbúvár elé a Székelyföld rendkívül értékes és gazdag ásvány-, növény- és állatvilágáról teljesen hű képet mutasson.” Ám CSUTAK a tettek embere, és ekkor már a gyűjtemények rendezésén dolgoz-nak úgy a kolozsváriak, mint a szétszóródott vidékiek (pl. BOGA Lajos, korábban az EME Állattárának őre, ekkor csíkszeredai főgimnázium-

mi tanár). Az utoljára 1923-ban, HORVÁTH István Székely MIKÓ Kollégium-beli tanárral és múzeumőrrel rendezett természettudományi anyagot is újra átválogatják, cédulázzák – BOGÁN kívül LÁSZLÓ József múzeumőr, az épp Székelykeresztúron tanító BÁNYAI János, GAÁL István és FERENCZI Sándor.⁶ Az **Emlékkönyv**ben olyan további, jeles természettudósok közölnek szakdolgozatot, mint SZÁDECZKY Gyula, TULOGDY János, MOESZ Gusztáv és NYÁRÁDY Erasmus Gyula. A munkaközösséggé összeforró társaság nagyobb része 1928-ban együtt vesz részt a Múzeum szervezte első komplex székelyföldi tanulmányi kiránduláson.

A pillanat egyszeri, és szerencsés a sepsiszentgyörgyiekre. 1930-ban Kolozsvár már újra központként léphet fel, mert az EME rendezi sorait, és az *Erdélyi Irodalmi Szemlével* szövetkezve, a korábban utóbbi köré csoportosult szakírók újraindítják a patinás *Erdélyi Múzeumot*. CSUTAK eredeti terve ezzel megghiúsul, mert gyakorlatilag ugyanazokra számítva akart egy hasonló jellegű *Székely Múzeum* folyóiratot rendszeresíteni. Legfontosabb szervező szövetségese, BÁNYAI is cserbenhagyja, pragmatikusan egy kisebb igényű, de könnyebben kivitelezhető kiadványt indít, a *Székelységet*. Viszonyuk néhány évre megromlik. A beköszöntő gazdasági válság okán a Múzeum egyébként is más területekre összpontosít – főleg a néprajzra. A sepsiszentgyörgyi intézmény azonban valóban az egyedüli szó szoros értelmében vett nagy intézményünk, és ha az EME a kolozsvári elite és Budapesthez való nagyobb közelségére támaszkodva a kincses városnak biztosítja is a reprezentatív romániai magyar tudományos periodikát, Sepsiszentgyörgy lehetőségei (gyűjtemények, vezetőinek szervezői kvalitásai, a tömbmagyar terület előnyei) számos tekintetben nagyobbak. CSUTAK 1933-ban a Múzeum nevében hívja meg Sepsiszentgyörgyre az EME vándorgyűlést (egyedülálló eset, különben a városi hatóságok, majd a helyi civil polgári elit mindig a vendéglátó), és a rendezvény fejleményeként a romániai magyar természettudományi szervezőközpont is a Székelyföldre költözik, egész az 1940-es, újabb impériumváltásig, amely teljesen más helyzetet teremt.

A zoológusok és a Múzeum levelezése, 1928–33

Már az 1928–29-es előkészületeknek a levelezések az egyik legfontosabb forrásanyaga. A Székely Nemzeti Múzeum (igazgatója, igazgatósága) számos levelet vált az intézményhez közelálló zoológusokkal is. Az 1930–33-as periódusra az előbbi megállapítás fokozottan érvényes: nemcsak a kutatóutak újraindulása az, amit elsősorban a DIÓSZEGHY- és KÖNTZEI Gerő levelezésből érthetünk meg (ők voltak az ötletadók, illetve kezdeményezők), de magát a csendes, meg sem szakadó folyamatot is innen dokumentálhatjuk: hogyan érlelődött az 1934-es kezdeményezés.⁷

A levelezés közlését két 1928. évi levéllel kezdjük, tanulságos lenyomatait az akkori viszonyoknak, mindenekelőtt a határokon átnyúló magyar tudományosság személyi szálakon át történő, változatlan összefonódásának (1–2). 1930-ban, az ünnepek utóhatásaként új, meghatározó kapcsolatok születnek, mint a sepsiszentgyörgyi születésű DIÓSZEGHY László és szülővárosa múzeuma közötti. DIÓSZEGHYt az **Emlékkönyv** készíti arra, hogy közössége intézményének felajánlja a szolgálatait (3). Már első levele rendkívül adatgazdag, számos eddig ismeretlen adalékkal gazdagítja a festő-tervezettudósról és kapcsolatairól (pl. az öt évvel korábban a Múzeum előcsarnokából temetett jeles festő GYÁRFÁS Jenőről) való ismereteinket. Másik ajánlata is sokatmondó, lényegében a romániai magyar zoológusok szervezését tervezi a Múzeum köré. CSUTAK válaszából másfelől (4) azt tudjuk meg, hogy alapelveihez híven, természettudományi téren is mindenekelőtt saját nevelésű utódokkal kívánja biztosítani a tennivalókat: csak LÁSZLÓ József (LÁSZLÓ Ferenc fia) tanulmányainak lezárására vár, és őstől már komoly múzeumi gyűjtőmunkával, annak megszervezésével számol. Már egy szeptemberi levélben (6) felmerül a diákkori, azóta nem látott barát, KÖNTZEI Gerő neve, egy a szász kollégákkal közös, a Múzeumra támaszkodó háromszéki gyűjtőt tervezve, illetve egy múzeumpártoló/fenntartó egyesület gondolata. Utóbbi,

visszatérő gondolatként, már többször megfogalmazódott az intézmény történetében, és a mostani alkalom sem az utolsó. Ugyancsak még ekkor, ősszel értékes adományok és küldemények érkeznek Sepsiszentgyörgyre Borosjenőről, december elején pedig CSUTAK már tegezi DIÓSZEGHYt (9), tehát feltételezhető, hogy személyesen is sikerült találkozniuk. Egy DIÓSZEGHY-levél mindenképpen hiányzik, tartalmára CSUTAK válaszából következtethetünk: nem jött be számítása a Magyar Nemzeti Múzeummal kapcsolatosan (talán rovaratani dolgozatát nem tudta elhelyezni – a következő DIÓSZEGHY-levélből tudjuk, hogy ilyent a *Természettudományi Közlöny* sem fogad). A Székely Nemzeti Múzeumnak ajánlja fel első megjelenésre legújabb eredményeit. Sajnos, CSUTAKnak sem áll módjában anyagilag, hogy lehozza, bár nem tett le a múzeum saját periodikájának beindításáról.

Figyelemre méltó, hogy DIÓSZEGHY soraiban nagyon ismerős aggodalmak, szakmai problémák fogalmazódnak meg. A természetes élőhelyek eltűnésének, ma azt mondanánk, a biodiverzitás csökkenésének veszélyéről ír, és a szakma előregedése, kutató utódok hiánya aggasztja. A sűrűsödő leveleknek hamarosan kézzelfogható eredményei vannak, a rendkívüli értékű DIÓSZEGHY-gyűjtemény adományozása (12–15) és az 1931. nyári háromszéki gyűjtő kiszállások, amelyeket csillagtúra-szerűen ejtenek meg, KÖNTZEIvel és LÁSZLÓ Józseffel, a Múzeum felkérésére és szervezésében (16–20).⁸ Utóbbi követően, melyen csupán DIÓSZEGHY 1600 példányt gyűjt be, a nyugalomba vonult orvos és természettudós kükküllővári KÖNTZEI Gerő is szorosan bekapcsolódik a Múzeum munkájába, és közelebbről maga után vonja a dicsőszentmártoni, kitűnő madártanos DOBAY Lászlót. 1932-re közös hargitai folytatást terveznek (20). KÖNTZEI javaslatok sokaságával áll elő, és kitartóan sürgeti megvalósításukat. A Múzeumnak feltétlenül tároló szekrényeket kell biztosítania ahhoz, hogy értelmes természetrajzi gyűjtőmunkát folytathasson, és össze kell állítani a már rendelkezésre álló anyag katalógusát, hogy annak függvényében szervezhessék a gyarapítását.

A gyakorló borászgazda és mezőgazdász KÖNTZEInek nagyon is gyakorlati, közvetlen közösségi hasznú elképzelései is vannak: megfelelő kiállítási anyaggal a Múzeum a gazdátársadalom rovarkártevők elleni harcának is szolgálatába állhat. Tapasztalatait kamatoztatja: ha DIÓSZEGHY a szász kutatókkal dolgozott mindeddig, KÖNTZEI ugyancsak jól ismeri a szebeni szász természetrajzi múzeum célkitűzését, eredményeit, módszereit (21).

A levelek megérkeznek vagy elkallódnak a postán, ami megérkezik, kirajzolódnak belőle a nehézségek, amelyekkel nap mint nap szembesülnek, de pl. DIÓSZEGHY munkamódszere is, és nem utolsósorban CSUTAK egyik legszebb fennmaradt portréja (25). Konzerválási, állományvédelmi problémák merülnek fel, a Múzeum felkérésére megoldott távoli (Arad, Küküllő-menti Alsóbajom) feladatok. DIÓSZEGHY szakmai kapcsolatairól tudunk meg részleteket (BARTHA, SCHMIDT, TELEKI), de azt is, hogy a Múzeum általában is lehetőség az akkori, különböző területeken kutató kiemelkedő szakemberek találkozása: a borosjenői lepkész a sepsiszentgyörgyi KEÖPECZI SEBESTYÉN József heraldikus-művészettörténész és a kolozsvári KOVÁCS István, Erdély nagy régésze és CSUTAK sógora felől érdeklődik.

1932 januárjától mind több szó esik a tervezett nyári, hargitai gyűjtőtútról, és DOBAY már tavasszal madármegfigyeléseket szeretne végezni a Rétyi Nyírben (27) – ez utóbbira nem fog sor kerülni. A Hargitában a hegység déli lejtőire készülnek, DOBAY Oláhfalu (Szentegyháza) környékén ismeri a terepet. KÖNTZEI viszont nem először szervez csoportos gyűjtőtútat, ő vezette korábban HORVÁTH Gézáékat is a Retyezátban. Egy ilyen hosszabb gyűjtőtúthoz, figyelmeztet az entomológus, mindenekelőtt a résztvevőket kell beszervezni, vigyázva arra, hogy szakterületeik előnyösen egészítsék ki egymást. Ezt követően fontos a jól összeállított program és a megfelelő felszerelés. Mindez nagyban növeli a hatékonyságot (34). Célként, DIÓSZEGHYhez hasonlóan, egy jól behatárolt terület (a teljes Székelyföld) rovaratani-madártani felmérését nevezi meg (DIÓSZEGHY a lepké-

faunát célozta, nyilván), terjeszkedni inkább csak utána érdemes. CSUTAKtól mindenképp térképet kér, amelyet az igazgató siet megrendelni. DIÓSZEGHY állandó, legnagyobb gondja szószoros értelemben vett anyagi nyomora – az önzérletes festőművész-tudós nem kér alamizsnát, maga ajánl fel inkább képet mások megsegítésére, kollégáinak pedig felszerelését, nehezen pótolható rovarút bocsátja nagyvonalúan rendelkezésére –, így viszont gyűjtési lehetőségei azon múlnak, hogy mikor csatlakozhat olyan, megfelelő anyagi háttérű társakhoz, ahonnan elfogadhatónak találja a segítséget (Magyar Nemzeti Múzeum; gróf TELEKI Jenő). CSUTAK szeretné, ha DIÓSZEGHY SCHMIDT An-talt, a Nemzeti Múzeum osztály-igazgatóját is inkább a Hargitára hozná (35), Sepsiszentgyörgyöt szakemberként a tehetségesen induló utód-jelölt, LÁSZLÓ József képviselné, aki – a kapott szakmai tanácsokkal felvértezve – hozzá is kezd, egyelőre városa környékén, a gyűjtéshez, bár ez a hűvös, nedves év erre sem igazán alkalmas.

Nincs szerencsénk, 1932-ben nem jön össze a gyűjtőtűt. Anyagi vagy szakmai gondok miatt úgyszólván mindenki kénytelen visszalépni (39). A legnagyobb csapás azonban a sepsiszentgyörgyieket éri: LÁSZLÓ József öngyilkos lesz. Túl a személyi veszteségen, a Múzeum számára CSUTAK hosszú távú tervének összeomlását jelenti a tragikus esemény. Kezdeheti újra, előlről az utódnevelést, és mi tudjuk, hogy csak nem egészen négy éve maradt rá. De a karavánnak, ahogy KÖNTZEI írja, mennie kell tovább. A Marosszéki Szovátán, Pókán gyűjt a Múzeumnak, pár száz példányt (lepkét, bogarat, darazsat, legyet) (42), DIÓSZEGHYnek is sikerül végül hozzá csatlakoznia. A preparálást KÖNTZEI mindenképpen vállalja, a határozásba CSUTAK BOGÁt készül még bevonni, ő helyettesít mostantól két esztendeig LÁSZLÓ József elárvult katedráján.

Szovátán a két tudós gyűjtő a Múzeum (egy azt fenntartó múzeum-egylet) zoológiai szakosztályát gondolja ki, és valószínűleg BÁNYAI Jánossal is most kerülnek érintkezésbe, aki ugyancsak a Székelyföldet kutató szakemberek megszervezését próbálja előmozdítani lapja hasábjain és intenzív személyi kapcsolataival.

CSUTAK társítja össze az ötletet a kínálkozó alkalommal, az Erdélyi Múzeum-Egyesület említett, 1933. évi vándorgyűlésével, amelynek a Múzeum a vendéglátója, és ahol minden érintett találkozhatna megbeszélésre (47). A vándorgyűlés jó alkalomnak bizonyul, és a megbeszéléseknek is köszönhetően 1934 nyarán végre valóban beindulnak a Hargita-expedíciók, majd sor kerül folytatásukra, a többi székelyföldi kutatóútra. A két hargitai kiszálláson a zoológusoknak rendkívül jelentős a szerepük, a közös tervek más dimenziókba emelkednek. De ez már egy másik dolgozat tárgya.

Következzenek az 1933-as vándorgyűlés előtti levelek:

1.

Dr. BOGA Lajos és CSUTAK Vilmos
dr. SZILÁDY Zoltánnak⁹
Sepsiszentgyörgy, 1928. ápr. 11.

Kedves Zoltán Barátom!

A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum természetrajzi gyűjteményének rendezésével foglalkozva sajnálattal látom, hogy a bölény egyik szeme hiányzik. A múzeum igazgatósága megbízásából nagyon szépen kérek, légy oly jó, és forduló postával küldess utánvéttel egy darab bölényszemet. A szemgödör körperemének átmérője 4 cm, az azonban, amennyire a még meglévő szem szélét a reáhajló bőrön át sikerült kitapogatnom, az üvegszem mérete 5 x 4 cm. Szívességeddel engem is nagyon leköteleznél. A jövő héten hazamegyek Csíkszeredába (Mercurea-Ciuc-ba), hol a róm. kat. főgimnáziumban rendes tanár vagyok, részletesebb levéllel is fölkereslek. Addig is megköszönve szívességedet, a régi ragaszkodással, szeretettel üdvözlöl régi barátod:

Dr. BOGA Lajos

Kedves Zoltán, én is kérek a fenti szívességre, mert nekem segít most Lajos barátunk. Sajnos, reám szakadt úgy a kollégium, mint a múzeum igazgatása, s azt sem tudom, ki marad utánam, ha én kidőlök, a sok munka, folytonos, kibeszélhetetlen izgalmak és pénztelen állapot miatt. Sokszor gondolok reátok, kik egy nyugodt, boldog világban éltek, és szívemből örvendek, amikor azt olvashatom, hogy annyit és oly szépen dolgoztok a mindnyájunkat vigasztaló és összekötő magyar tudományért. A jó Isten áldjon meg, édes Zoltán. Csókolom a Nagyságos Asszony kezét és Téged a régi, igaz barátsággal öllelek

CSUTAK Vilmos

2.

BOGA Lajos Bányai Jánosnak
(Sepsiszentgyörgy) 1928. ápr. 11.

Kedves János Barátom!

A húsvéti szünet alatt a Székely Nemzeti Múzeum természetrajz-gyűjteményeinek rendezésével foglalkozván azt a föladatot is meg kell oldanom, hogy a kiállított, közszemlére kitett gyűjteményi tárgyak rendszertani neve mellé a magyar és román nevet is fölírjam. A magyar népies nevekkal természetesen egykettőre készen volnék, ellenben a román nevekkal nagyon megakadtam: ugyanis a CHERESTEȘIU-féle magyar–román szótáron kívül semminemű forrásmunka nem áll rendelkezésre.

Nagyon szépen kérek ezért, légy oly szíves, valami módon szerezz a Székely Nemzeti Múzeum számára román munkát a) a növények, b) az ásványok és kőzetek, c) az állatok népies nevének kiírása végett. Ha lehet, használatra kérjük, ha nem lehet, és nem nagyon drága, utánvétet. Ásványok és kőzetek nevei románul sem nagyon különbözhetnek a magyarban is használt terminologikus nevektől, de mégis azt hiszem, erre a célra a POPOVICI-féle geológia megfelelő lesz, ami bizonyára kapható a geológiai intézetben Kolozsvárt, ha szíves volnál oda lefáradni, és egyet a Múzeum számára utánvétet küldeni. Neked bizonyára megvan, s biztosan meg tudod állapítani, hogy a román népies ásvány- és kőzetnevek kiírására alkalmas-e vagy nem?

A növényneveket legbiztosabban a **Flora României** PRODAN- (azaz JÁVORKA-) könyvéből lehetne kiírni: ez azonban tudtommal 1000 lejnél is drágább. Hátha van valakinek egy nagyobb **Botanica**-ja, amely szintén megfelelne a mi céljainknak.

Azt hiszem, az állatok nevét lesz a legnehezebb megszerezni: itt ugyanis sok lepke, bogár (fődeles, hártýás- és recésszárnyu), továbbá madár és emlős van kiállítva. Ha volnának olyan munkák, mint pl. a HERMAN, CHERNEL v. MADARÁSZ **Magyarország madarai** vagy az ABAFY-AIGNER **Magyarország lepkéi** stb. de alig hiszem, hogy a középiskolai **Zoologia**-n kívül nagyobb munkájuk volna.

Mindenesetre kérek szépen, Kedves Jánosom, légy oly szíves, bármily fáradságos is lesz az utánjárás, tedd meg a Múzeumért, s lehetőleg postafordultával küldd meg a Múzeum címére. Én előreláthatólag jövő hét kedd estig leszek itt: azonban, ha az ügy kívánja, amint lehet, újra lejövök Szentgyörgyre. Kedves János Barátom, szíves fáradozásaidért előre is, a magam nevében is köszönetet mondva, szívből üdvözöllek, régi barátod, Dr. BOGA Lajos

3.

DIÓSZEGHY László CSUTAK Vilmosnak
Borosjenő, 1930. jún. 23.

Kedves Igazgató úr!

A napokban kaptam kézhez a küldött fejedelmi ajándékot, az **Emlékkönyvet**, engedje meg, hogy kifejezhessem köszönetemet érte. Mondhatatlan örömet szerzett a szülőföldemről kapott igen magas színvonalon mozgó irodalmi mű, mely tanúságtétele fajunk igen sokoldalú, hatalmas kulturnívójáról. A jól ismert nevek és az átfogott anyag még kontinentális viszonylatokban is erős dokumentumai fajunk rátermettségének bármilyen tudományos téren, s büszke lehet Ön, akinek generális érdeme e mű létrejötté. A mi fajunk a KŐRÖSI CSOMA Sándorok faja; bármily kevés számú is, mindig akadnak bőven fiai, kiknek munkásságára, igen sok oldalúságára felfigyelnek a számtottevő kultúrnemzetek, s akikre büszkeséggel tekinthet fel a maroknyi székely nép! Még elszigeteltségében is megtartja a fejlődés hatalmas tempóját, kiválóságának, hivatottságának szerez szakadatlan elismeréseket! A magyar nemzetnek egyik főütőere a Székelység, mindig friss erővel, friss lobogásokkal, telíti annak életerejét. Nagyon büszke vagyok arra, hogy székely vagyok! Most pedig engedje meg, hogy hosszú mondanómmal – ha összesűrítve is – hívjam fel becses figyelmét arra, hogy miképp gondolom a magam szerény munkásságát belekapcsolni a fajunk kultúr-munkásságába? Előbb azonban – egy kis kitéréssel – úgy gondolom, hogy szükségesnek látszik magamról egy s mást elmondanom, hisz testileg (lelkileg nem!) oly régen elszakadtam szülőföldemtől, hogy ott aligha ismernek már bennünket, a DIÓSZEGHY-családot. Épp ezért az idevonatkozó Múltnak rövid felelevenítése szükséges arra, hogy az élet viharáiban elszakadt kapcsolatokat újból összekössem a Mával. Bizonyára még sokan emlékeznek arra, hogy édesatyám rézműves volt (gróf MIKÓ Imre u.10 sz. házunkban), de úgy szétszóródtunk mi gyermekei a világba, hogy szüleim, ha nem akartak teljesen magukba maradni, kénytelen voltak a házat eladni és Pestre költözni. Én a szentgyörgyi polgári fiúiskolába jártam, annak négy osztályát elvégezve atyám egyik testvéréhez, egy híres dekorációfestőhöz adott tanulni Brailába¹⁰, akitől én két év múlva megszöktem, és Pestre vergődve még egész fiatalon, sok szenvedés után előbb a Nemzeti Szalomban, később egy évvel már a Múcsarnok egy nemzetközi tárlatán szerepeltem, és a sajtó szép jövőt jósolva melegen konferált be. Tehát művész lett belőlem, és rövidesen Münchenbe kerültem, ahol az akadémiát látogattam, és szereztem ott is szerény dicsőséget nevemnek. Több év múlva Pestre mentem vissza, ahol

újából részt vettem a kiállításokon (a Múcsarnokban), megnősültem, és a családi körülményeim onnan Arad megyébe sodortak, Borosjenőt választva ki lakóhelyül (Jóska bátyám, aki mint főfelügyelő tavaly ment nyugdíjba – Újszentannán állomásfőnök, tehát vasutas volt), ahol ma is lakom. Egy Aradon rendezett kollektív tárlatomban rendkívül nagy erkölcsi és anyagi sikereket hozott – ez is döntően hatott ideköltözésemre – aztán kisebb-nagyobb időközökben Aradon és Temesváron rendeztem hol magam, hol valamelyik velem egy kaliberű kollegámmal közös kiállítást, amelyek biztosították a megélhetésemet. Most pedig – miután minden pang, csak erős küszködések árán tarthatom fel magamat – mint általában minden kisebbségi intellektuel. – Ennyit művészi pályámról. A természettudományokkal már gyermekkorom óta nagy szeretettel foglalkozom, főleg a lepidopterológiával (lepkészet), s itt is igen csinos tekintélynek örvendhetek, munkáim főleg a *Rovartani Lapok*ban jelentek meg, ez azonban, sajnos, a háború alatt megszűnt, így a szebeni Naturwissenschaftliche Verein kiadásában évente megjelenő *Jahrbuch*-okban, s a századok felkérésére e sorokkal egyidejűleg elküldöttem, nemrégem megjelent munkám: **Die Lepidopterenfauna des Retzezát Gebirges** is ott jelent meg. A benne (a munkában) beékelte kis munka: Dr. SCHMIDT Antal Magyar Nemzeti Múzeumi osztályigazgató tollából – szorosan egybefügg az enyémmel, egy héttel később hagyta el a sajtót, mint az enyém. Most a borosjenői rendkívül gazdag lepkéfaunának a feldolgozása van a soron, egyidejűleg pedig SCHMIDTtel együtt egy újabb retzezát munkán is dolgozom. Munkáim anyagát a Stuttgartban megjelenő óriási műben: SEITZ **Palaearktische Grossschmetterlinge** most megjelenő „supplementái” hozzák. Ennyit magamról. Mármost, mindezeket előrebocsátva még csak annyit, hogy a világháborúba már az első napokban belesodródtam, sebesülés és súlyos epehólyag-bajjal a harctérről Gyulára kerültem, a kórházba, 1915 végén, ahol megoperáltak (epehólyag-kiirtás), ezidőre esett a székelység menekülése a román offenzíva elől, s a Gyulára vergődött háromszékieken, különösen a szentgyörgyieken segítettem a magam erejéből, így az öreg GYÁRFÁS Jenő is, akit családjával elhelyeztem, kitűnő olcsó élelmezést szereztem az ottani „Vöröskereszt” kórházból. Dr. ZÖLDI János vármegyei főorvos útján, összehoztam MORVAY Zoltán p.ü. tanácsos barátommal őket, ahol a nap legnagyobb részét tölthették (itt festette meg a fenti barátomat is). A hátramaradt családja egyébként mindezekre bizonyára emlékszik még. Közben engem Szegedre rendelték felülvizsgálatra, ahol mint fegyvernélküli segédszolgálatost VÖRÖKS tábornok mellé osztottak be – tábornokokat

festeni! Jenő barátom ígért ugyan egy képet emlékül, de ezt soha sem küldötte el. Ezt a kis intermezzót főleg azért iktattam ide, hogy ez is egy adat GYÁRFÁS Jenőről, – s ha valaki az igen értékes és érdekes Öreg Úrnak életrajzát megírja – ez is láncszem hozzá. Bár azt hiszem, rendkívül nehéz lesz az Ó lelkivilágához közelférközni. Ezek után pedig igen szeretném magamat a Székely Nemzeti Múzeum érdekében hasznossá tenni, s ha munkásságomat elfogadják, a következőket ajánlom: A székely vármegyék rovartanilag, így lepkészetileg is igen kis mértékben vannak átkutatva, de a már ismert adatok olyan perspektívát nyújtanak, hogy talán egész Erdély legérdekesebb faunáját sejtetik. Az a néhány szakember: A. AIGNER Lajos, Br. HORMUZAKI, CARADJA Aristid, nekem pedig GÁBOR Péter (akkori csendőrhadnagy, a mostani debreceni csendőrszámparancsnok), a volt háromszéki, hasonló nevű alispán fia, POTSA főispán unokaöccse gyűjtött néhányszor otthoni látogatásai alkalmával, tehát ezen adatokat ismerve csak a legkezdetlegesebb munkát végezhetnék, az igen kevés számú excursio, gyűjtőút alatt. De mint mondtam, ez a kevés adat is egy kiváltságos állatföldrajzi faunaterület igen karakterizált és gazdag képét sejtetik, s a továbbkutatás igen kívánatos lenne ezirányban is, ezért a következőket ajánlom. A kollégium növendékei között bizonyára többen is akadnak, akik – különböző vidékeken lakva – a vakációkban gyűjthetnének a Székely Nemzeti Múzeum részére. A természetrajz tanárok pedig felhívhatnák a fiúk figyelmét erre, és én igen szívesen vezetem a szakszerű, tudományos célra való gyűjtés ágába. Ha ezt kedvvel csinálják – sportnak is rendkívül egészséges –, a további érdeklődés a biológia irányába is bizony várható! A gondosan és szakszerűen gyűjtött anyagot pedig esetről esetre igen szívesen determinálom, az esetleges új modifikációkat leírom, a jó és a szükséges anyagot preparálom, így a Múzeum olcsón és elég hamar jut egy olyan gyűjteményhez, melynek úgy állatföldrajzi, valamint faunisztikai szempontból is nagy értéke lesz, de felette érdekes is. Ugyanezt lehetne csinálni más rovarrendekkel is, a magam részéről szívesen hozom össze a Múzeumot szakemberekkel. Ornitológiai megfigyeléseket is tehetnének, ez ügyben az ugyancsak góbé és kontinentális hírv DOBAY Lacival köthetném össze a Múzeumot, aki – ismerem – rendkívül szívesen áll szakszerű felvilágosításai és utasításaival rendelkezésre. Talán az Ó világszerte ismert, kb. 70 000 tojásból álló híres gyűjteményéből is állíthatna össze, és ajándékozhatna a Múzeumnak egy jellemző kis gyűjteményt! Egy haldokló barátom (vesesorvadás) Dr. ZILAHY KISS Endre, akit az entomológiai körökben főleg a hymenopterológiával foglalkozók (darázs-tudomány) az egész kontinensen

ismernek, nekem ajándékozta *bogárgyűjteményét* (a darazsak és szakkönyvtára már a Nemzeti Múzeumban vannak), magam pedig az Ő beleegyezésével – közöltem már régebben ezt vele – ezt a gyűjteményt, amely kb. 10 000 bogárból áll, szaktudósok által (CSIKI, BIRÓ Lajos, Dr. KAUFMANN) determinálva – a Székely Nemzeti Múzeumnak ajándékozom. Egyelőre, amíg másképp nem lehet, az eddigi dobozokban maradnának megfelelő ápolás mellett. Ezt szénkénevezés, vagy naftalinozással érhetjük el, később megfelelő dobozokba lehetne helyezni. Mondanom sem kell, hogy nagy értéket képvisel. Természetesen, amíg Önök ez ügyben döntenek, nálam a gyűjtemény meg van védve. Ez lenne az egyik ajándékom, a másik majd később egy az én művészetemet mindenben karakterizáló kép lenne, természetesen a jobb dolgaim közül. Most pedig néhány természettudományi munka címét közlöm, amelyeket – ha nem volna meg a Múzeumnak – kész örömmel ajánlok fel! Ezek: 1. G. BRONN, **Index palaeontologicus, A–Z.** 3 kötet (még felvágatlan) *1848-49-ből!* Tehát már csak muzeális értéke van. 2. **Mineralogisches Lexicon für das Kaiserthum Österreich.** Victor Ritter von ZEPHAROVICH, Wien, von 1859 bis 1893. 3. E. RECLUS, **A hegyek története.** 4. GRABER Vitus (ford. TANHOFFER Lajos), **Az állatok mechanikai műszerei.** 4–5. R. H. FRANCÉ, 1. köt. I. rész. **A növények érzéki és szerelmi élete.** II rész. **A darwinizmus mai állása.** 6. Több kisebb, a Székelyföldet is érdeklő és tárgyaló természet-tudományi munka. Ezek volnának egyelőre a közölni valóim, s miután már épp elég ideig vettem igénybe becses türelmét, az **Emlékkönyvet** kedves dedikációjával együtt még egyszer melegen köszönöm meg. Igen szívélyesen, nagyrabecsüléssel üdvözlöli híve:

DIÓSZEGHY László festőművész

U.i. Jelen soraimmal egyidejűleg küldött retyezati monográfiámba beillesztettem Dr. SCHMIDT barátom most küldött két kis munkáját, melyek a kérdéses és javított helyeken (a munkámba) vannak beiktatva. Tehát mindkettő (*Ps. DIÓSZEGHY Schmidt, Tortrix wassi Schmidt*) nem variációk, illetve más species, hanem *új fajok!*

4.
CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1930. júl. 25.

Mélyen tisztelt Művész úr!

Szíves elnézését és bocsánatát kérem, hogy távollétem és nyári programom megakadályozott idáig abban, hogy június 23-án kelt szíves és nekem valóban nagy örömet szerzett levelére idáig annak érdeme szerint válaszoljak.

Annál jobban örvendek most, hogy végre nyugodtan tudok írni, és kifejezhetem nemcsak az őszinte örömet, hanem együttal azt a tényleges nagyrabecsülést is, amely tollamat most az írásra készíti. Immár jó tízéves elvi felfogásomnak és állandó gyakorlati munkámnak a fényes beigazolását olvasom ki a levéléből, s azért most még szilárdabb lett ez az eddigi elvi és gyakorlati meggyőződése, hogy ti. a Mindenható Isten a mi székely népiünknek már jó ezer esztendő óta a Kelet és Nyugat határán olyan világos és speciális hivatást jelölt ki, hogy székely népiünknek ezen nagy fontosságú hivatása állandó teljesítése és betöltése végett még beláthatatlanul hosszú ideig élnie és dolgoznia kell ezen a mi annyi vér és könnyáztatta kicsi szülőföldünkön. De nemcsak élnie kell, hanem élni is fog a mi népiünk, mert ez a Mindenható jó Isten minden időben gondoskodott, és bizonyára ezután is gondoskodni fog a mi szorgalmas, munkás és takarékos népiünk élére olyan kiváló önzetlen és hű vezetőkről, akik úgy a mindennapi kenyeret adó gyakorlati munka, mint a szellemi kiválóságból származó művészi és tudományos munka útjain nemcsak fennmaradását, hanem a mindig előre törő más fajú és nyelvű népek versenyében való becsület és bátor megállását is kikényszerítik.

Milyen öröm és milyen boldogság nekem, hogy a Mélyen tisztelt Művész úrban olyan kiváló munkatársamat ismerhettem meg, ki egyszerre két munkamezőn is székely népiünk legjobbjai és legkiválóbbjai között áll és művészi hírneve mellé a nemcsak hazai, hanem nemzetközi viszonylatokban is elismert és nagyra-becsült tudós szakember nevét és koszoriját is kivívhatta magának! Nem egészen természetes-e azért, hogy szíves levele és abban a szívemhez nőtt Székely Nemzeti Múzeum javára s így a mi közös Székely népiünk művészi és tudományos hírnevének az öregbítésére tett nagylelkű ajánlata végtelen örömmel és büszkeséggel tölt el?! Bárcsak ne laktának olyan távol egymástól, hogy a szívemre ölelhetném, megszoríthatnám a kezét, és néha elkísérhetném ki a természet kebelére is, melynek Ön olyan hű fia és buzgó bűvára!...

De így is átnyújtom a kezemet a hegyeken és völgyeken, melyek testileg elválasztanak egymástól, és amikor megszorítom a kezét, egyúttal hálás szívvel köszönöm úgy igazgató-választmányunk, mint a magam nevében minden felajánlott szíves adományát és nagybecsű ígéretét.

Tehát megköszönöm: 1. **Die Lepidopterafauna des Retyezát-Gebirges** című nagybecsű munkáját és a dr. SCHMIDT Antal **Eine neue europäische Pso dos-Art** etc. és **Eine neue Tortricide aus Transsylvanien** c. dolgozatát; 2. az 1–6. szám alatt szíves lev-

elében felsorolt munkákat, melyek múzeumunk könyvtárából hiányoznak; 3. a dr. ZILAHY KISS Endre bogárgyűjteményét, egyelőre azzal a szíves kérdéssel, hogy vajon él-e még, és hol lakik dr. ZILAHY úr, és mit tanácsol, írjak-e neki, bár Kolozsváron át néhány nap múlva Budapestre fogok utazni az országos levéltárban végzendő levéltári kutatások céljából, így csak már onnan írhatnék levelet; azután pedig azzal a szíves kéréssel, hogy majd szeptembertől kezdve bármikor, amikor éppen legjobbnak fogja tartani, szíveskedjék a dobozokat a legmegfelelőbb módon a múzeum költségére megküldeni, vagy esetleg megvárni azt a kedvező alkalmat, amíg valaki, pl. akár VERES igazgató úr, akár talán valaki az én NAGY Ede barátom rokonai közül idehozhatná,¹¹ hogy a szállítás miatt valami kár ne történjék kényes és nagy tudományos értékű dologról lévén szó; 4. előre is hálás szívvel köszönöm a felajánlott művészeti festményét, s majd annak idején gondoskodni fogok, hogy múzeumunkban megfelelő módon és helyen függesztessék ki, hadd lássák első sorban a szentgyörgyi atyánkfiai s azután a többi székely, magyar és nem magyar atyafiak is, hogy BARABÁS Miklós és GYÁRFÁS Jenőn kívül még más székely festőművésziünk is van, akinek a nevét meg kell tanulni, becsülni és szeretni, s akire mindenkinek tisztelettel és szeretettel kell gondolnia; 5. a további kutatásainkban és gyűjtéseinkben való szíves tanácsát és utasításait, amire nézve egyelőre csak annyit mondhatok, hogy éppen most végezte az egyetemet néhai dr. LÁSZLÓ Ferenc természetrajz-földrajz szakos és elismert nevű régészkollegám József fia, s majd vizsgái után novemberből kezdve nemcsak a Székely Mikó Kollégiumban, mint hasonló szakos tanár, hanem itt a múzeumban is munkatársam lesz, s majd vele együtt beindítom a gyűjtőmunkát, megszervezzük az ifjuságunkat, s ha a jó Isten éltet, még sok szép dolgot fogunk egyesült erővel csinálni és végezni.

Végül még csak annyit, mert az én írásom is kezd hosszúra nyúlni, amiért szíves elnézését kérem, hogy itt főleg az idősebb barátaim közül sokan emlékeznek még a nemes DIÓSZEGHY-családra és különösen Önnek az édesatyjára, aki korában egyik legeslegbecsültebb és legszakképzetesebb iparosa volt itt a ma is nagyszámú iparostársadalomnak. Igazán szívből örvendek, hogy végre alkalmam nyílt Önnel egy kicsit bizalmasan elbeszélgetni, és amikor még arra kérem, hogy tartson meg továbbra is szíves jóindulatában múzeumunkkal együtt, őszinte, igaz baráti és testvéri érzéssel üdvözlöm, vagyok és maradok mindig kész híve

CSUTAK Vilmos, a Székely MIKÓ-Kollégium és a Székely Nemzeti Múzeum igazgatója

5.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1930. aug. 18.

Igen tisztelt Igazgató úr!

Becses sorait távollétem miatt csak a napokban kaptam kézhez, s miután holnap a Retyezátra utazom Dr. MÜLLER Arnold és Dr. WORREL bogarász barátaimmal, az előkészületek sürgőssége miatt csak röviden válaszolhatok, addig is, amíg bővebben lesz erre időm esetleg ott fűn a havason, ha az időjárás gátolna a kutatásban, vagy a hazajövetelem után. Dr. ZILAHY KISS Bandi még él, rendkívül örvend, hogy a bogárgyűjteménye a Székely Nemzeti Múzeumba kerül, sajnálja, hogy előbb nem volt összeköttetésünk, sok értékes anyagot ajándékozhatott volna a híres darázsgyűjteményéből! Ha Igazgató Úr írni óhajtana Neki, a címe: *Dr. ZILAHY KISS Endre orvos, Cehul-Silvaniei* (Szilágycseh), *jud. Sălaj*. Szívélyesen üdvözlöi igaz híve, DIÓSZEGHY

6.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1930. szept. 6.

Igen tisztelt Igazgató Úr!

VERESS Áron barátom holnap utazik fiával Sepsiszentgyörgyre, és én megragadva a kínálkozó alkalmat, egy sereg természettudományi munkát küldök velük a Székely Nemzeti Múzeum részére. Azt hiszem, akad közöttük néhány, mellyel a Múzeum könyvtárát gyarapíthatom, vagy amelyeket én az elkallódástól megmenteni óhajtottam. Ha akad olyan is, amellyel a Múzeum már rendelkezik, de a tanulóiifjúságnak hasznára lehetne (ajándékozás útján) fordítani, így teljes belátására bízom azok felhasználását, illetve hova fordítását. A bogárgyűjtemény az általam gyűjtöttökkel felszaporodva szintén menni fog, mihelyt megtisztítottam a penésztől minden egyes példányt, hogy legalább alapja legyen egy ezután gyűjtendő és felállítandó helyi faunának. Természetesen, a lepkegyűjteményemet is a Székely Nemzeti Múzeum fogja örökölni halálom (vagy annak más okból nem gyarapíthatása) után, erről pedig egy másik levelemben még tárgyalunk, ti. az ajándékozás közjegyzői hitelesítése végett, amelyet – gondolom – Dr. BENEDEK János közjegyző (?) a Múzeumnak díjmentesen fog kiállítani. Egy gyűjteményem már a Nemzeti Múzeumban van, ezt a háború alatt ajándékoztam oda, nem tudván, hogy a harcokról visszakerülhetek-e? Azóta az újonnan felállított gyűjteményem ma Erdélyben a legtekintélyesebb lett, a tíz év alatt gyűjtött anyag (*kizárólag Borosjenő és Erdély faunája*, tehát zárt területek) évről évre ezerekkel

gyarapodott. Eddig a legértékesebb anyagot a Nemzeti Múzeumnak küldöttem fel a leírt típusokkal együtt, de sok még az ilyen el nem küldhetettek száma (sok coty-pussal együtt), ezután tehát csak olyanok mennek fel Pestre, amelyek Múzeumok és a Magyar Nemzeti Múzeum gyűjteményének hiányzó vagy egyetlen példányai. Gyűjteményem így is páratlanul értékes a közép-európai viszonylatban is. Ajándékozásom természetesen az ide vonatkozó és állandóan fejlődő szak-könyvtáramra is vonatkozik, hisz a nyáron megjelent retyezati munkám újdonságainak egy része a most folytatólagosan megjelenő SEITZ nagy művében már bennfoglaltatnak, azok, amelyek megelőzték az új „Supplementákat”. Még egy fontos kérdést, kedves Igazgató Úr! Van-e a Székely Nemzeti Múzeumnak a természettudományi kutatásokra alkalmas mikroszkópja? Miután nekem kettő van (az egyiket Dr. ZILÁHI KISS Bandi barátomtól kaptam 1000 lejért, hogy teljesen ingyen ne legyen, és a szállítási költségek megtérüljenek), az egyiket igen szívesen átengedem. Azt hiszem, a KISS Bandi-féle sokkal alkalmasabb lesz, ez *fel van szerelve rajzoló alkatrészekkel is* (a világhírű SEITZ-féle gyártmány), talán alkalmasabb mindenképpen, mint az én ZEISS-féle 142-580-as mikroszkópom. Én már a gyöngyűl szememmel csak nagy néha mikroszkopizálok, megcsinálja helyettem Dr. SCHMIDT Magyar Nemzeti Múzeum-i igazgató-őr barátom, aki vel 22 éve együtt dolgozom. Tehát kérem ez ügyben engem értesíteni. Van itt még több olyan szerszám, amelynek igen jó hasznát veszik Önök, ilyenek a bogárrosta (ez elég drága, ha meg kellene hozatni), gyűjtő-háló etc., melyeket szegény KISS Bandi barátom ajándékozott nekem. Tudom, hogy gondot okoz Igazgató Úrnak a rovartani gyűjtemény felállítására, ha egyelőre minimális lehetőségekkel is, de azt hiszem, egyszer erre is kell súlyt fektetni, és a jövőben ezt sokkal kedvezőtlenebbnek látom mint ma, amikor még vagyunk néhányan, akik ezt a természettudományi ágat kultiváljuk! Sajnos, legtöbb rovarrend a mi halálunkkal jó időre teljesen árván marad, azok további kutatójának hiányában! Utódaink nincsenek, vagy igen kevés számban! Az ideai retyezati gyűjtőtűtám hamar befejeződött. Dacára a gyönyörű időnek, igen kevés állat röpiült, a rovaridény (a nyári) befejeződött már, az őszi állatok csak ezután röpiülnek, ezt már nem várhattuk meg. Ti, harmadmagammal voltam ezúttal a Retyezáton, és pedig: az Ön által is ismert Dr. MÜLLER Arnold tanár és Dr. WORREL Jenő főtörzsorvos szebeni bogarászokkal. Itt határoztuk el indítványomra, hogy a jövő évben, ha élünk (és lesz pénzünk), *Háromszék* megyét vesszük elő, tavasszal az Önök összeköttetéseit felhasználva megtervezzük a programot, amelyhez az Igazgató Úr tanácsait is kikérjük. Ezt a gyűjtőtűtát a

szebeniek Múzeuma is fogja támogatni, erre van remény! Igen üdvös lenne, ha a nagyobb növendékei közül, akik erre a gyűjtőtűtára nagy kedvet éreznek, lehetőleg a rovartan iránt is lenne hajlamosságuk, legalább 1-2 velünk jöhetne (a saját költségén), s a felkutatandó területeket már ismeri is némileg. Természetesen ugyanakkor szülővárosom (melyet 26 éve nem láttam) és a Székely Nemzeti Múzeum megtekintése is elsősorban kerülne a programba. Esetleg Dr. KÖNTZEI Gerő volt dévai törvényszéki orvos (lepkész, háromszéki família) is velünk tart. Szíveskedjen Igazgató Úr arról is értesíteni, hogy mennyi a tagdíja évenként a Székely Nemzeti Múzeum-egyesületnek? Szeretném az itteni és más góbékat is belevonni Múzeumunk felkarolásába. Szép számmal vannak Aradon is, de még Borosjenőn is hét család van! Most pedig túl soká vettem igénybe becses figyelmét, fogadja atyafiságos melegséggel baráti kézszorításomat és nagyrabecsülésemet. Igaz híve

DIÓSZEGHY László

7.

CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1930. okt. 3.

Mélyen tisztelt Művész úr!

Rendkívül sajnálom, hogy aug. 18., szept. 6-án kelt szíves levelére csak most válaszolhatok, de nyári tanulmányutamról csak szept. 15-re jöhettem haza, s azóta állandóan annyi hivatalos dolgom volt, hogy bár mindig készültem, nem voltam képes írni. Sajnos, VERESS úrral sem tudtam személyesen találkozni, de már a múzeumban belettározva vannak az értékes könyvei és azt hiszem, egy részük már nemsokára a BÁNYAI János geológus barátom kezébe fog kerülni, hogy megkezdjé a székely tudományos élet munkásai kezében való felhasználását és gyümölcsözését. Hálásan köszönöm a szíves és értékes ajándékot addig is, amíg választmányunknak jelentést tehetek róla!... De még nagyobb lesz az örömünk és büszkeségünk, amikor szerencsés birtokosai lehetünk a jelzett és kiegészített bogárgyűjteménynek. De a már hírből jól ismert lepkegyűjteményéről természetesen még nem akarok így beszélni, mert szívből óhajtom, és kívánom a jó Istentől, hogy ennek birtokbavételére belátható időn belül ne kerüljön sor, hanem csak gyarapítsa, és gyönyörködjék benne minél tovább és minél jobb egészségben a Mélyen tisztelt Művész ur, s majd halála után állítson itt a Székely Nemzeti Múzeumban nagyrabecsült nevének maradandó emléket!... Azt azonban én is helyes és okos dolognak tartom, hogy idejében gondoskodni kíván a megmaradása és tudományos gyümölcsöztetése megfelelő biztosításáról, s

ebben a tekintetben úgy dr. BENEDEK János kedves jó barátom, mint én is mindig szíves készséggel állunk rendelkezésére. Különben Jánosnak most 9-én a *curte de casaþia*-nál¹² lesz egy döntő tárgyalása, mely állítólag dönteni fog a közjegyzősége dolgában. Jelenleg nem tényleges közjegyző, de ő végzi minden korábbi közjegyzői munkáját egy kirendelt helyettes neve alatt, akit jól megfizet. Különben a múzeumban is és a presbitériumban is jó munkatársai vagyunk egymásnak, s familiariter is állandó érintkezésben állunk... De visszatérve a lepkegyűjteményére, szakkönyvtárára és a jelzett mikroszkópokra, nagyon helyesnek tartom, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum magasabb és fontosabb érdekeit nem akarja ezután sem mellőzni a mi kedvünkért, viszont bármilyen szegények is vagyunk, azt is szeretném, hogy egyesült erővel találjunk ki valami okos dolgot a mélyen tisztelt Művész ur nagyértékű adományára néminemű, tehát anyagi erőnkhez mért anyagi rekompenzációjára is. Itt elsősorban most a ZILAHY KISS-féle mikroszkópra gondolok, s mint-hogy nekünk a soha el nem felejthető 1916. augusztus óta sem a múzeumban, sem a kollégiumban nincs mikroszkópunk, úgyhogy a tanításnál is állandó nehézséges kölcsönből élünk, azért a jelzett mikroszkóp ellenében bátor leszek mindjárt 1000 lejt és a szállítási költségeket felajánlani, de szívesen fizetek többet is, pontosan a mai megfelelő értékét, ha a mélyen tisztelt Művész úr ezt a szíves ajánlatomat elfogadja, s ha a mikroszkópot a kollégiumnak engedi át, melynek mégis inkább módjában áll az ilyen anyagi befektetés. Végeredményben és első sorban ugyanis a dr. LÁSZLÓ Ferenc néhai jó barátom és kedves kollegám József nevű fia fogja itt és ott is használni, aki most végezte el a kolozsvári egyetemet, jelenleg Kolozsvárt a klinikán epehólyag operáció után betegen fekszik, ha felkel, szakvizsgát tesz, és akkor a kollégiumban tüstént az édesapja természettudományi tanszékét foglalja el, ... talán, de annál több munkát és gyönyörűséget jelentő örökségét. Tehát, ha a mikroszkópot díjtalanul engedi át a Művész úr, akkor legyen a szegényebb múzeumé, ha pedig elfogadja az én fenti szíves ajánlatomat, akkor legyen a kollégiumé, amely végeredményben tudományos munkaerővel is, és némi anyagi erővel is folyton táplálja a múzeumot, míg a múzeum a maga gyűjteményeivel természetesen a kollégium ifjúsága nevelési és oktatási céljait is szolgálja, lévén ez is, az is a mi közösen szeretett székely népünk alapítása, öröme és büszkesége. Fenti ajánlatom természetesen szól a szintén értékelendő bogarostára, gyűjtőhálóra stb. is, amiket mind szeretnék megfelelő térítés ellenében birtokba venni, mert azt szeretném, hogy ha mi el is múltunk, valaki maradjon utánunk, és mint historikus feltétlenül hiszem is, hogy ha a jó Isten nekem még erőt

és életet ad, bármilyen sötét is legyen a jelenlegi egünk, még módomban lesz mindazokra a munkamezőkre egy-egy jó siculus fiút állítani, amelyeken a legtöbb és legsürgősebb munka vár, a székely nép és a Székelyföld tudományos megismerésére, felkutatására és feldolgozására... ZILAHY KISS Endre úrnak közelebbről írni fogok. Múzeum-egyesületünk még nincsen; jóváhagyott alapszabályaink értelmében a tulajdonos és fenntartó háromszéki, csíki és udvarhelyi székely közönség nevében egy önmagát kiegészítő 26 tagú igazgató-választmány intézi a múzeumunk ügyeit. Ahol egyesületek állottak a múzeum háta mögött, 1919 óta nemcsak a vezetés, hanem a tulajdonjog is gazdát cserélt, mert a magyar tagokat egyszerűen majorizálták. A többek közt e fölött folyik a vita Kolozsvárt is.¹³ Ezért mi konzervatívak vagyunk ilyen kérdésekben. De ez, amint a Művész úr példája is fényesen bizonyítja, nem lehet akadály annak, hogy akik székelyek és jó barátaink, meg ne találják az útját és módját a drága közös vagyonunk gyarapításának, mert ebben erő és jövő van. Ilyen értelemben köszönöm a szíves levele végén felajánlott készségét és jóságát is. Utoljára hagyom, ami most a legnagyobb örömmel töltött el, a jövő évi háromszéki kiszállásunk örömhírét. Valóban nagyon kérem, ne engedje elejteni ezt a pompás tervet és viszont én ígérem, hogy minden erőmmel rajta leszek, hogy kellemes emlékekkel távozzanak a körünkből és a Székelyföldről. Nemcsak itt Szentgyörgyön, hanem egyebütt is meg tudom anyagilag jelentékenyen könnyíteni a kiszállásukat, s Önnek egyenesen felajánlom a múzeumunk szerény anyagi támogatását, s kalauz és munkatárs gyanánt nemcsak a fenti LÁSZLÓ József volt tanítványomat és leendő kollegámat, hanem egy pár jó diákomat is felajánlom, ha a kiszállásuk az itteni vizsgák után, tehát július vagy augusztus hónapban történne. Csak arra kérem, szíveskedjék egy jó térkép segítségével majd a tél folyamán programot készíteni, s azt velem idejében közölni, mert ha élek (pedig szeretnék élni, mert Csaba fiam kollegista, és Árpád fiam csak I. elemista)¹⁴, akkor én mindent el fogok követni, hogy a programjuk meg is valósíttassék. KÖNTZEI Gerő ifjú doktor barátommal, amikor én az egyetem padjait koptattam, nyári vakációkon Zágomban sokszor bogarászom, s ha Hátszegre távozása óta nem is találkoztam vele, közvetve közös barátaink útján néha szoktunk beszélgetni egymással, s reményem van arra is, hogy mint szintén háromszéki, torjai (karatnai) székely atyánkfia, ő sem fog megfélemleni a Székely Nemzeti Múzeumról. Ha az urak jönnek, természetesen őt is meg fogom hívni a jövő nyárra, s hiszem, hogy el is fog jönni, hiszen tudomásom szerint ő is régesrégóta nem járt itt, mint Ön, a szülei házában. Íme, ezért nem írhattam előbb, mert nyugodtan

és részletesen akartam írni. De most már pontot is tesztek az elég hosszú levelemre, s amikor a fenti szíves ajánlataimra és a jövő évi programjukra nézve szíves választát kérem, atyafiságos szeretettel ölelem

CSUTAK Vilmos
igazgató

8.

CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1930. okt. 24.

Kedves Barátom!

Sietve értesítem, hogy mind 20-án kelt szíves levelét, mind a két mikroszkópot tartalmazó ládát épen és sértetlenül megkaptam, s mihelyt a legközelebbi napok folyamán módom lesz arra, hogy a műszereket valamelyik hozzáértő barátommal megvizsgáltsam, azonnal írni fogok a kérdés anyagi oldaláról is. Én – sajnos – nem értek hozzá, s csak sejteni merek annyit, mintha a nagyobb mikroszkóp mellől egy tükör hiányoznék, s azt látom, hogy ugyanennek a használatához jó lenne, ha volna egy használati utasítás is, hogy amikor talán már decemberben az én természet tudásnak készülő ifjú kollégám Kolozsvárról hazajön, annál könnyebben használhassa. Nem tudom ti., hogy a mai nemzedék hogyan és mennyit használja az egyetemen ezeket. A kisebbhez én is értek valamit, s úgy látom, hogy ez a tanításnál jól használható lesz, míg a nagyobb inkább a múzeumi gyűjteményeknél fog jó szolgálatot tenni a szakember kezében. Most nem is írok többet, mert sok dolgom van, és szeretném, hogy ne késsék le a postáról a levelem. Azért kérem szépen a fenti sejtésemmre, de egyáltalán nem bizonyos megállapításomra és az esetleges meglévő használati utasításra vonatkozólag is a szíves levelét a megígért és örömmel várt jövő terveinkre vonatkozó szíves véleményével együtt, és szeretettel üdvözlöm, ölelem

CSUTAK Vilmos
igazgató

9.

CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1930. dec. hó 5-én.

Kedves jó barátom!

Örömmel vettem és olvastam 3-án kelt szíves leveledet, és sietek válaszolni reá, mert a kisebb fiamat ma oltottuk be diftéria ellen, s nem tudhatom, mi lesz a további folyamat, mikor állhat talpra, és én mikor válaszolhatok Neked. Ezt a tényt csak azért írom meg Neked, hogy láthassad, nemcsak Téged kínoz, és bizonyára hátráltat munkádban a Retyezáton szerzett bajod, hanem én is tele vagyok állandóan a gondnal, bajjal és munká-

val s emiatt sok minden dolgom nem megy úgy, amint szeretném, és amint az elvégzésre váró sok dolog megkíváná. Szívemből kívánom, hogy Te felejtst el minél előbb a bajodat és gondodat, és ép jó egészségben dolgozzál tovább, és egyúttal csináljad tovább azt a munkát is, amit székel szíved a székel tudomány és művészet oltárára akar szentelni. Szíves leveled részleteire térve, dr. BENEDEK János barátomnak a további sorsáról azért nem írtam idáig, mert a *curte de casație* előtt álló fellebbezési ügyének a tárgyalását ismét elhalasztották, éspe-dig most január végére, s ennek következtében, bár ő dolgozik az irodájában, még mindig nem tudja, lesz-e, s ha igen, mikor, korlátlan úr a saját irodájában. Ez a tény azonban a Te ajándékozási ügyed jó és szándékos szerinti elintézésére nézve jelentőséggel nem bír, mert hiszen azért minden ügyet ő végez és intéz el, csak helyette havi 8000 lej ellenében minden kész aktát egy öreg nyugdíjas székel atyánkfia ír alá, akit a tábla el János helyettesítésével megbízott. Bizonyos, hogy amit most nekünk szántál, VERESS Áron úr biztosabban elhozhatja, mint a posta, s bizonyára szívesen el is hozza, hiszen mi is szeretettel gondozzuk a kisfiát, s embert akarunk belőle nevelni, aki különben kedves és értelmes jó gyermek is. Sajnos, a karácsonyi vakációk idejét még egész pontosan nem tudom közölni, de a törvény és minden valószínűség szerint dec. 22. estétől jan. 7-én estig fog tartani. Különbön LÁSZLÓ József barátom meggyógyult, csak vizsgázott, és már félig-meddig munkába is állott, s ha az elveszített kilóit a vakáció végéig vissza fogja szerezni, teljes mértékben át fogja venni a természetrajz tanításának és a múzeumi természetrajzi gyűjtemény közvetlen gondozásának a tisztét, ami lassanként az inasévek kijárása után reám nézve is jelentékeny teherkönnyítést fog jelenteni, hiszen e munka mellett a régészeti gyűjteményünk prehisztórikus részének a közvetlen gondozását s a néhai édes apja pre-mükénei ásátásának a folytatását is tőle várom. De meg is van minden reményem arra, hogy az apja örökségét jól fogja betölteni, s úgy a természetrajz, mint a prehistória mezején jól, szorgalmasan és becsületesen fog dolgozni, s nem csak a mások becsületes gyűjtőmunkája eredményét fogja híven és szakszerűen gondozni, hanem a gyarapítás és utódnevelés annyira fontos terén is sikeresen fog munkálkodni. Benne majd a nyáron bizonyára jó segéd munkást fogsz megismerni, ha egészséges lesz, akit érdemes lesz sok minden olyan eljárásra megtanítanod, amivel a köznek fogsz ismét jelentékeny szolgálatot tenni, mert hiszen egészen természetesen ő még csak ezután fog a gyűjtő és feldolgozó munkához fogni, s boldog lehet és lesz, ha olyan kitűnő mester oldalán indulhat el megismerni a szülőföldjének a faunáját, aki már régen nagyrabecsült nevet biztosított magának a legilletékesebb szakemberek előtt. Végtelenül sajnálatos

dolog, hogy éppen a nemzeti múzeum embereinek kellett ilyen ádáz személyi harcba menniök, de ez a vonás is oda tartozik arra a lapra, melyre az utókor majd szörnyű katasztrófánk okait fogja felsorakoztatni. Én a magam részéről végtelenül sajnálom ezt, de éppen annyira fogok örüdeni, ha Te ezeknek a személyi harcoknak a következtében szeretetteddel a Székely Múzeumra is gondolsz, mert ennek éppen olyan fontos érdeke és hivatása, hogy falai között lassanként, jó barátai áldozatkészségéből elsőrangú tudományos anyagot gyűjtsön össze, és azt szakszerűen gondozza, a magyar tudomány oltárára szentelje. Természetesen zárt szekrényről és megfelelő gondozásról gondoskodni fogok, de kérem majd a további szíves utasításaidat és óhajtásaid közlését. Utolsó kérdésemre térve, jelenleg annyit közölhetek, hogy már évek óta szándékomban van *Évkönyv* kiadása, de eddig anyagi erőnk elégtelensége, a gyűjteményeink kiállítatásához feltétlenül szükséges szekrények és más tárgyak vásárlása, majd az **Emlékkönyv**ünk kiadása és az idén egy 200 000 lejes szomszéd telek megvásárlása annyira igénybe vette minden anyagi erőnket, hiszen államsegélyt nem kapunk, hogy mindezek miatt még régi tervemet nem tudtam megvalósítani, s a jövő 1931. év folyamán is elsősorban a néprajzi gyűjteményünk némi kiegészítésére és megfelelő kiállítására szeretném anyagi erőnket koncentrálni, hogy végre ez a gyűjteményünk is legalább nagyjából megfelelő képet adjon a székely etnográfáról. Ezért tehát – fájdalom – nem merek azzal biztatni, hogy már a ténen vagy a tavasszal képesek leszünk *Annalest* kiadni, annyival inkább, mert a népünkre szakadt gazdasági katasztrófa az önkéntes áldozatkészség forrásait is kezdte eldugdosni, ami nélkül pedig ilyen kiadvány megfelelő köntösben, a szükséges illusztrációkkal való kiadása elképzelhetetlen. Fájdalmam annál nagyobb lesz, ha a jelzett leírásaid a Kárpátok lepkészetére vonatkoznának, de jelenleg – fájdalom – nem tudom a szívesen felajánlott prioritást magunknak biztosítani, legfennebb csak arra tudnálak kérni, hogy nem tudnál várni 1932 tavaszáig a közléssel, akkor talán mégis jobb lenne, ha CSIKI-éknél jelentetnéd meg a szép dolgozatod. Amikor még ismételt szíves figyelmedbe ajánlom az **Emlékkönyv**ünk végén levő hiányos bibliográfiánk kiegészítésének fontos ügyét, és közlöm, hogy az ABAFI-AIGNER adatai, illetve a *Rovartani Lapok* 1903. évi X. évfolyama nálunk megvan, és jelzem végül azt a szerény véleményemet, hogy bár az egész Székelyföld faunájára kellene gondolnunk, mégis boldog leszek, ha egyelőre bár a háromszéki rendbe jöhetnénk, addig is, amíg idevonatkozó véleményemet részletesebben megírhatnám, igaz barátsággal, szeretettel öllelek

CSUTAK Vilmos
igazgató

10.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1930. dec. 28.

Kedves Vilmos barátom!

Azt hiszem, sejtet, hogy becses soraidra, ha ily soká válaszolok, annak valamely komoly oka van, illetve volt. Hát ez így is volt. De sajnálnám az időt és helyet arra, hogy az összetetlődt bajokat sorra felvonultatva szemléltessem és – untassalak vele. Elég annyi ezekből, hogy újra és ismételtlen ágyba estem, illetve kerültem, telve gondnal, s így a karácsonyi megrendeléseimet csak nagy erőfeszítésekkel tudtam megoldani. Még az első ünnepen is – dacára vendégeimnek – dolgoznom kellett, hogy az anyagiakat hozó vállalt kötelezettségeimnek megfelelhessenek. Azonban az ünnepeket már teljes egészségben és – az adott körülményekhez képest – boldogan töltöttük. Most az összegyűlt levelezéseimet elsősorban a Neked írt válasszal kezdem meg, s ha vendégem nem jön (tudod, egy művészembernek, akinek két elég jóképű felnőtt lánya is van, ez elég gyakori), akkor szerencsésen elmondhatom a mai bő közléseimet. Már elmentek a „vert hadak”, már tí. feleségem és két lányom a mozi-ba és ilyenkor a pesti zeneszámok mellett (a rádióm-mal) kellemes hangulatkeltséssel diskurálok veled, néhány Téged is érdeklő ügyről. Azonban legelőször is engedj remélnem azt, hogy az ünnepeket – kis fiad is átesett az oltás izgalmaival, kellemetlenségekkel járó bajain – kedves családdal egyetemben boldogan töltöttétek el? VERESS Áron ezúttal sem hozhatta haza fiát, így a bogarak is itthon maradtak, de valamely üzleti ügye lebonyolításakor – ami még hűsvét előtt történné meg – vállalkozik rá, s ha ez előbb már meg-híúsulna, ládába csomagolva küldöm el. Szegény Áron kisebb fiacskája az ünnepek alatt kanyaróba esett, szerencsére azonban – amint a jelek mutatják – könnyű és gyors lefolyású lesz, s a jó ápolás mellett aggodalomra nincs ok. Most pedig, mielőtt rátérnék becses soraid részletes megválaszolására, egy sürgős közleni valóm van. Tí. ha valami közbe nem jön, január hó első felében meglátogat egy itteni jóbarátom: CSIZMÁS Iván okleveles jegyző, aki több nagybecsű kéziratot és könyvet nyújt át neked, melyeket a Székely Nemzeti Múzeumnak óhajt ajándékozni! S miután Nagybo-rosnyóra utazik, az én kérésemre személyesen viszi el, tekintve értéküket így a biztosabb! Többek között a kéziratok között van pl. DAMJANICH János 48-as nagy tábormokunk két kézírata 1841-ből (ekkor még alezredes), KOSSUTH eredeti kiáltványa, I. Ferenc József elismerése a csapatok hősiességéről – a vesztt olasz háborúban! A híres *Aurora*, sajnos igen hiányos példánya, egy magyar művecske 1700-as évek végéről,

mely Mária Terézia halálán kesereg, néhány pozsonyi VÖRÖSMARTY-kiadás 1800(-asok) elejéről stb. stb. Mindezek, kivéve az *Aurorát*, a lehető legjobb állapotban vannak. Rendkívül érdekes egy teljes per (kéziratban), ezernyolcszáz nem tudom melyik évéből (azt hiszem 24–32-ig) valami igen zseniális szélhámós (Ferenc császár háziorvosának a fia) bűnpere kérdésekkel és feleletekkel. Miután valamennyiről nem tudok beszámolni, majd meglátod őket, azt hiszem már az említettek is nagy érdeklődésedet hívják ki. Most pedig mindezek ajándékozáját kell röviden bemutatnom, mielőtt személyesen megismernéd: CSIZMÁS Iván barátom borosjenői születésű, román családból való harminckét éves fiatalember, aki, tekintve szülei szerény anyagi viszonyait, a saját erejéből érettségizett, és végezte a jegyzői tanfolyamot, és méghozzá egy éve van a jogon. Nagy intelligenciájú, széles látókörű, s már 3 világrész bejár, több nyelvet beszél (az aradi magyar tanárokat csaknem mind Ő tanította román nyelvre, melyet Ő szintén a háború után sajátított el tökéletesen), s hogy milyen érzelmű, talán eleget beszélné az a kis értékes gyűjtemény, amelyet a Székely Nemzeti Múzeumnak ajándékoz, s amelyet, ismervé értékét, a legnagyobb gonddal mentett meg a pusztulástól! Ő az a CSIZMÁS Iván, aki, ha emlékszel, Dr. VÁMBÉRY Ruzstem budapesti egyetemi tanárral együtt nyélbe akarták ütni három évvel ezelőtt a magyar–román irodalmi kapcsolatokat. VÁMBÉRYt Pesten, CSIZMÁSt itt támadták meg a román lapok ezért a szép gondolatért. Aradon Ő teremtette meg a háború után az első magyar egyesületet. Mindezeket a dolgokat azért közlöm veled, hogy a következő kérelmemre már megtalálod az okot. Iván önzetelen ember, félek, talán neheztelne azért, hogy dicsérem, illetve egy kis ismertetőt adok róla, de hát most az én kérelmem Hozzád, mint mondtam, szinte kényszerít erre. Ti. Nagyborosnyón elsejével (jan.) nyugdíjba megy a jegyző, s a kovásznai főbíró Őt hívta meg a jegyzőválasztásig az ügyek vezetésével, mert itt, amíg a jelenlegi főispán van a megye (Arad) élén, a közelben sehol sem jut jegyzőséghez, lévén üldözöttje – politikai okból. Ugyanis Iván főispáni titkár volt, s ekkor csaptak össze valamely ügy fölött. Most már ezek után rátérek kérésemre, amely abból áll, hogy ha Nagyborosnyón jegyző-választásra kerülne a sor, összekötéseitekkel, befolyásotokkal támogassátok, ezt ő meg fogja teljesítséggel érdemelni, s ha a választásra soká kerülne a sor, a község is úgy meg fogja szeretni, hogy nem hiszem, hogy mégis mást választana helyette. Természetesen érdeklődhetek arról, hogy hogyan állja meg a helyét, ez kívánatos is, de a személyes megismerés is egy nem mindennapi embert állít elétek. Egyébként gondolhatod, hogy e kérelmemet (az Ő tudtán kívül)

nem merném eléd tární, ha meggyőződésem ebben minden oldalról nem támogatna. Én az ottani viszonyokat nem ismerem, de hiszem, hogy nem értelmetlen a Ti pártfogásotokra! Nagyon kérlek, ha megismered, írd meg őszintén, hogy mit tartasz felőle? Azt hiszem, hogy még nektek is sokat segíthet nyelvi ismereteivel, s hozzá széles látókörű fiú is – szívesen fordít, és hasznossá tudja tenni magát, igen szeret a tudományokkal foglalkozni. Talán sokat is fecsegek, de legalább egy vázlatos képet óhajtottam adni arról, akit jóindulatodba ajánlok! Ha pedig ott Borosnyón másképp fordulna a sors kereke Ivánt illetően valamely okból, akkor az említett relikviákat ajánlom külön jól becsomagolva. – Ez mindentől független. Később sok érdekes dolgot írhatok róla, de ha kedve lesz, Ő maga is elmeséli élményeit. Most pedig rátérek leveled minden pontjára, amely választ vár.

1. Ha holnap Iván eljön hozzám, megcsináljuk az ajándékozási ügyet úgy a bogár-, valamint a lepkegyűjteményt illetően. A jogi viszonyokat Ő jól ismeri, és megteszi nekem, hogy megfogalmazza, s ha nem kell előbb elutaznia, mint ahogy ez kész, akkor magával viszi ezt is. (nem feledkezem meg persze a szakkönyvtáramról sem, ez igen nagy érték lévén szintén, nem is boldogulhatna a még homályban levő utódom!)

2. LÁSZLÓ József barátunknak természetesen bármikor, bármiben – amihez értek – rendelkezésre álllok, a legmelegebben támogatom a magam tudása szerint, de hát azt hiszem, hogy minden rovartani kérdés összezsugorodik a gyűjtemény jókarban tartásával, hisz nagynevű Atyja öröke teljes, egész embert kíván, mihelyt nyomdokaiba lép, nem szabad szétforgácsolódni a tehetségnek, tudásnak már fiatal korban, bár dr. LÁSZLÓ Ferenc és Te épp elég példát nyújtottatok arról, hogy a polihisztor hihetetlen energiát fejt ki minden téren, ha olyan lelkesedés és teremtő erő fűti a tudást. Mindenesetre megalapozzuk, ahogy erőnkéből telik, a háromszéki rovarrendeket, még úgy is, ha valamennyit nem tudjuk determinálni egyelőre. Fontos, hogy összegyűjtsünk mindent, hogy kéznél legyen a jövő emberének! Olykor nagy területek vesznek el a tudományra nézve a kultúra terjeszkedésével – igen sok lokális rovarfajra nézve, tehát ezért kell mindent bekapcsolni a gyűjtésbe – hangyaszorgalommal. Egyelőre a legfontosabb az, hogy legalább 20 doboz 40–50 cm(-es) álljon majd rendelkezésre a begyűjtött állatok részére, s még a szekrény is várhat, ha száraz helyen állnak, és penésztől, rablórovaroktól meg vannak védve. A dobozok magasságát kibélelését, ha szükséges lesz, szívesen közlöm, az üveges fedél most még nem szükséges, arra évek múlva lehet csak szükség, ha a feleslegből szemléltető kiállítást rendeztek, a tudományos gyűjtemény csak szakemberek részére állhat

mindenkor rendelkezésre, az állandóan megvilágított rovarok olykor pár év alatt a felismerhetetlenségig fakulnak. A lepkegyűjtemény, amellyel most rendelkeztek (ahogy olvasom munkádból) meg van-e határozva, kitől? Milyen állapotban van, és honnan valók (értem Háromszékről-e)?

3. Igen kívánatos volna, ha a székely tanulóifjúság kebelében a természettudományok szélesebb körben terjednének, és a lassan kidűlő horribilis tevékenységet kifejtők helyére kellő mennyiségű pótlás kerülhetne. Eleget sírnak a szászok is e tekintetben, a háború utáni idők itt igen kevés termékenységéről tanúskodik, sok, sok, sok tár egyáltalán belátható időn belül teljesen elárvul, vagy pedig egy-két lelkes, ön-feláldozó tudós nyakába szakad, szétforgácsolva tudását, erejét! Hallatlanul bámulatos az a rendkívüli eredmény, amellyel alig néhány tudós a Székely Nemzeti Múzeumot olyan értékessé, naggyá tette, hogy arra talán példa sincs! 50 esztendő! Csak a soha nem lankadó lelkes, hozzáértő munka, olthatatlan tudomány-szomj, és legelsősorban a fajtája dicsőségének mérhetetlen szeretete, mind magasabbra emelése adta azt az erőt hozzá, hogy sok tekintetben még kontinentális viszonylatban is olyan értéket produkált, amelyre ősi múzeumok is büszkék lehetnének! Mélységesen nagyra becsülöm ezt a fáradságot nem ismerő szorgalmat, tudást melyet Ti, alig néhányan, fajtok és a tudomány érdekében végeztetek és végeztek. Nagy örömmel állok szerény erőmmel közéték és végzem azt a munkát, mely szaktudásom körén belül hasznossá válhat.

4. Az *Évkönyv* kiadásai sok anyagi áldozatot követelnek, tudom, ezért, ha arra fedezet és évvel alkalom lesz, mindenkor lesz olyan munkám, amely a nekem szánt területen meg fogja állani helyét, s ha német nyelven is jelenik meg, székely munka az is! Fontosabb persze az, hogy a szomszédos telek meglegyen, mindenképpen nagy kincs, s ha messzemenő terveitek vannak vele, akkor megbecsülhetetlen érték a szomszédságban!

5. Munkáim, sajnos, nem láthatnak napvilágot a CSIKI szerkesztette *Rovartani Lapok*ban, mert tudtommal még nem jelennek meg újból, s a *Természettudományi Közlöny* nem alkalmas a rovartani munkára, legalább ez még ott nincs bevezetve.

6. A gyűjteményem igen sok értékes ritkasággal és változatok típusaival (a leírt és a még nem közltekkel) rendelkezik, tehát ha bőkezűen ajándékoztam is eddig a Nemzeti Múzeumnak, az értéke azért megvan, s mint írtam, a típusokat ezután nem szándékozom elküldeni, csak cotypusokról lehetne szó, ha egyáltalán lehetséges volna az elküldés. Ilyenformán a Székely Nemzeti Múzeum tőlem egy értékes gyűjteményt örököl, amely utódomnak kítűnő útbaigazítással szol-

gálhat. Így beszüntettem a bogarak nagymérvű elajándékozását is, ahogy a KISS Bandi gyűjteménye megjött, most már van vele határozott célom, s ha az enyéme (az általam gyűjtötteket értem) nincsenek is meghatározva, nem oly nagy baj, mintha egyáltalán nem lennének, a fő az, hogy (ha) egyszer valaki a székely testvérek közül erre a rovarrendre adja fejét, számos és bő anyag álljon rendelkezésére, hogy egy nagyobb gyűjteményt felállíthasson belőlük. Most látom, hogy minden papírból kifogytam, és így – igaz eleget is írtam ezúttal – azzal búcsúzom, hogy ha lehetetlen volt a karácsonyi ünnepekre írom bárkinek is, most alkalom nyílik az Újeszendőre, úgy neked, mint kedves Családodnak a legjobbakat kívánni. Meleg szívvelyes-séggel, atyafiságos szeretettel ölel igaz híved

DIÓSZEGHY Laci

11.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1931. jan. 12.

Kedves Vilmos barátom!

Még a múlt hóban, a végén írt és ajánlottan küldött levelem értelmében tudom, hogy érdeklődéssel várod Iván barátunkat, aki sajnos még ma is itt van, és várja a nagyborosnyói jegyző, FÜLÖP Miksa levelét és a még múlt évben beígért útiköltséget, hogy azonnal elutazzon; azonban úgy látszik, hogy a biztosnak ígért kinevezés valahol és valamilyen okból megfeneklett, s már azon ponton voltam, hogy a fentnevezett Úrnak írok, hogy támogatását kérjem az Iván ügyében, de rájöttem arra, hogy az Úr engem sem ismer, és hiszi is, nem is, bárhogy is exponálnám magamat érte, s bár az Iván által nekem bemutatott levelek amelyekben egész biztonsággal ígéri aljegyzői kinevezését és az útiköltség azonnali küldését, a mai napig is csak ígéret maradt. Ma délután idekértem hozzám Ivánt, aki keserűen mondta, hogy: „Laci bácsi, nem lesz ebből a dologból semmi, és nem is csodálom, ha egy tiszta, magyarulta község másfelé orientálódik, igen rossz ajánló levél nevem és vallásom (görögkeleti), jól laktak ott – és joggal – a fajtámmal!...” Hát kedves Vilmos, én aki, mint mondtam, gyerekkorából ismerem Őt és családját, szeretném, ha olyan *magyar szív* dobogna sok-sok *született* magyar keblében, mint az Övében! Nekem is épp elég bajt szereztek, meghurcoltak itten, én is megértem, ha elhárítják maguktól az ilyen vallású „testvéreket”, de egyetlen sort, egy betűt sem vesztengetnék érte, ha nem ismerném *belül* Ivánt és családját, hisz épp az az Ő egyetlen hibája, hogy kimutatta *tettekkel* is mindig az Ő magyarságát, melynek következtében, mint írtam, itt nem is helyezkedhet el. Itt a nővérei segítségére van utalva, s ez igen bántja Őt, mert

hát ez ad infinitum nem tarthat, nagyon jól esne, illetve jönne most egy akár segédgyűjzői állás is, legalább egyelőre segítve lenne rajta.

Nagyon röstellem, hogy Hozzád fordulok azzal a kéréssel, hogy ha esetleg van valami összekötötés ezen ügyek borosnyói vezetőségével, írj egy pár sort Iván érdekében *mielőbb*, s ha egyáltalán lehetetlen lenne bármit is tenni, legalább az ígéretesekkel ne keserítsék jobban el, helyzetét ne tegyék lehetetlenné. Lehet, hogy valami lényegtelen dolog áll útjában a ki-nevezésnek és az útiköltség mielőbbi elküldésének (ez utóbbi megerősítene az akarat komolyságát). Végtelen hála a köteleznéd úgy Ivánt, mint engem, ha tethetnél ez ügyben valamit, hogy már dűlőre jusson ez a leíratlan ügy, és egyben bocsánatot kell kérnem, hogy ilyen kéréssel terhellek nagy elfoglaltságod mellett is, gondolhatod, hogy érdemes ember az mindenképpen, aki-ért ennyit és ennyire exponálom magamat.

Ezért vártál hiába Iván – levelemben jelzett – személyes bemutatkozására és az ígéret átadására. Fogadd előre is meleg köszönetemet és baráti meleg kézszorításomat. Igaz híved

DIÓSZEGHY

12.

DIÓSZEGHY a Székely Nemzeti Múzeum igazgatóságának
Borosjenő, 1931. ápr. 24.

Tekintetes Igazgatóság!

Alulírott, mint Sepsiszentgyörgy város szü-
lőtte kiváló tisztelettel és nagybecsüléssel hozom
becses tudomásukra, hogy a szakkörökben jól ismert,
sok ezer példányt számláló, számos, általam leírt és
szaklapokban is ismertetett típusokból álló lepke-
gyűjteményemet a mai napon a fenti Múzeumnak
ajándékozom!

Teszem ezt egyrészt a nemzetemhez soha meg-
nem szűnő ragaszkodásom jeléül, másrészt a fenti
intézmény bár aránylag kicsiny, de kontinentálisan is
jól ismert, részben páratlanul értékes anyagának gyara-
pítására, és mint a múltban, úgy a jelen és jövőben való
hathatos támogatás további példájaképpen. Vajha ezen
önzetlen intencióm minél szélesebb rétegekben találna
visszhangra. *Ezen ajándékozással kikötöm azonban,
hogy a gyűjtemény, annak további szakirodalmi feldol-
gozása és állandó gyarapításának céljából* (ha közben
valamely okból, pl. betegség, erőtlenség stb. már előbb
át nem adatik) – *a halálomig nálam marad.*

Halálom után a Múzeum köteles saját költ-
ségén egy szakember kiküldésével, az általam megírt,
körültekintő módon csomagolva, a Székely Nemzeti
Múzeumba szállítani.¹⁵

Ezen gyűjtemény más, idegenek által gyűjtött
anyaggal nem keverhető, és mindenkor az én nevem
alatt szerepeljen, de – mint összehasonlító anyag – a
szakembereknek, szakköröknek rendelkezésre álljon, ha
azok megbízhatósága kétségen felül áll.

A jelenlegi gyűjtemény pontos számbeli ada-
tait, amelyek csaknem napról-napra állandóan gyara-
podó tendenciát mutatnak – éppen ezen okból –
lehetetlen közölnöm, de a hozzávetőleges, megközelítő
mennyiséget még ez év folyamán közlöm.

Az anyag jelenleg egy kisebb, zöldre festett
szekrényben, 14 db. 36 x 50 cm nagyságú dobozban és
egy nagyobb, tölgyfaütanzatú, a célnak megfelelően
berendezve, feketére festett fenyőfából készült 27 x 37
cm nagyságú, számszerint 68 db. dobozban nyert el-
helyezést.

Az előbbi szekrény alul be van rendezve a
preparált lepkék pormentes szárítására, továbbá a (kb.
40 db.) lepkefeszítő-deszkák elhelyezésére is. A na-
gyobb alul két nagy fiókkal szintén a gyűjtemény to-
vábbi dobozainak elhelyezésére szolgál. Ezenkívül szá-
mos, más helyen tartott, turfával bélelt kisebb-nagyobb
doboz tartalmaz részben feldolgozott, részben arra váró
lepke-anyagot.

Az ajándékozás természetesen a fent említett
két szekrényre is vonatkozik, továbbá az összes turfá-
val bélelt dobozokra, gyűjtődobozokra, mindennemű
speciális preparáló eszközökre és a lepkegyűjtéshez
szükséges eszközökre is.

A szakkönyvtáram ugyancsak a fenti aján-
dékozás igen fontos és lényeges részét teszi. Itt név
szerint is megjegyzem a főbbek címeit és mennyiségét:
1. ABAFI-AIGNER: **Magyarország lepkéi**, 1 kötet
2. Dr. SPUKER: **Schmetterlinge Europas**, 4 kötet
3. Dr. SEITZ: **Grossschmetterlinge der Erde**
(I. Abteilung. **Die Grossschmetterlinge des Palaeark-
tischen Faunengebietes**) 4 kötet a leíró tartalommal,
hozzá 4 kötet az ábrákkal, tehát: 8 könyv. Hozzájön
még a most folytatólagosan megjelenő és beszerzett
újabb adatok füzetekben (*Supplementen*).

4. HOFFMAN-WAGNER: **Magyarország virágos
növényei**, 1 kötet
5. ENTZ Géza és MÁGÓCSY DIETZ Sándor: **Az élők
világa**, 1 kötet
6. *Rovartani Lapok* 1897–1918. évfolyamai 10 kötetben.

Azonkívül számos kisebb szakmunka, napló
és természettudományi levelezéseim, melyeknek egy
részét (Dr. SCHMIDT Antalét) csak 30 év múlva
szabad a nyilvánosságra bocsátani – feltéve, ha fel-
használják.

Az általam a fenti Múzeumnak ajándékozott
és már részben elküldött Dr. ZILÁHI KISS Endre-féle
bogárgyűjteményt – megszorítva a magam gyűjté-

sével, melyet a jövőben folytatni fogok – ha egyszerűbb szekrényben is, szintén igen kívánatosnak tartom a penész, por, rablórovarek és világosság ellen megvédeni. Igen sok értékes állat van közöttük, és a feltétlenül pontosan meghatározottak egy később felállítandó *Összehasonlító gyűjtemény* alapját képezhetik. Igen ajánlatos lenne erre a célra egy coleopterológust (bogarászt) nevelni fajtánkból, aki célul tűzné ki a Székelyföld bogarainak gyűjtését, és e specialis gyűjtemény felállítását minél előbb, mert a gyorsan, rohamosan fejlődő kultúra a vegetációk igen nagyarányú megsemmisülését eredményezi, így helyrehozhatatlan mulasztásokkal kell számolni.

Az ajándékozási szándékomat közöltem az ugyancsak atyánkfia Dr. KÖNTZEI Gerővel (volt járási és törvényszéki orvossal), aki egy hozzám intézett levelében az én példámon felbuzdulva szintén tervbe vette lepkegyűjteményének a „Székely Nemzeti Múzeum részére való” ajándékozását.

Adná az Ég, hogy még számos, más természetű értékek, mielőtt elkallódnának, a fenti Múzeumban nyerhetnének elhelyezést, ahol használható közkinccsé válhatnának az utánunk következő nemzedékeknek! Úgy legyen!

Mély, atyafiságos tisztelettel és ragaszkodással, igaz hívők

DIÓSZEGHY László
festőművész

13.
CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1931. máj. 7.

Kedves Barátom!

NAGY Ede barátunk útján megkaptam a Székely Nemzeti Múzeum igazgatóságához április hó 24-én írt nagybecsű leveledet, melyben szíves voltál nagyértékű lepkegyűjteményed ajándék-képen a múzeumnak felajánlani, a már előbb megküldött Z. KISS Béla-féle gyűjteménnyel együtt.

Szíves leveledet a f. hó 29-én tartott ügyvezető-tanácsunk elé terjesztettem, mely nagy örömmel és hálás köszönettel fogadta a bejelentésedet, s egyúttal dr. BENEDEK János közjegyző barátunkat felkérte, hogy adományleveled értelmében megfelelő ajándékozási szerződést készítsen.

Miután ezt az ajándékozási szerződést éppen ebben a pillanatban nevezett barátunktól megkaptam, most mellékelem két példányban azzal a szíves kéréssel, hogy ha a szövegét és formáját helyesnek és megfelelőnek találod, akkor szíveskedj mindkét példányt két tanú előtt aláírni, és egyik példányt nekünk visszaküldeni. Ha a szöveg ellen bármi kifogásod vagy észre-

vételed lenne, szíveskedj megfelelő módon egy újabb iratot szövegezni, azt két tanú előtt aláírni, és hasonló eljárás céljából nekünk megküldeni, amikor én az egyik példányt azonnal vissza fogom Neked küldeni.

Kötelességemnek tartom azonban őszintén azt is megírni, hogy a magam részéről ezzel a közjegyzői okirattal még nem látom nemes intenciódat tökéletesen biztosítotttnak, mert egyfelől Istennek hála, szép családod van, emberi számítás szerint örökösöd lesznek, és a mai lezüllött gazdasági viszonyok közt, melyek semmi jóval sem biztatnak, még az is megtörténhetik, hogy amitől az Isten őrizzen, amint mi egyes magánemberek, úgy Te is kerülhetsz adó, adóhátrálék stb. miatt vagy bármiféle más per esetén olyan helyzetbe, hogy az ügyvédek a nyakadra mennek, és éppen ezt a drága gyűjteményedet foglalják le, vagy üttetik dobra, amibe egy munkás élet minden szorgalmát, tudomány-szeretetét és becsületes érzését fektetted bele.

Más szóval amikor erre a lehetőségre vagy eshetőségre fel kívánom hívni a szíves figyelmedet, egyúttal kérem is akarlak, hogy amennyiben fenti aggodalmamnak bármily csekély mértékben bármily csekély eshetőségét fennforogni vagy bekövetkezni gondolod, vagy azt kizárva nem látod, és amennyiben gyűjteményedtől vagy annak csak rendezett és meghatározott részétől részben vagy egészben már most el tudnál szakadni, meg tudnál válni, éppen nemes és valóban példát mutató intenciód tökéletes biztosítása érdekében járulj hozzá ahhoz, hogy azt már most NAGY Ede kedves barátunk és kollégiumi pénztárosunk kiküldése útján megkaphassuk, vagy amikor Te a tervezett idej kirándulásra ide tudsz jönni, személyesen Magad szállítsd ide, hogy egyúttal a végleges elhelyezését és a közcél érdekében való kiállítását is együtt megbeszélhessük és megállapíthassuk.

Lehet, hogy én, akit a sors immár elég régóta állandóan paskol, talán túlságosan pesszimista vagyok, de viszont nagyon jól tudom, hogy szabad az Isten mindnyájunkkal, minden időben, de bármi történhessék velünk, azt szeretném, hogy legalább azok az intézmények, melyeket szívünk és agyunk minden nemes érzésével és gondolatával táplálunk, a mi elmúlásunk után is tovább éljenek, hogy élhessen a mi székely népünk, amelynek mi gyöngé, erőtlén, de jószándékú és munkás tagjai voltunk idáig.

Még csak annyit, hogy semmiképpen sem akarok lemondani a bogarász- és lepkesz kirándulásunkról, ha KÖNTZEI Gerőeket is sikerülne összehozni, s természetesen a Te költségeidet múzeumunk fogja hordozni, amint az ajándékozási szerződés aláírásával stb. járó költségeket is mi fogjuk hordozni.

Igaz barátsággal, szeretettel ölellek

CSUTAK Vilmos

igazgató

NB. Szíveskedj, kérlek szépen, az ajándékozási szerződést tényleg két tanú előtt aláírni, továbbá a szerződés 2. pontjában jelzett feliratokat a gyűjteményszekrényekre és dobozokra látható helyen elhelyezni a mellékelt cédulák felhasználásával, amiben a mi neves Ede barátunk szintén segíteni fog.

14.

Ajándékozási szerződés

Sfântu-Gheorghe-Sepsiszentgyörgy,

1931. máj. 15.

1. Alólírott DIÓSZEGHY László festőművész, borosjenői-Ineu-i Arad megyei lakos ezennel elajándékozza örökre, visszavonhatatlanul és teljes tulajdonjoggal a sepsiszentgyörgyi-Sft. Gheorghe-i (jud. Treiscaune) Székely Nemzeti Múzeumnak teljes lepkegyűjteményét, a befogadó szekrényekkel és hozzátartozó és arra vonatkozó szakkönyvtárával együtt. A lepkegyűjtemény anyaga jelenleg egy kisebb zöldre festett szekrényben, 14 darab 36 x 50 cm nagyságú dobozban és egy nagyobb, tölgyfaütatú, a célnak megfelelően berendezett, feketére festett, fenyőfából készült 27 x 37 cm nagyságú számszerint 68 db. dobozban van elhelyezve. Az előbbi szekrény alól be van rendezve a preparált lepkék pormentes szárítására, továbbá 40 darab lepkefeszítő deszka elhelyezésére, a nagyobb szekrény alól 2 nagy fiókkal szintén a gyűjtemény további dolgainak elhelyezésére szolgál. Ezekon kívül elajándékozza a többi turfával bélelt kisebb-nagyobb dobozát, melyek részben feldolgozott, részben feldolgozásra váró lepkeanyagot tartalmaznak. Az ajándék tárgyat képezik az összes speciális preparáló eszközök és a lepke gyűjtéshez szükséges eszközök is. Az ajándékozás tárgyat képezi a teljes szakkönyvtára, és pedig névszerint is megnevezve a következő művek: 1, ABAFI-AIGNER: **Magyarország lepkéi**, 1. kötet – 2, Dr. SPULER: **Schmetterlinge Europas**, 4 kötet – 3, Dr. SEITZ: **Gross-Schmetterlinge der Erde** (I. Abteilung, **Die Grossschmetterlinge des Palaearktischen Faunengebietes**) 4 kötet a leíró tartalommal, hozzá 4 kötet az ábrákkal, tehát 8 könyv – 4, HOFFMAN-WAGNER: **Magyarország virágos növényei**, 1 kötet – 5, ENTZ Géza és MÁGÓCZY DIETZ Sándor: **Az élők világa**, 1 kötet – 6, **Rovartani lapok**, 1897–1918. évfolyamai 10 kötetben, s a még ezen művekhez folytatólagosan megjelenő füzetek.

2. Az ajándék tárgya a Székely Nemzeti Múzeum, illetve megbízottjának kéziről-kézre való átadásával birtokba adatott. Ennek jeléül a gyűjteményt tartalmazó szekrényekre és dobozokra a Székely Nemzeti Múzeum tulajdonának feltüntetése szolgál feliratok alkalmaztattak. Tekintettel azonban arra, hogy a Szé-

kely Nemzeti Múzeum jelenleg a gyűjtemények elhelyezésére megfelelő felszerelési tárgyakkal nem rendelkezik, és tekintettel főleg arra, hogy a jelenlegi múzeumőrök közül e tudományos szakmában megfelelő szaktudással egyik sem bír, és így a gyűjteménynek konzerválására és szakirodalmi feldolgozására, valamint állandó gyarapítására a Székely Nemzeti Múzeumnak a szükséges anyagi és szellemi eszközei nincsenek meg: a tulajdonos Székely Nemzeti Múzeum a gyűjteményt egyelőre letétben ajándékoznál hagyja, azzal a felkéréssel, hogy ő, mint a Székely Nemzeti Múzeum külső szakérője, a gyűjtemény állandó konzerválásáról, gyarapításáról és tudományos feldolgozásáról gondoskodik. Önként értendő lévén, hogy abban az esetben, ha ez a cél a letéteményes (ajándékozó) személyes állapotában bekövetkezett körülmények következtében meg nem valósítható, a Székely Nemzeti Múzeum a letétet letéteményestől visszaveheti, anélkül, hogy letéteményesnek ebből kifolyólag a Székely Nemzeti Múzeummal szemben bármiféle követelése származhaték.

3. Az ajándék tárgya más idegenek által gyűjtött anyaggal össze nem keverhető, mindig „DIÓSZEGHY László festőművész adománya” címen, külön kezelendő és őrizendő, de mint összehasonlító anyag megbízható szakembereknek, szakköröknek rendelkezésére áll.

4. A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum, a fenti pontokban körülírt ajándékot köszönettel elfogadja, és kötelezi magát, hogy jelen ajándékozási szerződés összes határozmányait pontosan be fogja tartani.

5. Szerződő felek az ajándék tárgyának jelenlegi értékét 20 000, azaz húszezer lejben állapítják meg kölcsönösen.

Jelen szerződés két egyenlő példányban állítatott ki, melyek felolvasás és elfogadás után sajátkezőleg aláírtak két tanú előtt. Kelt Ineu (Borosjenő), 1931. évi május hó 10-én.

Előttünk, mint tanúk előtt:

A Székely Nemzeti Múzeum:
ügyvezető elnök, igazgató

15.

DIÓSZEGHY CSUTAKnak

Borosjenő, 1931. máj. 31.

Kedves Barátom!

Folyó hó 18-án kelt leveled az ajándékozási szerződéssel megkaptam, mindkettőt köszönöm. Meleg soraid, jóindulatod és a nagyon öröndetes hír (az új folyóirat megindulása) nagy örömet szereztek, s ha a nagyon megfeszített napontai munkám nem gátolt volna az azonnali válasz megírásában, már régen közöltem volna feleleteimet kérdéseidre. Talán közölte Ede bará-

tunk, hogy még ittléte alatt kaptam egy kiadósabb munkát (a bokszei görögkeleti templom ikonjait), és evvel igen előnyös kilátásaim voltak arra, hogy július első felében életem egyik szép álmát megvalósíthatom, és pedig – hogy szülőföldemre mehetek, Titeket szívemre ölelhetek. Ilyenformán a kora hajnali órákban már neki-láttam a munkának, és a tegnapi teljes erőből gyúrtam a szenteket, de este egy kisebb előleg felvétele végett felkerestem a vállalkozót, aki nagy megdöbbenésemre kijelentette, hogy egyelőre nem tud semmi pénzt adni (dacára, hogy erre kötelezve van!) mert a fenti hitközség nem tud fizetni neki sem! Ilyenformán félbe kellett szakítanom a munkámat, mert hitelbe nem dolgozhatok neki (igen rossz fizető). Most tehát egy kis pihenőt rendeztem a mai napra, amikor is a nagyon felhalmozódott levelezéseim sürgősebbjeit óhajtom elintézni.

Ilyenformán a szép kilátásaim összeomlottak, és ha valami jobb fordulat közbe nem jön, aligha mehetek az idén Hozzátok!

A Te ajánlatodat pedig, bármily kecsesítő is rám nézve (sőt igen megtisztelő is), mégsem fogadhatom el, ezt a költséget jobb helyre is fordíthatjátok, tudom, a mai, a legteljesebb mértékben összeomlott anyagi helyzet ilyen nemeslelkű gallériát nem engedhet meg!

Ha pedig mégis úgy alakulhatna (a fent említett módon) helyzetem, akkor, ha bárki is jönne velem, az készpénzkiadást nem jelentene, mert KÖNTZEI Gerő is, és mások is, akikről szó lehetne, tehető emberek! A magam részéről még igen természetesen nem adtam fel minden reményt (a vállalkozót azzal ijesztettem meg, hogy nemcsak beszűntetem az egész munkát, de a többi képet nem is vállalom, ha a járandóságaimban fennakadás lesz) – talán-talán?

Hát kedves Vilmos, olyan kicsinyek még a fiaid? Nem baj! Majd megnőnek, és mint derék, hozzád méltó erős, lelkes székely fiúk folytatják apjuk mélyen szántó nemzetnevelő és boldogító munkáját, hisz előtűnik áll a Te dicsőséges múltad, jelened és jövőd – mind olyan példa, amelyet nem lehet követni nem akarni!

Az én családi körülményeimet bizonyára ismered, Ede barátunk talán elreferálta – sajnos, fiam nincs, aki folytathatná azokat a kultúrmunkákat, amelyek az utolsó lehettemig foglalkoztatnak. Lányaim igen derék teremtések, nagy örömet szereznek sokoldalú tevékenységükkel, szeretetre méltóságukkal.

Az az igen örömdetes hír, hogy a Székely Nemzeti Múzeum egy folyóiratot ad ki szeptember 15-től, igen-igen nagy lelkesedést váltott ki belőlem! Nagy szükség volt erre! Úgy szólván egész Erdélyre nézve hézagpótló lesz, hisz tudtommal a háború után nem jelent meg semmi, ilyen tendenciájú magyar lap, amelynek hasábjain az edélyi magyar tudományosság

állandóan felvethetné azokat a szellemi kincseket, amelyek sok-sok fáradságos munka, kutatás, búvárkodás eredményei!¹⁶ Természetesen, ha lesz hely, magam is örömmel nyúlok a tollhoz, és igyekezni fogok több oldalúvá, színesebbé tenni azt, s talán ezen a réven lesznek is majd követőim, akik folytatni fogják a mi szakmunkálkodásunkat – ha mi már nem leszünk.

Most egy kérdés, Vilikém! Van két új lepkefajom, amelyekről kitűnő fényképeket is készíttettem, megvan a lemez is, a leírás is kész, azt gondolom, hogy miért ne lenne a mi lapunknak meg az a dicsősége, hogy ott jelenik meg?! Ha ábrákat is közölni tudnátok, hallatlan nagy lenne az örömem! Miután pedig a leírás a magyaron kívül még németül is fontos, hogy megjelenjen, hozhatnátok a német szöveget is? Igen jó alkalom és kibújó lenne most, mert megígértem a szászoknak (a szebeni Természettudományi Társaságnak), hogy náluk jelentem meg, de nemrég közölték, hogy az idén nem tudnak kiadni *Évkönyvet (Jahrbuch)*, így szabad kezet nyertem velük szemben. Tehát igen kérek, értesíts mielőbb, hogy az általad kért (két gyűjtemény ajándékozási módozatai, ismertetés stb.) cikkeken kívül lenne-e ezekre a leírásokra hely, tudnátok-e lenyomatokat közölni (nagyobb anyagi áldozatok nélkül!) a lepkék ábráiról?

Reflektálok még arra az ajánlatodra is, hogy a családom részére egy új gyűjteményt állítsak fel! Hát ezt, kedves Vilmos barátom – nem lehet, de nincs is szükség rá! A két párhuzamos gyűjtemény igen sokba kerülne – a zsebemnek is – a lelkemnek is! Hol az egyikkel, hol a másikkal kellene mostohán bánni – a másik rovására, a családom pedig nem tudná megőrizni, eladni pedig csak én tudnám – de hol leszek, akkor már én? A magamfajta emberek egy ilyen gyűjtemény eladására sohasem gondolnak, *ebben én tudományos és nem anyagi értéket látok!* Azt írtam egyszer (amíg élt) báró ROTSCHILD Charlesnek, amidőn pénzt ajánlott fel gyűjteményemért '910-ben: „A báró Úr nem tud disztingválni – én nem a gyűjteményből élek, hanem a gyűjteménynek!” Ez a báró volt a londoni ROTSCHILDok feje, Nagyváradról nőszült, és ezelőtt 5-6 évvel öngyilkos lett Londonban.

Add át kedves feleséged Őnagyságának ismeretlenül is hódolattaljes kézsökömat, Téged és kisfiaidat pedig meleg szeretettel öleli igaz híved
DIÓSZEGHY László

16.

CSUTAK DIÓSZEGHYnek

Sepsiszentgyörgy, 1931. jún. 19.

Kedves Barátom!

Csak most, megválaszolatlan leveleim átnézése rendjén veszem észre szörnyű megdöbbenéssel,

hogy még nem válaszoltam május 31-én kelt szíves leveledre. Bocsáss meg érte.

Ismét átolvasva azonban a kedves soraidat, azt látom, hogy nem annyira nekem, mint inkább Neked kellett volna még egy pöttyelvet írnod azóta arra a kérdésemre: tudsz-e vagy nem időt szakítani a mi júliusi meglátogatásunkra? Nyélbe tudjuk-e ütni az idén vagy nem a régóta tervezett nyári bogarász-kirándulásokat?

Arra kérlek azért, szíveskedj mielőbb értesíteni, hogyan állnak jelenleg a dolgaid; remélhetem-e vagy nem ennek a régóta szívünk mellett melengetett tervünknek az idei végrehajtását, mert az idő szörnyen repül, és én is szövegetem már a nyári terveimet, melyek lényege az, hogy július 10-től 25. tájáig egészen bizonyosan itthon leszek, akkor pedig, ha egy kis pénzre tudok még szert tenni, s az egészségem is engedi, felszedem a sátorfámat, és egy hónapra megszőköm innen Pesten át Bécsbe, hogy levéltári kutatásokat és muzeális tanulmányokat végezzek, délutánonként pedig egy kissé kicsavarogjam magam a Praterben, ahol 1908 óta nem látogattam meg a paprikajancsikat... Szóval szeretnék dolgozni is és pihenni is, mert év közben aztán alig tudok innen megszőköni...

Fenntartom tehát változatlanul a korábbi javaslatomat a kiszállásod anyagi oldalára vonatkozólag, s legfennebb annyit teszek hozzá, hogy LÁSZLÓ Józsefnek július 15-ig szabadságot adtam, tehát az időre nézve szíveskedj ezt is figyelembe venni, ami alatt azt értem, hogy ha korábban jöhetnél, pár napot itthon töltenék nálam legényesen, mert 5–6. táján Kolozsvárra viszem a családomat anyósomhoz, s 15–16-án vennék a nyakatokba a mi gyönyörű hegyeinket azzal vagy azokkal, akiket még össze tudnál hozni a szakkollegáid közül, minthogy ennek a toborzó munkának a dandárját, gondolom – Neked kellene elvégezned... Ha ti. szíves lennél vállalni... helyettem, aki állandóan nyakig ülök, főleg ilyenkor, a munkában. A folyóirat kérdésre terve, sajnos, úgy látom, hogy mivel az eladott *Emlékkönyveink* árából régóta esedékes összegeket nem vagyok képes idejében felhajtani, szept. 15-re nem tudom előkészíteni a dolgot, de feltétlenül megcsinálom az őszön, legalább karácsonyra, és számítok természetesen a Te szíves segítségedre is és a két új lepkefajodra is okvetlenül. Természetesen ábrákkal és rövid német kivonattal tervezem a folyóiratot, s így a Te óhajtsodat is teljesíteni fogom; csak arra kérlek, hogy a német szöveget, ha nem okvetlenül szükséges, csak a feltétlenül szükséges terjedelmű legyen – éppen az Általad is jól gondolt pénzügyi bajaink, szegénységünk miatt. Ennyit általánosságban. Ha szíves leszel megküldeni a két szöveget, és részletesen tájékozottság a szükséges képek felől is, akkor mindjárt én is számítást tehetek, és informálhatlak. De

azt hiszem, biztosíthatod a szabad kezedet a szászokkal szemben, mert ők is bizonyára meg fogják érteni, hogy ezt a dolgozatodat nekünk és nem nekik kívánod juttatni... Köszönöm szépen a leveledet, mely közelebb juttatott lelked megismeréséhez, és szíves válaszodat kérve, szeretettel, igaz barátsággal öllelek

CSUTAK Vilmos

17.

DIÓSZEGHY CSUTAKnak

Borosjenő, 1931. jún. 24.

Kedves Barátom!

Folyó hó 19-én kelt igen kedves soraidra hosszas, újabb töprengések után ma döntöttem, éspedig úgy, hogy elfogadom becses ajánlatodat, és – fejest ugrom! Ti. bármi történjen is, most már úgy elfogott a nosztalgia, hogy szinte betegje vagyok, és gyógyulni akarok! Ki tudná azt megmondani, hogy jövő évben élek-e még? Ilyenformán, bármennyire el szerettem volna kerülni a Ti anyagi segítségéteket, kényszerítő körülményeim rábírtak arra, hogy meleg ajánlataitokat igénybe vegyem, dacára a sok megrendelésnek, melyekkel újabbban elhalmozta. Mindezekből pénz egyelőre nem láthatok, az idő szalad, itt a gyűjtőidény is már, később igen minimális eredményt lehetne elérni, tehát nem habozhatok. Mint írod, Te is most érnél rá, ez is fontos, mert a gyűjtőúti tervet együtt szeretném Veled megcsinálni! Sajnos, kedves Családodat aligha láthatom, miután, mint írod, Kolozsvárra megy, de talán lesz erre máskor alkalmam – ha élek! Ez a tudományos kirándulás teljesen lelki kérdéssé alakult át, gyötör a honvágy, s az idők méhében ki tudja mi van? Az elhatározásom, hogy további lepkészeti működésemet teljes erőből az én drága, szűkösebb hazámnak szenteljem, nem tűr halasztásokat, s minden alkalmat megragadok arra, hogy megalapozzam, méltó kereteket adjak az utánam jövő nemzedéknek e téren, hisz oly kevés volna még egy emberöltő munkássága is egy teljesen hű kép kialakítására!...

Eddigi habozásomnak is csak az volt a rugója, hogy semmiképp sem akartam ezt a kirándulást a Ti anyagi erőitek segítségével venni igénybe, sajnos, a rajtam kívül álló pénzügyi összeomlás vezetett odáig, hogy ajánlatotokat elfogadjam. Az én igényeim mindig a legerényesebb keretek között mozogtak, a cél a fontos, és épp ezért azt hiszem, hogy súlyosabb terhek nélkül zárhatom le majd az excursiót. Mindig harmadosztályon utazom, ha gyűjtőútra megyek (évek óta máskor is), a többi része a vendégeskedésemnek a legerényesebb viszonyok, keretek között kell mozognak!

Mindezek előrebocsájtása után kérlek, kedves barátom, *azonnal* velem közölni, hogy mikor érkezel vissza Kolozsvárról, hogy Téged otthon találjalak?

Az útiköltségemet is az utazásra ezek szerint irányítsd, hogy idejében itt legyen, és magam is elkészülhessek az ezernyi, gyűjtéshez szükséges apróságok, eszközök gondos összeszedésével.

Csak dr. KÖNTZEI Gerő barátomat invitálom meg ezúttal, igen helyesnek talánám az időtakarítás szempontjából, ha a *nekem megszabott érkezési időmet* (közöld velem mielőbb) ugyanakkor vele is közölnéd! Címe: Dr. KÖNCZEI Gerő orvos, Cetatea de Baltă (Küküllővár), jud. Târnava-mica.

Most pedig, igen kérek, légy oly szíves – miután innen a következő anyagokat igen nehéz volna szállítani – a felsoroltakat már most beszerezni és elkészíteni a gyűjtéshez:

1. Egy nagyobb, kb. 5-6 literes erős befőttes üvegbe hat üveg (teljesen friss) *barna-sört* önteni, abba kb. 3/4 kg mézet (ez lehet silány minőségű is) keverni, sűrű szövésű vászondarabbal lekötni, és a napon (valamely ablakban) erjeszteni addig, amíg jövök, hogy kész legyen.

2. 3 kg (kb. mogyoró nagyságúra zúzott) *karbidot* beszerezni, egy olyan apró halasdobozba (bádogból) jól záró bádogfődéllal leföldni.

3. 5-600 g *kloroformot*, erősebb üvegbe öntve beszerezni (erre a célra az ipari produktum is teljesen megfelel, és olcsó).

4. 50 g *amil-acetát*. (Gyógyszertárból, vagy ha van, drogériából)

Ezeket nehéz cipelni olyan messzire, és ott is beszerezhető. Szükségesek pedig az éjjeli lepkék fogására, ezért lehetőleg erős legyen az 1. sz. üveg is, hogy a „*csalétek*” transportabilis legyen, úgyszintén a karbidos bádogdoboz is (nagyobb fűszerkereskedésben fölös számmal van ilyen üresen). A bogárgyűjtéshez szükséges 50-100 g koncentrált spiritust a múzeumban is lehet kapni. Ezek volnának az előre beszerzendők, különösen a csalétek, hogy erjedjen.

Ha lehet, 5-6 napot Gyulafalván (Kommandón) is szeretnék gyűjteni, ha van ott még üzem és villanyberendezés, ez igen szép eredménnyel kecsegtetne az éjjeli lepkék gyűjtését illetőleg! – Ha lehet, kérek érdeklődni, hogy ott lehetséges-e rövid időre a tartózkodás? A többi gyűjtő-helyek majd megbeszélésünk tárgyát képezik, és erre ottlétem alkalmával is elég korán lesz még gondolni.

A többi kérdést személyesen beszéljük meg, erre most nem is térek ki. Bocsásd meg igen hevenyészett írássomat, kevés az időm, a posta egy félóra múlva megy. Igen örvendének, ha LÁSZLÓ József fiatal barátom is velem tarthatna! Azonnali választ kérek ezúttal, és fogadd meleg baráti ölelésemet, üdvözetemet. Híved

DIÓSZEGHY

U.i. Igen kérek NAGY Ede barátunkat elhatározásomról értesíteni, és vele közölni, hogy folyó hó 27-én lesz a hagyatéki tárgyalás! Szóval majd.

18.

CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1931. júl. 1.

Kedves Barátom!

Évzárónk, vendiáktalálkozónk, gyűléseink stb. miatt csak most tudok válaszolni 24-ről datált s pár nappal ezelőtt vett szíves leveledre. Válaszom röviden az, hogy a mai postával küldök 3000 lejt, és lehetőség szerint 15-re kérek. Addig még Kolozsvárt kell járnom, és gyűléseim is lesznek. 15-től kezdve pihenni akarok Veled, illetve Veled és KÖNTZEI Gerő barátommal, ha ő is eljöhet. Mindjárt írni fogok Neki is, és meghívom. Eddig képtelen voltam, állandóan annyi dolgom van. 15-re jön haza LÁSZLÓ József ifjú kollegám, és attól kezdve Veled lesz, amíg bejártatok a Rétyi Nyírt, Kommandót, Mohos–Szent Anna-tó környékét stb. A szászokra nem helyezek most súlyt, de ha valamelyik szívesen akar jönni, auf eigene Kost, nincs kifogásom ellene. A jelzett anyagokat addig beszerezzük. Szíveskedj még Te is írni KÖNTZEI Gerőnek.

Szeretettel várlak és öllelek
CSUTAK Vilmos

NB. 8-ig címem: CSUTAK Vilmos, Cluj, Str. Avram IANCU 60. Attól kezdve itthon leszek.

19.

CSUTAK KÖNTZEInek¹⁷
Sepsiszentgyörgy, 1931. júl. 2.

Kedves Barátom!

DIÓSZEGHY László borosjenői piktor és bogarász barátommal szinte már egy év óta tervezgetjük, hogy a Székely Nemzeti Múzeum bogár- és lepkegyűjtéményének a gyarapítására most nyáron az ő bogarász barátaival gyűjtőkirándulást rendezünk. Ezek között mindig Te állottál az első sorban, akinek gyűjtőmunkásságáról és nagy tudományos értéket képviselő gyűjtéményéről s annak jövő sorsáról azonban több ízben nemcsak DIÓSZEGHYvel, hanem KISPÁL László közös barátunkkal is szerencsém volt eszmecsere-t folytatni. Most közvetlenül Veled szeretném ezeket az eszmecsereket folytatni, s ezért nagyon kérek mind igazgató-választmányunk, mind a magam nevében, hogy ha legalább egy-két heti időt tudnál szakítani, jere el, kérek szépen, most 15-re vagy valamelyik következő napra hozzánk. DIÓSZEGHY

reám bízta a dátum megállapítását, és én sok előbb elvégzendő hivatalos dolgomra, kolozsvári utamra stb. való tekintettel 15-re kértem őt is. Nagy örömet szerezne nekünk és atyádfiának is, akiket tudomásom szerint emberemlékezet óta nem látogattál meg. A gyűjtőúton – úgy gondolom – a Rétyi Nyírt, Kommandót és Torján-Karatnán át a Szent Anna-tót, illetve Mohos-tót keresnéd fel elsősorban, de végeredményben itt együtt beszélne meg a dolgot, hiszen én azóta nem bogarásztam-lepkésztem, amióta Te elhagytad Zágont, annak pedig idestova van már pár jó esztendeje. Természetesen a múzeum vendége lennél, és én rajta lennék, hogy közös kiszállásokat mind Reátok, mind a múzeumra, mely ma székely népünk egyik legbecsesebb, legszebb jövőjű és legfontosabb hivatású intézménye, kedves emlékü és tudományos szempontból maradandó értékű legyen. Ismételten a régi baráti érzéssel kérlek, hogy vedd a szívedre a kérésemet, és ha valami *vis maior*¹⁹ meg nem akadályoz, tisztelj meg minket, múzeumunkat szíves megjelenéseddel.

Nagybecsű válaszodat mielőbb kérve, szeretettel öllek régi jó barátod
CSUTAK Vilmos
kollégiumi és múzeumigazgató

20.

KÖNTZEI Gerő LÁSZLÓ Józsefnek
Kolozsvár, 1931. aug. 28.¹⁹

Kedves Öcsém, Jóska!

Ma jött kártyád nélkül is akartam írni, mert Gábor átadta Vilmos üzenetét az üvegről. Vilmostal abban állapotunk volt meg, hogy először Ti írjátok meg, hogy: mennyi és milyen nagy üvegtábla kell? Én most még azt teszem hozzá, hogy eddig mit fizettetek, mondjuk négyzetméteréért (ti az üvegnek)? Ti. annál olcsóbban akarom kialakítani az üveget, de vagy mennyiséget vagy árat, de minőséget és nagyságot okvetlen kell tudjak, különben nem tudok tárgyalni az üvegyárossal! Nem igaz? Vilmosnak már két levelet küldtem, az utolsóra (réz kori balta rajzát küldtem) okvetlen kell válasz; sürgesd meg! DIÓSZEGHYnek írtam, elválásunk óta még egy sort sem írt – nála ez jó jel, ti. sok új állatjával szokott ilyenkor bajlódni! Kurta ottani gyűjtésem eredményével meg vagyok elégedve; Sugásból egy és Rétyről több nekem új állat került be a gyűjtémembe. Jövőre, ha élünk, s pénzünk lesz – a Hargitára kellene menjünk gyűjteni, több időre, alaposan felkészülve és DOBAY barátunkkal együtt. Ezt majd Lacival megtárgyaljuk a télen. Vilmost is, Téged is sokszor szívesen üdvözöl őszinte híved

Dr. KÖNTZEI Gerő

21.

KÖNTZEI CSUTAKnak
Küküllővár, 1931. nov. 30

Kedves Barátom!

Összepakoltam 13 db. könyvet a XVIII. századból és küldöm a ti „székely nemzeti Múzeumotoknak” ajándékba! Értéküket nem tudom! A könyvek mellé tettem KORMOS Péter de Beregszász eredeti nemesi oklevelét, melyet APAFI Mihály adott ki, és írt alá! Ennek hátán jegyzet van a nagyapám kezéből („KK”), hogy ti. a KORMOS családnak adja ki az apám; no de én sehol nem hallok KORMOS családot, s így őrizzék Ti, hátha ott valamelyik érdekelt hamarabb megkapja! Kérlek a könyvek címével és nyomtatási évszámával ellátott jegyzéket készíttessél, melyen fel legyen tüntetve, hogy ezeket a könyveket tőlem átvettétek, no és azt a nemesi oklevelet is nyugtázzátok! Írtam Nektek két vagy három levelet, küldtem dobozrajzokat, érdeklődtem a rendelendő táblaüveg nagyságáról, mennyiségéről – mélyen és bölcsen hallgattok. Az üvegyárnak is írtam stb. Van nektek ott sok ügyesebb gimnazistátok, olyant, aki jól ír, és ért valamit a dologhoz, meg kellene bízni, hogy a múzeumotokban levő emlősállatokról, madarakról, hüllőkről – bogarakról, lepkékről, legyekről, pókokról nem – névjegyzéket készítsen, hogy tudjuk mi van Nálatok, és ami nincs, azt alkalmilag szerezzük be! Két-három ilyen leltárkivonatot (csak neveket) csináltass, egyet nekem küldjete el, a többi az én dolgom! DOBAY barátommal érintkezésbe léptem az iránt, hogy állítsak Nektek össze egy kis gyűjtéményt a „gazdaságra káros lepkékből”, amelynek csak megtekintéséből is az értelmes kiscsajda is rögtön látja, hogy melyik állat milyen kárt tesz, és miben? Ti. ez a múzeum oktató célját és a gazdaközönség felvilágosítását nagyban elősegítené. A századoké Szebenben majdnem tökéletes, és mennyi látogatója van? Jövő évben megkezdem az arra való anyagot borszeszben és formalinoldatban nektek preparálni. Írtam egy levelet az itt és környéken talált rézkorbelti vésőkről, nem kell nektek (recte: „bronz-vésők”)? Pedig én már meg is bíztam pár embert ezek összegyűjtésével (vannak bronzsarlók is). – Hát írjál! Mindnyájatokat szívesen üdvözöl őszinte híved

Dr. KÖNTZEI Gerő

22.

CSUTAK KÖNTZEInek
Sepsiszentgyörgy, 1931. dec. 4.

Kedves Gerő!

Nagy örömmel vettem és olvastam a nov. 30-án kelt szíves leveledet, és egyelőre a magam nevé-

ben köszönöm a küldött könyveket és nemeslevelet, soraiddal együtt. Természetesen kívánságod szerint fogok eljárni, és közelebről megküldöm a könyvek stb. jegyzékét, most azonban azonnal nem tudom, mert a Nemzeti Múzeum régiségtárának dolgozunk még pár napig, de ami késik, nem múlik. Ellenben elválásunk óta nem kaptam Tőled sem két, sem három levelet, hanem csak egyet, és eddig az üvegrendelés ügyében igazad van, régesrégén válaszolnom kellett volna reá, de tökéletesen kifogyott a kasszánk, jelenleg valami 20 000 lej végrehajtás alatt állok, s amíg ezt nem rendezem, mire idáig és közelebről csak halvány reményem van, addig nem merem újabb rendelésbe, illetve költségbe belemenni. Bocsáss meg ezért, kérlek szépen, a hallgatásomért, vagy ha jobban tetszik, mulasztásomért. *Vis maior* állok szemben egyelőre. De evidenciában tartom a dolgot és a múzeumi zsákomat. Ha azt írtad volna, hogy ingyen adják, már régen utána mentem volna, hogy egy füst alatt vissza is adjam a felejthetetlenül kedves látogatásodat, amivel akkora örömet szerezteél nekem és a Veled érintkezett összes barátainknak... De ismétlem, ami késik, nem múlik. Lesz még tavasz, lesz ingyen adják, és fogok én még felétek járni, ha a jó Isten megtart, és kiegészít a jelenlegi kátyúból, miben nyakig ülünk és ülök, akár a múzeumra, akár a kollégiumra gondoljak. A természetrajzi névjegyzékeket vagy leltárkivonatokat szintén megcsináltatom, és örömmel elküldöm, és előre is nagyon örvendek azon kitűnő gondolatod megvalósításának, mely kigazda-közönségünk gyakorlati oktatását célozza. Nagyon kérlek, kedves Gerő, hogy ezt a gondolatodat ápolgasd tovább, és örvendeztes meg más idevonatkozó gondolataiddal is, mert Te sokat láttál, sokat tapasztaltál, s főleg abban az irányban, mely nekem a leggyengébb oldalam, holott a múzeumunk csak akkor teljesítené igazán a hivatását, ha egy kis mezőgazdasági múzeumot is csinálhatnánk belőle. Amint láttad, némi helyünk még erre a kezdésre is akad, s még inkább lesz helyünk, ha megvalósíthatom azt a közelebbi célokat, hogy az *Emlékkönyvünk* árából vásárolt kis telkünkre pár tipikus székely házat építsünk Udvarhelyről, Csíkból és a mi megyénkbeli, s a néprajzi gyűjteményünk anyagának a nagyobb részét azokban helyezzük el.

Azért csak gondolkozzál, kérlek szépen, tovább is ezen a dolgon, és néha gondoldj reám is, és írd reám, mert állandóan sok és sokféle dolgom, gondom van, s képtelen vagyok annyit foglalkozni a múzeumi dolgaimmal, mint kellene, és én szeretném... Vond be kérlek szépen, DOBAY barátodat is a mi munkatársaink sorába, mert ha ez a mai gazdasági helyzet meg nem változik, múzeumunkat ezután jóformán csak belső és külső munkatársaink önzetlen munkájával tudjuk

gyarapítani. Rendkívül sajnálom, hogy a bronzvésőkről írt leveledet sem kaptam meg, de annál jobban örvendek, hogy megbízat embereidet azok összegyűjtésével, és kérek szépen, hogy ha egy kis üres időt tudsz még számomra szakítani, ismételd meg a leveleid lényegét, hogy tudjam, mi a teendőm.

Aztán légy olyan jó, hogy jegyezd fel pontosan a lelőhelyeket is, mert ez szükséges, de másrészt hátha érdemes is lenne majd a tavaszon vagy jövő ősszel egy kis próbaásatást végeznünk ott?! Jelzett preparáló munkához előre is jó egészséget és sok türelmet kívánok, s végül arra kérlek, hogy bocsásd meg eddigi bűnéimet és mulasztásaimat, és engeddd remélnem, hogy ha a jó Isten éltet mindkettőnket, még sokszor fogunk találkozni írásban is és személyesen is azoknak az ügyeknek a szolgálatában, melyek nem dicstelen múltunk konzerválását és remélt jobb jövőnk előkészítését célozzák. Meleg érzéssel, igaz barátsággal üdvözöllek, jó barátod

CSUTAK Vilmos
igazgató

23.
CSUTAK KÖNTZEINEK
Sepsiszentgyörgy, 1931. dec. 31.

Kedves Barátom!

Végre küldöm mind a természetrajzi gyűjteményünk állatanyagáról LÁSZLÓ Jóska által készített kimutatást, mind a múzeumunknak adományozott könyveid jegyzékét, mit KERNÉ BIBÓ Erzsébet állított össze. Mindkettőt csak most, az ünnepek után tudtam kivájni a kezűkből, de remélem megbocsátasz, hogy eddig késtem az elküldésükkel: nálunk mindenkinek állandóan sok dolga van, és úgy látom, minél nagyobb lesz az anyagi nyomorúság általában, annál jobban fog szaporodni a mindennapi munkánk. Közelebről majd az üvegkérdésre is reátérek, mielőtt az asztalosunkkal megállapodhattam bizonyos szekrénytípusban. Ellenben most én kérem a szíves választodat a múltkori levelemre, főleg a bronz-dolgokra vonatkozólag, hogy végre tisztán láthassak. Az új esztendőben állandó jó egészséget, minél magasabb búzáarakat, csendességet és boldogságot kívánok, s a régi szeretettel vagyok igaz barátod

CSUTAK Vilmos

(Mellékelem a LÁSZLÓ Jóska levelét és köszönőiratunkat, mely az adományozott könyvek és nemeslevél adatait is tartalmazza. A LÁSZLÓ József által készített jegyzékből még van három példányunk, amiből kettő elküldhető volna, ha tudnám, kikre gondoltál. Szíveskedj ebben is megvilágosítani.)

24.
KÖNTZEI CSUTAKnak
Küküllővár, 1932. jan. 8.

Kedves Barátom!

Röviden nyugtázom ajánlott leveled, mely hozta Jóska sorait és a névjegyzékeket! A madarak jegyzékét már elküldtem DOBAY Laci barátomnak; mihelyt találkozom veled, részletes programot beszélünk meg, és úgy erről, mint a bronzvészokról, részletesen fogok Neked beszámolni! Amíg azonban ezekkel a bácsikkal elintézek egy és más, időbe telik. Nem mindenki törődik annyit ilyen elavult dolgokkal, pláne ha ezek nem hoznak, csak nyelnek pénzt! A végén még félni fognak tőlem. Attól ugyan nem ijedek meg! Állandóan fog történni valami részemről – eszméd érdekében! Erről nyugodt lehetsz! Mindnyájatoknak boldog újévet kíván őszinte híved

Gerő

25.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1932. jan. 9.

Kedves Vilikém!

A már régen és nagyon várt soraidat megkaptam, és megnyugtattak, a hosszú hallgatásod dacára sem nehezteltem Rád komolyabb formában. Meggyőződtem ottlétemkor, hogy igen komoly és nagy az elfoglaltságod, láttam, hogy még a szórakozásra szánt időben is a nagy, kulturális és építő problémák foglalkoztatnak szakadatlanul. Mindenki van valamely kisebb, nagyobb terved a székely nép gazdasági vagy lelki küzdelmeinek, nyomorúságának érdekében, s valóban, a mostani világkrízis igen kemény, erős gerincű legényeket követel a már Amazonná kiszélesedett hőmpölygő nyomor gátjaira! *Ilyen* legénynek láttalak, ismertelek meg, bár minden recseg, ropog – csak lelki és fizikai erőid bírják – nem féltém azokat az intézményeket (a még további megrázkódtatások alatt sem) amelyeknek kormányrúdját Te tartod kezdedben. Ebben a véleményemben még az sem ingathatna meg, ha – indokolatlanul – hízelgésfélére gondolnál. – Vannak dolgok, és ez is azok közé tartozik, amelyek bizonyos távlatból bontakoznak ki csak teljes nagyságukban, akik állandóan látják, talán észre sem veszik – épp közelségük és megszokottságuk miatt. Szívemből kívánok neked, Vilikém, erre és még számtalan következő Újévre további lelki és fizikai erőt, hogy lelkes, nagy szíved, energiád tovább építse, gyarapítsa azokat a nagy értékeket, amelyek a Te fáradhatatlan, széles skálájú tevékenységed és kivételes tudásod gyámolítása alatt emelkedtek magasra és a székely nép

büszkeségére – virágnak! Kívánom tovább, hogy a Te meleg szíved a legboldogabb családi vonatkozásokban találjon felfrissítő üde pihenést, megacélozó életkedvet drága Asszonyod és Kicsinyeid körében. Úgy legyen! Hát kedves Vilikém, megvallom, hogy épp azt a képet festettem *Neked*, amelyet kiválasztottatok! Itt a Te világos színt, derűt kedvelő Asszonykádra gondoltam! Azonban, mikor a kartonra az ajánlásomat akartam írni a kép alá, a lányaim ebben azzal gátoltak meg, hogy engedjem az egész anyagot választás alá, mert: az ízlések olyan különbözők! Dicséreteteket melegen köszönöm, de kis lélegzetű dolgok ezek, szemet vidítók, – mégis – valami *belőlem*. Talán lesz még alkalmam falaitokra erősebbeket aggatnom, amelyek többet beszélnek – rólam.... Ami pedig dr. BENEDEK Jancsi barátunk ajánlatát illeti, már nemigen lehet aktuális, a képeket Ede még jóval karácsony előtt visszaküldötte, a kislányaim kaptak egy-egyét, a harmadikat az utolsó nap adtam el rendes árban, és így újat kellene fessek, ha még Jancsi reflektálna rá, de akkor is legalább 600 lejt kellene fizessen, ezt az összeget pedig *Te odaadnád egy igen szegény székely családnak!* Ilyenformán talán Jancsi is belemerne, hiszen így is igen olcsón jut kezébe, az én örömem is megvolna, ha segíthetek – valakin, akinek nagyon-nagyon nagy összeg lenne ez.... Szóval, ha Jancsi az ajánlatomat elfogadja, írjatok, és én megfestem, elküldöm a képet a fent jelzett célra. Azt kérdezem, Vilikém, hogy élek anyagilag? Hát minden képzőművész sorsa ma a legsíralmasabb! Produktuma ugyebár szorosan véve fényűzési, így a többi magától adódik. Volt és van is megrendelésem, de az a legszomorúbb, hogy *csak* hitelbe dolgozhatok, így a jövő titka, hogy mikor és hogyan jutok a képekért járó pénzhez? Már-már úgy volt, hogy a karácsonyi ünnepekre még a legszükségesebbek sem kerülnek asztalra, mégis az utolsó pillanatban kaptam egy aradi jóbarátomtól egy disznóra való (1200 lejt), ebből 900 lejért vettünk egy 80 kg-os malacot, a fennmaradt 300 lejből pedig fát és fűszereket vettem, a szomszéd (a park csősze) ingyen levágta (szívességéből), tehát volt zsír, hús és jóféle disznóságok, aztán karácsony előtti napon eladtam egy aradi törvényszéki bírónak az egyik visszaküldött akvarellt, tehát még pénz is volt – tehát öröm is volt. A napokban küldöttem be kislányommal Aradra egy életnagyságú arcképet, épp most kaptam meg a köszönőlevelet, tele dicsériádákkal, de pénz az nincs! – Hát ilyenformán élek napról-napra, Vilikém. Gerővel sok levelet váltunk (Ő is küldött egy szép sonkát a karácsonyi ünnepekre!), panaszkodott, hogy nem kap választ Tőled leveleire, – hát persze – ha nem kapod meg! Szinte mindketőnknek egy az álma, ha lehet, felállítsunk egy entomológiai gyűjteményt a Múzeumban! A magam

részéről ezt könnyebben oldhatnám meg, ha nem volnának az anyagi gondok, könnyen ithagynám ezt a fészket, hisz ott még könnyebben megkeresném a napi szükségletemet mint itt, de ehhez is pénz kell, és ez pedig – nincs! Minden szabadidőmet bizony ott tölténém a Múzeumban, gyűjthetnék, felállítanám – egyelőre a lepkegyűjteményt, közbe-közbe megfesteném a Székelyföld pusztuló régiségeit, legszebb pontjait a múzeum részére és – nyugodtan halhatnék meg! – Álom, álom... *Ami pedig az úgynevezett „beszámoló” illeti, nyugtasd meg az igazgató-választmányt, nem rajtam, hanem az időn múlik! Nem lehet, nem adhatok tiszta képet arról a kb. 1600 db. lepkéről, amíg teljesen nincs preparálva. Ez pedig az első és legnagyobb munka! Most képzeld el, minden egyes állattal kb. 10 percig kell foglalkozzak, amíg preparálva van. Ez, csak ez magában 16 000 perc!* Bizony van úgy, hogy a már felpuhított lepkéket (két nap kell rá) időhiányában nem preparálhatom, hanem újból ki kell szárítani, és ha kilátás van arra, hogy preparálhatom, akkor előlről kezdődik a puhítás! Ha ezzel kész vagyok, jön a determinálás. Itt már sok felpreparált állatot kell ellökni, mert sok a kopott, és felesleges lenne ilyenekkel tölteni a gyűjteményt, mert ha alkalmam adódik, minden rongyos leröpiült állatot *frissel* kell pótolni, ez a „cím” (nívóosság) követelménye! Na most, ha ezzel is kész vagyok, jön a rendszerbe foglalás, különböző termőhelyek kimutatása a preparált anyag után. Mivelhogy ezzel a mostani munkámmal meg akarom vetni a Székelyföld lepkefaunájának alapját (keretet), összefoglalót és bevezető tanulmányt kell írnom (ez már kész is van!). Ezért nagyobb ez a munka, mint a következők, és itt kétszeres munka lenne egy „kis beszámoló”, amely a fenti okokból nem is fődné a valóságot. A retyezati munkám három teljes évet vett igénybe a preparáláson kívül. Itt „hasból” nem lehet dolgozni, mindent *az állattal* bizonyítunk. Egyébként egy kis türelemre kérem az igazgató-tanácsot, látni fogják, hogy nem kis dolog ez! Azért írtam meg ezeket a kezelési munkálatokat, mert Ti nem is gondolhatjátok el, milyen sok időt kíván egy ilyen excursio anyagának tudományos feldolgozása. Most képzeld el azt is, hogy minden egyes lepkét, még a legkopottabbat is, egy takaros „termőhely” cédulával kell ellátni. *Minden címkén* rajta van tehát az, hogy *hol? melyik év, melyik hónap, nap-ján* fogták és *ki fogta?* Ha pedig fölös anyag van, és ezek között is sok a kopott, addig, amíg fel nem dolgoztuk, nem dobható el egy sem, azután pedig a *használatlant* a helyszűke és a rovarmű miatt is (30 bani 1 db.) el kell lökni – de előbb, hogy ezt megállapíthassuk, preparálni kell! Mindez pedig *nem nehéz*, de időt vesz igénybe. Gondolhatod, hogy a Nemzeti Múzeum Pesten 50 fillért fizet egy lepke

preparálásáért (méregdrágán fizetik!) – azért haladnak oly lassan ott a munkával. Hát így, Vilikém! Nem baj, ha szidtok is egyelőre a „lassú munkámért”, fő az, hogy folyton foglalkozom vele, és haladok, később majd magatok is látni fogjátok, hogy mi ez? LÁSZLÓ Jóskától ma kaptam levelezőlapot, választott levelemre, azt írja, hogy én szerezzem be a dobozokat, amelyekbe a kollégiumnak szánt lepkéket rakhatom elküldés végett. Megírtam neki, hogy azt ott ti „háziilag” olcsóbban megkapjátok a Múzeumban levő asztalosnál, ha mégis másképpen intézkedtetél, úgy látszik, hogy talán már nincs ottan? Igazán nagy örömmel adok a kollégiumnak lepkét, hisz benne van a programomban az, hogy az ifjúság érdeklődését felkeltem egy jól határozott, szépen preparált lepkeanyaggal, amelynek tudományos értéke is van, de ezt minél olcsóbban kellene kiállítanunk, kár 500 lejt küldeni, elég lesz, azt hiszem, 200 is. Hát a KRESZné²⁰ Ónagysága milyen képet választott? Szeretném, ha meg volna vele elégedve. Igen kérek, DEMETER Ferinek és DEMETER néni-nek add át a legjobb kívánságaimat az Újévre, JANCsóéknak, ELEKESnek, SEBESTYÉNnek, Annuskának – KOVÁCS Pistának, GÖDRINEK és a többi kedves ismerősömnek tolmácsold a legjobb kívánságaimat, üdvözetemet. Feleséged Ónagyságának hódolatteljes kézcsoékjaimat küldöm, Téged, fiaidat sokszor öleli igaz hívetek

DIÓSZEGHY Laci

U.i. A késedelem a leveled megválaszolására betegségem miatt történt, krónikus baj fektetett az ágyba, ma felkeltem. Edének köszönöm kedves Újévi jókívánságait.

26.

KÖNTZEI CSUTAKnak
Küküllővár, 1932. jan. 14.

Kedves Barátom!

Valamilyen jó eredményről tudlak értesíteni – legalább szerintem! A nekem küldött névjegyzéket átküldtem DOBAY barátomnak (madarak jegyzékét), és mielőtt vele találkoztam volna, már Ő kiírta azokat a fajokat, amelyek múzeumotokból hiányzanak. Tegnap megbeszélésünk alkalmával megkértem, hogy a Nektek hiányzó fajokat alkalomadtán, ti. ha ilyen anyagot kap, tegye félre akár „börben”, akár „tömve”, s mikor annyi gyűlne össze, valahogy elküldjük Nektek. Ez alkalommal is hangsúlyozta, hogy szívesen teszi, de aggodalma van a későbbi gondozás iránt! Fel is említette, hogy a budapesti mezőgazdasági múzeumban is milyen molyette keselyűt látott. Erről a gondozásról kell még beszéljünk! Szóval Őt – DOBAYt – ügyünk-

nek megnyertük, nyereség és kitüntetés múzeumotoknak (ti. az öregúr alelnöke a magyarországi „Kócsag madártani egyesületnek”)! Végére, ha szaporodik anyagotok, az összes tömött madarakat üvegszekrénybe (jól záró) kell tegyétek, különben csak a molyok gyűjtöttetek! Addig is, mint csekély óvszert – inkább védőszert – ajánlom, hogy a tömött állatok között helyeztess el 1/2 literes befőttes üvegeket (2-3-at) 3/4 részig híg terpentinnel, dugatlan üvegekben; ennek a szagát a molyok, szalonnabogarak nem szeretik, s ha a szoba levegője terpentines, az embernek nem kellemetlen, de az ártalmas rovaroknak igen! A szekrényekről még van időnk alkalmilag beszélni és megtervezni. A bronzkori vésők, kettőt már ígértek, és a gyűjtést tovább beindítottam! Éspedig Küküllővárt és Alsóbajomban az ottani magyar jegyző által. Úgy nézem, hogy az utóbbi helyre át kell kocsiznak, hogy személyesen nézzek utána a dolgoknak, lehetőleg szerezzek be, és a lelőhely után nézzek; hátha érdemes – én nem tudom – lesz egy archeológusnak odamenni. Leírást a lelőhelyről fogok adni, s amint 4-5 darabot beszerzek, azt Nektek elküldöm csomagban. Bronzsarlót is láttam kettőt! Ebből is szerzek, egy már biztos! Könyvtáram rendezésével még kerülhetnek könyveim – mert vannak –, amelyek nem egy családi könyvtárba valók, hanem múzeumba; ha ilyen akad, azt valamilyen etnográfiai taldalékkal szintén elküldöm! DOBAYnak előadtam tervemet a mezőgazdaságra kártékony rovarok múzeumi beállítására, és ő azt minden részletében helyeselte; ebből tanulhatnak legtöbbit a múzeumlátogató székely gazdák. DOBAY is hangsúlyozta, hogy ebből a célból csak valamilyen kis anyag összegyűjtése legalább két évbe kerül, de szerintem is azonnal (kora tavasszal) meg kell kezdeni, különben mikor lesz belőle valami? Ha Isten éltet, meglesz, és a gyűjtött anyagot személyesen fogom nálatok beállítani – persze előbb kész kell legyenek a szekrények és dobozok! Valamelyes anyagom már van, de miután nem gondolhattam eddig Rátok, nem is gyűjtöttem ilyen anyagot. Pár kis doboz bogaram van, ez is tietek; kérlek: bogarász („coleopterológus”) barátot, szakértőt nyerd meg a Múzeum ügyének, aki ezt a szakmát nektek rendezze, gyűjtse, beállítsa! Jóskának köszönöm sorait. Nyárára a Hargitát kellene meglátogassuk; Oláhfaluból felmenni stb. DOBAY is emellett van, ő már járt ott, ismeri a vidéket, sokat vár tőle, s onnan neves gyűjtő még tudtommal érdemes anyagot nem közölt, s mindenektől eltekintve tiszta székely hegység és vidék, azt kutassuk, s az anyag olyan része, mely hozzátok való a Múzeumba, az menjen mindjárt oda. Pl. halak, kígyók, gyíkok stb. Igaz, hogy ezekhez üveg és szesz kell. Valahogy azt is ideiglenesen megoldjuk a helyszínen, mint párszor a Retezátón csináltam! Június vége (25.) vagy július

első két hete volna a legalkalmasabb idő a magas hegyvidék kutatására; Neked jó pihenő és nyaralási időtöltés volna az a hét vagy tíz nap! Ezt a programot DOBAY-val részletesen megtárgyalom. Valahogy DIÓSZEGHY-nek is lehetővé kellene tenni az ottani gyűjtést, mert jelenleg olyan szegény anyagilag, hogy egyszerűen koplal! Pedig lelkes gyűjtő, láthatad. Becsületes székely atyafiságos szeretettel ölel

Gerő

Szerény figyelmeztetés:

Kérlek, hívd fel figyelmét valamelyik intelligens úrnőnek, aki a régi női kézimunkák iránt érdeklődik, hogy nézze meg, s ha érdemesnek tartja (én úgy érzem, hogy érdemes!), akkor rajzoltassa le, és nagyíttassa meg azt a kis rajzot (olyan vázában levő virágok, „végjel”?) mely a nemrégien küldöttem könyvek között a ti 10 771. leltári számotok alatt van leltározva, amely a végső lapján a dátum alatt van! Kicsiny rajz, de igen pontos, szép, és nagyítva s női kézimunkára feldolgozva régi stílusban már azért nevezetes lehet, mert 1717-ben rajzolta a másoló! Fel lehetne okosan használni, mint régiséget. Utóvégre egy vonásban is lehet igen becses emléket felfedezni annak, aki ért hozzá! Nézz meg KERNné Bözske Őnagysága is, hogy mit szól ideámhoz! Kezét csokolom neki! Szinte el is feledtem megírni DOBAY barátunk tervét! Tavasszal korán a madárvonulás idején tervezi, hogy a Rétyi Nyírt madártani szempontból megfigyeli! Feltétlenül Hozzád fogom irányítani, mert Te az Ő ottlétét – esetleg több napra – lehetővé tudod tenni, és az a végén a Múzeumnak lesz hasznára! Különben is akkor megismerheted aranyos mivoltát és tudomány iránti nagy koponyáját, párosulva végtelen szerénységével. Mi van a tervezett kiadvánnyal vagy újsággal?

27.

CSUTAK KÖNTZEInek

Sepsiszentgyörgy, 1932. jan. 22.

Kedves Barátom!

Nagy örömet szerezteél úgy a jan. 8-án kelt kedves lapoddal, mint jan. 14-én kelt kedves és részletes leveleddel. Sietek is válaszolni reá. I. Hálás szívvel köszönöm, hogy DOBAY barátodat máris megnyerted a múzeumunk barátjának. Én is szentül meg vagyok győződve, hogy sok erkölcsi és anyagi hasznát fogja látni múzeumunk az ő önzetlen barátságának és tudományos felkészültségének, s ennek következtében csak biztads, kérlek szépen, hogy gyűjtsön akár bőrben, akár tömve, mert mindenképpen jó lesz, és a tavaszi madárvonulás idején csak jöjjön hozzánk, mert minden emberileg lehetőleg megteszek, hogy sepsiszentgyörgyi

és rétyi kirándulása kellemes, olcsó és eredményes legyen úgy magára, mint múzeumunkra nézve. A későbbi gondozásuk iránt pedig aggodalma ne legyen, mert Istennek hála, LÁSZLÓ Jóska akkora gonddal és lelkiismeretességgel őrzi a gyűjteményünket, hogy nála különben senki emberfia a mi glóbusunkon, s bizonyára akad majd utána is olyan szikulus, aki ugyanezt fogja tenni. Természetesen majd Veled is és DOBAYval is beszélünk még erről, most mirbán-olajjal végezzük azt, amit Te a híg terpentintől vársz. 2. LÁSZLÓ Jóskával együtt örömmel vettük a hargitai kirándulás tervét, és ha addig élünk, és össze nem szakad-omlik minden körülöttünk, legalább Jóska részt vesz a kiránduláson. Én magamról még nem merek nyilatkozni, mert nagyon nehéz nekem éppen akkor itthagyni a kollégiumot és múzeumot, bár nagyon szeretnék Veletek lenni, és egészen bizonyos, hogy egy kis pihenés is reám férne. Arra kérlek azért, készíts idejében egy lehetőleg pontos és lehetőleg napról napra beosztott útitervet, mert úgy az udvarhelyi, mint a csíki oldalon van és lesz néhány jó lelkész és tanító barátunk, és nagyon jó lenne velük találkozni, beszélni és megnyerni őket sok szempontból a múzeumunk gyűjtő és dolgozó munkatársainak, s esetleg egy-két napi szállást is rekvirálni náluk, ha erre szükség és lehetőség lesz. Én ti. abszolúte nem ismerem a hargitai viszonyokat. Nagyon szeretném, hogy DIÓSZEGHY Laci barátunk is Veletek legyen, de – sajnos – jelenleg nekem, illetve a múzeumnak is olyan rosszak az anyagi kilátásai, hogy erre nézve még nem nyilatkozhatom, bár éppen most akarok írni neki, és valami aradi kiszállásra felkérni. Jól tetted, hogy sonkát küldtél neki. 3. Kérem és várom a bronzkori vésőkre-sarlókra és lelőhelyükre vonatkozó szíves ígéreted beváltását. 4. Használó sikert kívánok a könyvtár rendezésénél. 5. Különösen örvendek a kártékony rovar-gyűjteménynek. Kis gyermekeink lévén, Neked is, nekem is, nekünk együtt nem egy-két, hanem 10-20 évig kell legalább élnünk: tehát én tudok várni még pár évig ezekre a bogarakra is, és azalatt megtervezzük és előkészítjük a szekrényeket és dobozokat is, hogy nemcsak ezek a „kártékonyak”, hanem a Te külön „hasznos” bogaraid is jó helyet találjanak itt! Sokkal nehezebb lesz jó „coleopterológust” szerezni. Erre egy olyan doktort kellene „szülnünk”, amilyenek Te indultál már Zágomban boldog ifjúkorunkban, és nőttél azóta folytonos munka közben, mert LÁSZLÓ Jóska sem szakadhat – sajnos – ezerfelé, és én elsősorban vele együtt azt szeretném, hogy jó prehistorikus legyen, és folytassa a néhai édesapja ásatásait, mert ezekkel sok jó barátot szerzett a múzeumunknak és becsületet a székely tudományosságunknak. Mindezekről azonban, ha a jó Isten élte, még sokszor fogunk beszélni itt, Nálad vagy a Hargitán! Áldjon meg

a jó Isten, kedves Gerő, familiád minden egyes tagjával együtt, és az új esztendő hozzon sok örömet mindnyájatoknak! Igaz barátsággal, szeretettel öllelek.

CSUTAK Vilmos

28.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1932. febr. 29.

Kedves Vili barátom!

Biztosra vettem, hogy a mézeskalácsos formákat nem veszitek meg, mert hisz semmi közül az erdélyi kezekhez, bármily ügyesek is azok! Mégis, ha valamikor meggondolnátok a dolgot, azt ajánlom (ha BARTKEL kérne árajánlatot!), hogy 2000:kettőezer lejt ajánlj fel azokért a formákért, amelyeket WOLFF Károly aradi festőművész kollégám (lakik: Piața Catedrală Nr. 6, I. em.) kiválasztana az egész anyagból, mert nekünk kérésem dacára sem mutatta meg valamennyit, hisz láttam a jegyzéket. – Barátom ezt igen szívesen megteszi, ha érdekelnek továbbra is a faragások, és ezért nekem nem kellene bemennem Aradra. Ha ilyen olcsón juthatnátok hozzá, akkor érdemes lenne az értékesebb darabokat megvenni, most már bátran hivatkozhatok arra, hogy a szegedi múzeum már kiherélte a szebb dolgokat. De csakis így és akkor, ha tovább is érdekelnének a faragások, – mint ahogy mondám. Ennyit a mézeskalács formákról. A küldött akvarellt Dr. BENEDEK Jánosnak készítettem, az általam ismert árért (600 lej), és közöltem is már, hogy a *Te belátásod* szerint olyanhoz kerüljön az összeg, akin nyomorúságában legalább pillanatnyi enyhülést gondolsz elérni. Ne említs nevet, legfeljebb annyit, hogy: fajtestvér. Hogy mi hogy élünk? Vegetálunk, de élünk! A nyárra talán el tudok jutni vagy Hozzatok, vagy a Retyezatra, már kaptam több ajánlatot, de még korainak találok a döntést. Gerőék is terveznek egy székelyföldi kirándulást, engemet is invitált, de erre is még túl korai volna válaszolni. A nyári anyag preparálása szakadatlanul folyik, az anyag mennyisége apad, s ha kész leszek valamennyivel, akkor determinálom, és kapsz egy előzetes kimutatást a fajok mennyiségéről, később rendszertanilag állítom össze az egészet, valószínűleg – alapvetően egész Székelyföldre. A tél itt is kemény és tartós – szokatlanul, a fa sok kiadást jelent, de most már márciusba jutunk és jóval kevesebb lesz a gond. Tudom, ott a Székelyföldön az idei tél még a szokottnál is zordabb, nagy kiadást, kínlódat jelent! Most pedig, minthogy egy jóbarátom jött hozzám, a levélírást befejezem, hogy a csomagolással végezhesek, eközben szórakoztathatom vendégemet. Mindnyájatokat igen melegen üdvözöl, Téged ölel igaz barátod

DIÓSZEGHY Laci

29.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1932. márc. 24.

Kedves Vilikém!

Fogadjátok a közeli húsvéti ünnepekre szeretetteljes jókívánságaimat. Kérlek szépen, ha alkalmad nyílik, add át Edééknek, DEMETER Feriéknek, a kedves KERN, JANCSÓ, ELEKES, SEBESTYÉN és a többi kedves ismerősömnök jókívánságaimat. A képet megkaptad? Jóska barátomnak mondd meg, hogy a levelezőlapját köszönettel vettem, később írok neki is, most csak a húsvéti jókívánságaimat kérlek neki is tolmácsolni – igaz őszinte hívetek

DIÓSZEGHY Laci

U.i. Légy oly szíves, küldjétek még 50-60 db. pecséttel ellátott címkét a kis dobozokra és könyvekre is!

30.
KÖNTZEI CSUTAKnak
Küküllővár (ápr. 5. körül)

Kedves Barátom!

Mellékelten küldök két db. bronzkori „vésőt” – már ti. az én lexikonbeli meghatározásom szerint azok. Dehát én ebben nem vagyok szakértő! Volt két db. „sarló” is, ezeket a kolozsvári református kollégium múzeumának ajándékozta az ajándékozó fia (ott tanult!). Sajnálom, hogy bár az egyiket – mikor ígérték – mindjárt nem kértem el, most menne az is Hozzátok. Lelőhely: Alsóbajom, Kisküküllő megye. Találó: egy földműves ekéje vetette ki; Gyűjtötte: SZABÓ István nyugalmazott magy. kir. állami igazgató tanító, Küküllővár (neki köszönjétek meg). Beküldöm és szerzem Nektek – én! Az alsóbajomi községi jegyző állítása szerint (aki a fia fenti iskolaigazgatójának) ezen vésők vagy ötvenedmagukkal kerültek felszínre, valami nagy kőedényben vagy mellett, és a sarlókkal együtt! Ide tavasszal – a lelőhelyre – a jegyzővel és a találó emberrel együtt szeretnék kirándulni székérrel, mert csak 7-8 km-re van tőlem! Hátha még a községben is meg tudnék szerezni egy s más darabot. Előző, múlt heti levelem remélem megkaptad. Jóskának is üdvözetem! Sokszor szívesen üdvözöl őszinte híved

Gerő

NB. Hány ilyen vésőtök van?

31.
CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1932. ápr. 7.

Kedves Laci!

Előbb lapodra, azután leveledre, illetve a ketőre együtt válaszolok. Képedet régesrégén megkaptuk, és átadtuk dr. BENEDEK Jánosnak, ő kifizette az árát, mi pedig – tartogatjuk FADGYAS Annával, hogy Neked küldjük el, ha erre utólagosan felhatalmazol, és véleményünket elfogadod.

Ha azonban esetleg ragaszkodni fogsz az eredeti szándékhoz, akkor átadjuk KERNNének, mint református nőszövetségi elnöknek. Szíveskedj azért erre választ adni. Mellékelten küldünk 100 db. címkét, és a *Székelly Népünk* tegnapi számát, mely 30-án tartott gyűlésünkről s a Te adományodról is szól. Sajnos, csak ilyen röviden tudtam jelenleg megemlékezni a referátómban rólad és adományodról, mert a lap szerkesztőségének még így is hosszú volt a tudósításom.

Aradi barátodnak a mézeskalács-mintáért még 2000 lejt sem ajánlok fel, mert azokat nem székelek csinálták, és nincs pénzünk. Gerővel én is levelezek a hargitai kirándulás ügyében. Ha egyáltalán módod lesz kirándulásra menni, mindenesetre arra kérek, ezen a kiránduláson végy részt, amelyiken legalábbis Te, KÖNTZEI, DOBAY, LÁSZLÓ Jóska és esetleg én csavarognánk pár napig.

Szívből örvendek, hogy kezdünk kitavaszkodni, mert a márciusi influenza, amelyen egész családom átesett, egy egész hónapot lopott el az életemből, de azért élni és a fontos hivatalos dolgaimat mégis el kellett végeznem. Ezért nem tudtam korábban válaszolni a kedves leveledre és lapodra, amiért szíves bocsánatotok kérem. Nagyon örvendek, hogy a nyári anyaggal is haladsz előre. Túl lévén a közgyűlésünkön, most már tudok várni a kimutatásodra egészen az év végéig. Akkor küldd, amikor tudod küldeni, mindig örömmel várom. Máskor bővebben írok, de azért erre a rövid levelemre is kérem a szíves válaszodat, és szeretettel öllelek

CSUTAK Vilmos
igazgató

32.
CSUTAK KÖNTZEInek
Sepsiszentgyörgy, 1932. ápr. 7.

Kedves Gerő!

Ebben a pillanatban veszem a kis ládikódat a két db. füles-tokos vésőddel és dátumtalan szíves leveleddel. Ezt is, azt is nagyon szépen köszönöm, és ter-

mészetesen SZABÓ István úrnak is meg fogjuk köszönni, és kísérletet teszek arra is, hogy legalább az egyik sarlót a kolozsvári kollégiumtól megszerezsem, ha SZABÓ István úrnak nem lenne ez ellen kifogása.

A kollégiummal természetesen csak azután lépnék közvetlen kapcsolatba, ha Te szíves lennél előbb értesíteni a SZABÓ úr véleményéről, amire ezennel felkérlek. Kérd meg a nevemben, kérlek szépen, az alsóbajomi jegyző urat, hogy küldjön részletes leírást az egész leletről s annak körülményeiről, ha Te a most bizonyára összetorlodó tavaszi gazdasági munkálataid miatt nem tudnál a helyszínére kimenni, és ezt a részletesebb leírást nem tudnád megcsinálni és elküldeni.

Ha pedig már kimentél volna, vagy később mégis kimehetnél, légy olyan jó, csinálj egy kis helyszínrajzot is, és azután próbálj annyi darabot összeszedni az atyafiaktól, amennyit csak tudsz, amint ezt szíves voltál jelezni is, és végül, ha már szekérrel fogsz kiszállani, vígy magaddal egy-két ásót és ásóembert is, és próbálj a lelő ember által megjelölendő helyen egy próbaárkot ásatni egy ember szélességben, és az időd által engedett mélységben és hosszúságban, hogy valami tűzhely vagy sárkamra stb. helye nem lenne-e megállapítható; ami után tudományos szempontból is érdemes lenne aztán tovább ásatni.

Sajnos azonban, a múlt hetinek jelzett leveledet még máig is hiába vártam, sohasem érkezett meg, azért nagyon kérek, hogy szíveskedj azt megreklamálni legalább a helyi postáton, és tartalmát nekem ismét megírni.

Mind vártam, részben ezért késtem idáig a levelemmel, mert igazán bosszant az, hogy az ősszel is előfordult már ez az eset. Egyébre igazán nem gondolhatok, mint arra, hogy bizonyára csak Sfântu-Gheorghét írtál a megyénk megjelölése vagy Sepsiszentgyörgy odaírása nélkül, és emiatt bevitték a (Deltába?) s ott elvitte a Duna... Itt napok óta el vagyunk zárva teljesen a lakott világtól. Ezen a héten még Brassóból sem kaptunk újságot, annál kevésbé Kolozsvárról vagy Bukarestből. Az Olton nem lehet átjárni, de az összes többi vizeink is mind kiöntöttek, és rengeteg kárt okoztak.

Aggódom értetek is, mert Nálatok bizonyára még jobban elolvadt a hó, és nagyobb lehet az árvíz. Légy olyan jó ezért majd megírni, hogy okozott-e Neked kárt és bajt a Küküllő, mert nem járván Nálad, még nem ismerem a házad és birtokod fekvését. Igaz barátsággal köszöntelek és öllelek

CSUTAK Vilmos

NB. Ilyenforma, de nem egészen ilyen vésőnk van 44 db.

33.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1932. ápr. 13.

Kedves Vilikém!

Bár már három napja vettem ajánlott leveledet a mellékelt *Székely Néppel* és a kért címkékkel együtt, egy jó barátom halálesete és egyéb fontos dolgaim miatt csak ma tudok köszönetet mondani a soraidért és a küldöttekért. Már tíz nap óta állok rettegésben, hogy mi is történt ott a Székelyföldön azzal az elemi csapással, az árvízzel? Pestről bement a rádió, hogy a sepsiszentgyörgyi állomásépület *elsodorta* az árvíz! Mi igaz ebből? Ezt alig hiszem, még akkor is, ha a *Feketeügyre* gondolok, amely Uzon felől törhetett az állomásra, az Olt aligha juthat oda bármily vízállás mellett is! Azt is közölték ugyanakkor, hogy Háromszék legtöbb községe víz alatt áll! Borzasztó! Hisz tavaly nyáron is épp elég bajt okoztak az árvizek! Légy oly szíves ezúttal, ha magad nem érnél rá, irass valakivel mielőbb, mert a lapodból igazán nem lehet kiköszödni a való tényállást illetőleg! Igen aggaszt mindez! Mi az idén igen nagy erőfeszítéssel, de „megszuktuk” árvíz nélkül az igen magas vízállást, mely két egymás után követő időközben igen veszélyes volt, most már talán harmadszor nem kell rettegejünk. Jőmagam itt is másokért féltem, lakásom elég magasan fekszik ahhoz, hogy tartanom kellene a katasztrófától. – Tehát igen kérek, ha teheted, tudass az otthoni árvízi bajokról, mi igaz belőle?

A címkékre szükségem van, mert állandóan gyarapítom a dobozokat, ahogy lehet, a könyvekre is kell. Az összes lepkek preparálása már egy hete befejeződött, és a nappali lepkek determinálása is teljesen készen van. Ha valami közbe nem jön, egy hónap múlva megkapod a kéziratot is! A mikrolepkek egy részét Pestre kell küldenem determináltatni, ehhez igen nagy összehasonlító gyűjtemény kell, és itt én ezzel nem rendelkezem, tehát az autentikus mennyisége a tavalyi, ott gyűjtött lepkefajoknak csak talán ősszel lesz közölhető. *A 600 lejről pedig* nem változott az elhatározásom, sőt talán ma inkább óhajtom a mielőbbi segélynyújtást ezzel a csekéllyel is. Tehát ne fondorkodjatok Annuskával ellenem. Tégy belátásod szerint, s ha ez az ügy a KERNné Ónagysága ügykörébe tartozik, add át neki, Ó bizonyára tudja, hogy hol lehet kevéssel is nagy segítséget tenni! Ha pedig *ily módon* segíthetek testvéreimen, és elhelyezhetek még néhány képet *e célból* – mindig rendelkezésre állok szerény tehetséggel! Tudom, mi a nyomorúság, hidd el, nincs istenibb érzés, mint segíteni másokon – ha tudunk! Ami pedig a hargitai utat illeti, igen kecsegtető a saját részvételével is – de ez részemről csak ábránd

marad, egyelőre nem remélek a jövőtől (a nyárig) olyan javulást a kereseti lehetőségekben, hogy már most leköthetném a csatlakozást – in persona – hozzátok. Ez igen szép lenne... Úgy pedig, ahogy tavaly hozzájutottam, nem menném még egyszer elfogadni, tudom, hogy minden ilyen természetű kiadást kerülni kell, nagy nehézségekkel küzdötök Ti is, nemcsak a Múzeummal, hanem a Kollégiummal is. A gyűjtemény pedig ugyan csak gyarapodni fog azért, mert pl. egy retyezati útra tették elfogadható ajánlatot, s ha nem tudom a hargitai utat saját erőmből finanszírozni – elfogadom azt. Újában *külföldi állatokat* kaptam BARTHA ezredes lepkesz barátomtól (Kis-Ázsia, Alpések, Dél-Franciaország stb.), most már a *Múzeum érdekében* az ilyen cserébe is belemegyek, eddig nem gyűjtöttem ilyesmit, de jó lesz egy összehasonlító anyag más vidékekről is, ezeket külön dobozokban lehet tartani. Gróf TELEKI Jenőtől is ma kaptam egy levelezőlapot, amelyen kedvesen invitál a Retyezatra – gyengéden érintve a „szükségesek” felajánlását, de még korai a lekötés, ez a legrosszabb esetben is biztos maradhat. Ma írok Dr. SCHMIDT Antal Nemzeti Múzeum-i osztályigazgató barátomnak, akit ha el tudok csalni a Hargitába (szeretne velem jönni bárhová), akkor már biztosabb kilátásokra számíthatok. Ők megbecsülhetetlen értékeket kaptak már tőlem, hát ott nem leszek skrupulózus, ha veletek menni módot nyújt. A spanyolt én lábom húztam ki, Feleségem három hétig volt beteg, nagyobb baj nem történt, csak a tél megszűnne már! (...) ²¹ Most pedig, azt hiszem, mindenről fecsegtem bőven, és soraimat azzal zárom, hogy megismétlem a lehető sürgős informálási kérésemet az ottani árvíz ügyben.

Meleg szeretettel ölel igaz barátod
DIÓSZEGHY Laci

U.i. Hogy van KOVÁCS Pista? Mi a címe?

34.
KÖNTZEI CSUTAKnak
Küküllővár, 1932. ápr.14

Kedves Vilmos Barátom!

E hó 7-i leveledre sietek azonnal írni, ti. most még van egy-egy kis időm irodai munkára is. Úgy látszik, csak az ajánlott leveleim érkeznek meg pontosan; én mindenkinek minden leveletem magyarul és románul is kifrom a helység nevét, s ha kell, a megyét is! Az elveszettnek jelzett levelem bizony tudományos ügy iránti „felbuzdulásomban” iródott megfelelő hangulatban. Rövid tartalma kb. a következő volt. A télen sokat gondolkoztam a Ti Múzeumotok ügyén, annyi minden jutott eszembe, hogy jónak láttam jegyzeteket készíteni. Azért tettem ezt, hogy alkalmilag Veled eze-

ket letárgyaljuk, itt vagy ott, esetleg a Hargitán, ha ugyan oda Te is, én is el tudunk jutni! Felemlítettem, hogy alkalmilag gyere be vagy fel Balázsfalváról hozzánk, úgy, mikor Kolozsvárt jársz, szívesen látunk, s akkor sokat cseveghetünk a Titeket érdeklő témákról; kértelek, hogy úgy rendezd idejöveteled – lehetőleg pár nappal előbb értesíts is arról –, hogy legyen időnk egy délutáni dicsői kirándulásra (kocsival), melynek fő célja volna a DOBAYval való megismerkedésed és az ő ötvenezerrel is nagyobb számú madártojás-gyűjteményének a megtekintése (tudományos rendszerrel gyűjtötte!), nála láthatsz pár tömött madarat is, s abból megítélheted gyönyörű munkáját. Azonkívül idejöveteledkor felpakolnálak dobozokkal úgy, hogy volna mire ügyelj Szentgyörgyig; persze nem üres dobozokat, hanem rovarokkal telteket gondolok; máris úgy rendeztem, sőt egyenesen Nektek tettem félre bogarakat, lepkéket. A dobozok egy részét Nektek adnám, más részét félretennétek nekem vagy visszaküldenétek. Én is elküldhetném, de félttem az összetöréstől, ti. „a gyöngéd postai kezeléstől” uram őrizz ilyen kényes anyagot. Jóska kért kis gyűjteményt a polgári leányiskola I. osztálya részére – megvan az anyag, de a pakolása olyan körülményes volna, hogy az egész nem ér annyit, mint a pakolás; tehát ezt is úgy alkalmilag kellene odajuttatni, hogy romhalmazt csomagoljatok ki, annak nem volna értelme! Igaz? Írtam, hogy DIÓSZEGHY az idén valószínűleg egy pesti ezredes barátja anyagi támogatásával ismét a Retyezatra megy gyűjteni. Mi DOBAYval tervezzük a Hargitára, annak déli oldalára, az oláhfalusira kirándulni, gyűjtés céljából; hogy nyélbe tudjuk-é ütni, nem tudom; nála nélkül nem mehetek oda, mert néhány napom nem tölthetem keresgéléssel, Ő már járt ott, s így vele biztos célhoz mennénk. A cél az volna, hogy megszervezzük az egész Székelyföld rovarani-madártani (ti. ezen ágakra ismertek szakértőket) kutatását, s ilyen gyűjtőket arra verbuválni, felkérni és együttes gyűjtőutakat rendezni – mint én tettem vala a Retyezáton, vezetésem alatt Dr. HORVÁTH Géza igazgató s még hárman gyűjtöttünk majdnem egy hétig – mindent összeszedtünk, ami előnkbe akadt, ki-ki a maga tárgyköréből való anyagot! Az ilyen előkészítés lassan megy, de hát előbb emberek, aztán jó program, felszerelés, és akkor valahogy, de menni fog, s főleg menni kellene a dolognak. Így gazdagodnátok legalaposabban! Fél munka volna, ha az anyagot nem volna ki feldolgozza, és aztán ha nem lehetne valahol közölni az eredményt, hogy kincsetek véka alatt ne maradjon! Ez évek alatt történnék, de ugye erre is előre kell készülni, mint a vizsgára! Egy olyan katonai térképet, melyen a jeleztem vidék rajta van, nem tudnátok nekem kölcsönözni? Ezért írok Szebenbe is, hátha aárszok révén hozzájútok – ti.

azoknak mindenük van. Mostani leveledre röviden: a bajomi lelőhely leírását stb. ügyét, amint lehet legjobban, személyesen elintézem. SZABÓ István bátyánk olyan ember, hogy készséggel beleegyezik a sarlónak elkérése ügyébe, különben ő a fiának adta elküldés végett, nem tudom, elküldték-e; de tudom, hogy 2 db. sarlója volt, ugyanolyan fémből – bronzból; azt intézd el a kolozsvári kollégium tanárával! Az idevaló leletek beszerzésére már tettem lépést, de talpalmom kell érte, így beszéddel kevésre lehet menni az itteni paraszttal. Pedig ez sem lehet utolsó! Köszönöm kérdésed, rengeteg árvizünk volt, sok kárt tett, de nem nekem; én hegyen lakom, s a réten kevés a földbirtokom, ami van, azt jól megtrágyázta. Tudja az „Úr” mit csinál! Így gondolom a dolgokat, s ajánlom is becses figyelmedbe. Sokszor, szívesen üdvözöl őszinte híved

Gerő

35.

CSUTAK DIÓSZEGHYnek
Sepsiszentgyörgy, 1932. máj. 4.

Kedves Laci pajtás!

Istennek hála, a „rádiós” árvíz nem sodort el, s ennek következtében Annának után, aki az árvízről már referált, most én kereslek fel soraimmal, annak dokumentálása céljából, hogy élek, és íme – gondolok Reád. Szívemből örvendek, hogy dolgaiddal, és pedig mind a preparálásokkal, mind a determinálásokkal készen vagy, és a kéziratod is közeledik a befejezés felé. Mindig örömet szerzesz, amikor egy-egy lépésnyi előhaladásról is kedves és jó vagy beszámolni. A hargitai kirándulásunk ügye egyelőre stagnál, mert pénzünk semmi sincs, és Gerőtől várom mindig a biztatást, ki most bizonyára erősen gazdálkodik. Boldog ember vagy Te, aki szabadon rendelkezél magaddal és az időddel, s tetszésed szerint válogathatod meg a barátaidat és kiránduló társaidat. Azonban, ha szabad lenne beleártanom magamat a nyári tervezgetéseidbe, mégis azt mondanám, hogy SCHMIDT Antalt hozd el a Hargitába, s azután a gróffoddal menj el a Retezátba is!... A külföldi állatok is jók lesznek, összehasonlító vagy csere-anyagnak, de mégis akkor lennének boldog, ha egyszer a székelyföldi állatokat mind együtt láthatnám a falaink között. KOVÁCS Pista sógorom címe a következő: Dr. KOVÁCS István egyetemi magántanár, régész, Cluj (Kolozsvár), Str. Avram IANCU 60. Petőfi u. 60.sz. Csak február végén jártam Kolozsvárt, azóta nem tudok róla semmi különöset, tehát bizonyára úgy van, ahogy hagytam: bejár az intézetbe, botra támaszkodva és bicegve jár, míg a lába bírja, s akkor leül, és morog, mint egy öreg kárpáti medve. Végtelen kár, hogy csak félmunkaerő már. A 600 leudat átadtam

illetékes elhelyezés céljából nőszövetségi elnökünknek, KERNné BIBŐ Böske húgodnak, aki azt ígérte, hogy majd beszámol a szétosztásáról, és újabb vásárlót is igyekszik szerezni, ha kedves és jó lennél még újabb képet is küldeni. Én ebbe nem szólok bele, mert ez a Te legprivátusabb ügyed...

Igaz barátsággal, szeretettel öllelek
CSUTAK Vilmos

36.

CSUTAK KÖNTZEInek
Sepsiszentgyörgy, 1932. máj. 11.

Kedves Gerő!

Nem akaratomon, hanem állandóan terhes elfoglaltságom miatt, hogy még ápr. 14-én kelt szíves leveledre csak most május 11-én tudok választ írni. Rendkívül sajnálom, hogy a „tudományos felbuzdulásodban” született eredeti leveled nem juthatott el a kezeim közé, de annál inkább köszönöm, hogy kedves és jó voltál még egyszer a lényegét írásba foglalni, s legesleginkább boldog vagyok azért, hogy Te is azoknak a keveseknek, de kétségtelenül annál értékesebb székely atyánkfíának a sorába léptél, akik nemcsak a maguk és szűkebb családjuk, hanem megmaradt s napról napra gyöngülő közintézményünknek a sorsát is szívükön viselik, s egy pillanatra sem feledkeznek meg arról a szent kötelességükről, hogy a közvagyon megtartása és gyarapítása legalábbis éppen olyan szent kötelessége minden tisztességes, becsületes és fajtáját s népét szerető és megbecsülő székely embernek, mint saját családjá és gyermekei jövőjének az önzetlen és becsületes munkálása. Szent a meggyőződése, hogy székely népünknek is csak addig lesz jövője ezen a kis földön, melyet őseitől örökölt, amíg meg tudja becsülni múltja szent örökségét, s ezt az örökséget azzal az elszánt munkával és önzetlenséggel gyarapítja, mely neki megbecsülést szerzett idáig. A jövőt még a mai forrongó és méhében forradalmi átalakulásokat sejtető időben is csak a múltra és a múlton lehet felépíteni, s innen van az, hogy a múlt képét megrögzíteni hivatott múzeumokat még az orosz bolsevisták is intenzív munkával és nagy hivatalos apparátussal gyarapítják és gazdagítják, mert jól ismerik azok nemzetközi és nemzeti jelentőségét. Ezért nem tudom eléggé kifejezni az örömemet és hálámat Veled és mindazokkal a barátaimmal szemben, akik segítettek nekem gondjaim és munkám hordozásában, s egyik vagytok velem abban a vágyban és akaratban, hogy ezt a mi kicsi múzeumunkat, mely végül is jelentékeny tőkét képvisel, székely népünk és erdélyi magyarságunk kulturális múltjának és szellemi törekvéseinek egyik reprezentáns közintézményévé tegyük. Az egyes konkrét

kérdésekre térve – változatlanul szeretném, hogy itt – Nálad vagy a Hargitán, még most a tavaszon vagy nyár elején találkozzunk, s LÁSZLÓ Jóskával már a napokban megírtam Neked, hogy június derekától kezdve ő szabad, és kész lesz egy hargitai kirándulásra, esetleg én is, Laci barátunk pedig jóformán csak attól tette függővé nemrégén írt levele szerint a kirándulásra való részvételét, hogy eljön-é Pestről SCHMIDT Antal, és át tudja-é hártani reá költségeit, vagy azok tetemes részét. Szeretném, hogy Laci veletek legyen, de sajnos, most igazán koldusok vagyunk, és csak a LÁSZLÓ Jóska költségeit merem vállalni az ezen kívül szükséges dologi kiadások mellett, ha ti. a saját gyűjteményeitek és a múzeum érdekeinek közös és egyenlő szolgálatára meg tudnád nyerni a kiránduló társaid, s ezek közt DOBAY beleegyezését is. Én mindenesetre Tőled kérem és várom ennek a kirándulásnak a haditervét, akár közvetve, LÁSZLÓ Jóska útján, akár közvetlenül, sőt inkább LÁSZLÓ Jóska útján, mert mindenképpen azt szeretném, hogy vele dolgozzatok együtt, őt vezessétek be a tudományotokba, és fogadjátok be baráti érzéseitekbe – közös múzeumunk javára! Ha ebben a Hónapban nem, a jövő hónapban mindenesetre fel kell mennem Kolozsvárra, s ha az időmből kitelik, már most szeretnék kitérni Hozzád, s ekkor jó lenne felszaladnunk DOBAYhoz is Dicsőbe, s magammal hozni egyúttal a nekünk szánt dobozaidat is. Ha időm lesz kiszaladni, mindenesetre legalább egy nappal megelőzőleg Kolozsvárról táviratozni fogok. A katonai térképekért ma írtam alá egy 2100 leus nyugtát. A napokban megkapjuk Brassóból, és szívesen küldetem Jóskával, ha addig a szászoktól meg nem kaptad: szíveskedj tehát ezt jelezni. Ha tavaszi munkád megengedné, bizony jól tennéd, ha a bajomi dolgokból még tudnál valamit összeszedni és talpálni némi fizetés ellenében is. De sokkal fontosabb ennél kétségtelenül a Székelyföld rovartani és madártani kutatásának a megszervezése, amiről szíves voltál oly részletesen írni. Adjon a jó Isten időt és erőt Neked, kedves Gerő, erre a munkára, szívemből kívánom. Ismételten köszönöm a szíves leveledet és igaz barátsággal öllelek

CSUTAK Vilmos

37.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1932. jún. 15.

Kedves Vilikém!

Az elmúlt 6-7 hét a tragédiák és drámák jegyében váltakoztak a mi szerény zajtalan életünkben. Betegség, halál, adóügyek, foglalások követték egymást, és remélem, hogy most már a kerék felfele is fordul, már lejjebb nem lehet!

E sorok megírására régen készülök, sőt, igen kérek a kedves Annuskánál is közbejárni, nehogy olyan lehetetlenül esetben és udvariatlannak ítéljen, mint amilyenek a látszat mutatja viselkedésemet. Ugyanis az én kérésemre és a Te megbízásodra egy kedves, mindenképpen megnyugtató, kiadós levéllel referált az ottani árvízről, és ezt sem volt módomban megköszönni – ha még oly röviden is; add át meleg köszönetemet, kézcsokomat, ha elkésve is, de el nem múltott hálával. Az elmúlt fenti hetek vázolását engedd el nekem, magam sem szeretem ma már újból felidézni, – elég volt belőle. Tegnap óta a nagy, majdnem katasztrofális nyomás nagy mérvben engedett, régi kedélyvilágom kezd újból éledni, ha koldus is vagyok ma még – már-már melankolikus, de korántsem fájdalmas átmenet a nyugodtabb, ha nem is tövismentes „holnapokba”.

Tudom, hogy sok mindent nem értesz meg a leírtakból, bár ma mindenkinek küzdés, bizonytalanság az élete, de mindenkinek más és más a lelki berendezése, fogékonysága, ellenálló képessége az élet fenyegető „Holnapjával” szemben. Azt hiszem, bátor legénynek tartanak azok, akik ismernek, talán igazuk is van, ha csak a saját személyemről van szó, ha az áll homlokterében a veszélynek, de a gyávaóságig túlérzékeny vagyok, ha a hozzám tartozók is fenyegetve vagy a sors általános csapásai alatt állnak. Ez belátom, nem valami túl férfias erény, de azt hiszem, hogy ez egy olyan születési adottság, amelyet nem áll módunkban leküzdölni. Na, de elhagyom ezeket a lelkemből még visszaverődő hullámokat, és Téged jobban érdeklő ügyekkel foglalkozom.

Mindenekelőtt is a sok aggasztó bajok egyik legnagyobbját, az adóügyet rendeztem erre az esztendőre, a lefoglalt bútoraim tehát felszabadultak. Természetesen a gyűjtemény szóba sem került, ez általuk is tudott dolog, hogy afelett nem diszponálhatnak. Hosszú, kínos utánajárás, munka és végül egy kis szerencse tegnap a még hátrálékos 728 lejt is meghozta, így felszabadult mindenem, és ezzel (a községi adómon kívül) az „állami kötelezettségnek” 100%-ig eleget tettem. Egyszer elmondom, hogy micsoda piszok módon adóztattak engem eddig? Ha esetem nem volna annyira prototípusa a butaság és rosszindulat teremtette, bajokat okádó helyzeteknek, kacagni lehetne rajta, pedig ugyancsak betekintést nyújt az egész adóügy féktelen lelketlenségeire.

A munkám természetesen megakadt, erre sem időm, sem lelkinyugalmam nem engedtek gondolni, pedig csak két csoport determinálása és összegezése hiányzik a Pestre küldött apró lepkéken kívül, de addig, amíg onnan megkapom az eredményt, már régen készen leszek mégis, hogy a Ti általatok gyűjtött,

illetve gyűjtendő anyag preparálása és feldolgozásához azonnal hozzáfogassak. Ma küldöttem el LÁSZLÓ Jóskának egy kis ládikóra való gyűjtés-elraktározáshoz szükséges felszerelést. Tűt, dobozokat, csipeszt stb. Szóval a legszükségesebbeket, amikor indultok, készen álljon rendelkezésre. Egy művet is akartam küldeni, de nagyon megnehezítette volna a csomagot, és így az ezúttal elmaradt, de *lehet, hogy az a könyvtárakban meg is van: „ABAFI-AIGNER, Magyarország lepkéi?* Nagyon, nagyon örülök, hogy Jóska önmagától kapott kedvet a gyűjtésre! Ezáltal hatalmasan gyarapodik az anyag, úgyhogy egy néhány év múlva (ha élek), felállítatom a Székelyföld lepkefaunájának méltó keretét. Elláttam Jóskát a szükséges instrukciókkal, s ha kedve nem csappan, újból lesz 6-7 hónapra való munkám. Csak ez a tudat vigasztal némileg, hogy nem tarthatok Veletek. Nem mehetek a Retyezátra sem. BARTHA ezredes lepkész barátomat gróf TELEKI Jenőnek ajánlottam, akivel azóta állandó levelezésben áll, és boldogok, hogy egymáshoz közel kerülhetnek, mindkettő igen szenvedélyes gyűjtő, bár TELEKI bogarász – BARTHA lepkész, megtalálják a közös témát állandóan.

KÖNTZEI Gerőtől ma kaptam levelet, amint írja, ha Jóska nem lép vissza a hargitai gyűjtőüttől, Ő feltétlenül vele megy és *igyekszik rábíri CSUTAK Vilmos barátunkat* is részvételre, s ez – ezt én mondom – *ugyancsak rá is férne!* Nem kis dolog ám az, ha az ember az egész szervezetét átíthatja fénnel, derűvel – egészséggel! Menj velük, soha nem bánod meg! Az olyan mi „időnkbeli” öregező uraknak a legtökéletesebb védekezése az ütőer elmeszesedése ellen. *Elfelejtettem megírni Jóskának, hogy csak használja a tüket szorgalmasan, még összeállítok talán ugyanannyit amennyit elküldöttem, és odaküldöm, ahova kéri!* DOBAY Laci csak akkor mehet, ha folyó hó 20-ig megkapja a nyugdíját – ilyenformán aligha mehet! Én gondolatban mindig Veletek leszek – és irigyellek Benneteket! Ezzel azonban ne sokat törődjete, csak gyűjtsetek sok állatot – és – tartalék napfényt, a mindig sötétebbé váló jövőre! Hogy állotok a dobozokkal? Lesz-e, amibe elraktározzuk a tisztán Székelyföld faunáját? Úgy tudom, hogy LÁSZLÓ Jóska negligálta az én tervemet a dobozok, szekrény etc. nagysága tekintetében, és KÖNTZEIvel tárgyalt, ez nem baj, de legalább van-e valamilyen fix megállapodás? Eredmény? Sokszor igen melegen ölel, Fiaidat és Őnagysága kezeit csokolja

DIÓSZEGHY Laci – öreg barátod

U.i. Nagyon kérlek, mondd meg Jóskának, hogy csalétket vigyen feltétlenül, és így nagy eredményt várok!

38.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1932. jún. 16.

Kedves Barátom!

A tükre küldött 300 lejt vettem, a már elküldötteteket – egy ládikóban holnap, holnapután megkapja Jóska. Megírtam, hogy igen hosszadalmas ügy az a rendelés, 4-5 hét is beletelik, amíg kézhez jut, Nektek pedig sürgősen kell, tehát adtam, és még fogok adni az enyémekből, fontos az, hogy elég bőven el legyetek látva, hogy e tekintetben ne legyen fennakadás. Sokat remélek e kirándulásotokból, én igen szívesen foglalkozom vele, sőt örvendenék, ha minél több lenne az anyag. Csak gyűjtsetek szorgalmasan, ez engem némileg vigasztal az elmaradott részvételemért. Tegnap írtam Neked is egy kiadósabb levelet, azonban szeretném, ha informálnátok az útitervről, és hogy kik vesznek részt?

Sokszor melegen üdvözlő igaz híved
DIÓSZEGHY

39.
LÁSZLÓ József KÖNTZEInek
Sepsiszentgyörgy, 1932. jún. 18.

Kedves Gerő Bátyám!

Levelét, melyben a hargitai kirándulás programját közli, megkapva sietek a válaszal. A kirándulás dolga eszerint a mi részünkről nem bizonyos. CSUTAK igazgató úr tudna szabadulni pár napra, hogy Udvarhelyre és onnan Oláhfaluba is kimenjen, csak a többnapos hegyi kóborlásokban nem venne részt. Magam részéről nehezebb a dolog. Az érettségi vizsgára a mi ifjaink június 25. és júl. első napjai között kerülnek; első esztendő, mikor két tantárgyból készíttetem elő az érettségire állókat, s így ott a helyem, ahol én is tanulhatok, hogy hogyan tanítsak, illetve készítsék elő a jövő évek folyamán. A hargitai kirándulás nem inneni résztvevői közül is egyedül a Gerő bátyám jövedele bizonyos ezidőszerint. DIÓSZEGHY semmiképen sem jön, DOBAY jövedele az állami nyugdíj e hó 20-i kifizetésétől függ, nagyon valószínűtlen ez is! Nem jönnek a pesti urak sem, akiről szó volt. A kirándulás így, erről az évről – fájdalom – elmarad, annyival is inkább, mert a múzeum bevételei is nagyon megcsappantak, s anyagi fedezet nincs. Én igyekszem pótolni az elmulasztottakat; tavasz óta gyűjtök, s nyáron is fogok dolgozni, főleg a város határában és a Szent Anna tónál és a Rétyi Nyírben. A hideg esős időjárás a rendes szont visszavetette nagyon. Alig volt 2-3 hét meleg tavaszvégi idő, beállott a mostani hideg, s alig lehet lepkét látni. Reméljük, jövőben jobb világ lesz, pénze-

sebb, melegebb és szabad időben bővebb, s majd DOBAYval és DIÓSZEGHYvel és Gerő bátyámmal együtt mehetünk a Hargitára.

Szíves üdvözlettel
LÁSZLÓ József

40.
KÖNTZEI CSUTAKnak
Küküllővár, 1932. jún. 30.

Kedves Vilmos!

Valóságos megdöbbenéssel olvastam Jóska öcsém szomorújelentését! Mindenre gondoltam, de az ő szomorú végére ilyen fiatalon – azt gondolni sem gondolhattam! Fogadjátok őszinte részvétem, és kérlek, tolmácsolj részvéteimet valamelyik családtagnak is, aki ottan lakik! Utolsó június 18-án hozzám frott levelében még tervezte a jövő évi kirándulást társaságunkban, s reménykedett. Igen fájjalom elpusztulását, s azt hiszem, Nálatok is nagy űrt hagyott maga után, s amint gondolom – vele Rézsedről is sok reménységed szállott sírba! Egyébként halomra gyűjtöm Nektek az állatokat, és vasárnap megyek Szovátára, s ott is jórészt azt fogom csinálni – az már Székelyország! Egész télen lesz mit rendezni, determinálni, csak legyen ki! Szívesen üdvözlő őszinte híved

Gerő

41.
DIÓSZEGHY CSUTAKnak
Borosjenő, 1932. júl. 1.

Kedves Vilikém!

Itt fekszik előttem a két gyászjelentés, a szó szoros értelmében: le vagyok taglózva! Még június 8-án küldött levelezőlapja is tele életörömmel, akarással. Levelei a jövő szép nagy terveit terítgették élelem, s az együttműködés legszebb reményével csillogtatta meg a Jövőt számomra. Nagy eszű, puritán jellemű, nagy jövőjű és nagy-nagy ígéreteket rejtő egyéniség volt, és most – összeomlott minden, hogy végtelen keserűséget, fájdalmat hagyjon maga után! Pótolhatatlan ígéret! Áldás, béke hamvaira! Csak sejttem, hogy valami megbomlott benne (?). Nemrégiben küldöttem kérésére gyűjtőeszközöket, nagy kedvet mutatott a kirándulásra is, amely, mint KÖNTZEI Gerő írja, elmaradt! Nagyon kérlek, Vilikém, add át a gyászoló Családnak a legmélyebb részvéteimet, lelkileg velük vagyok, érzek, tudom, hogy kit veszítettünk el valamennyien, akik az Ő felfelé ívelő pályáját láttuk, vártuk a legnagyobb bizakodással! Nagyon kérlek, Vilikém, légy oly szíves, és mielőbb közöld a nagy tragikum okát. Vigyetek sírjára az én nevemben is virágokat, virágokat, amelyeket

olyan nagyon szeretett és olyan nagyon mélyen ismert. Sokszor ölel a Te lesújtott öreg barátod
DIÓSZEGHY

42.
KÖNTZEI CSUTAKnak
Szováta („Patakmajor”), 1932. júl. 8.

Kedves Barátom, Vilmos!

Értesítelek – vizsgasztalás, vagyis helyesebben megnyugtató céljából arról, hogy annak bizonyosságául, amit egy előbbi levelemben írtam: „mindig történik valami a Múzeumotok érdekében” – ez év május havában pár száz állatot Pókán (Marosszék), most július 4-től holnaputánig pedig itten gyűjtöttem állatokat Rézsetekre! Éspedig gyűjtöm főleg és elsősorban a lepkéket, aztán bogarakat, darazsakat és legyeket, néhány vagyis kevés pókot – mind „székelyföldieket”! Már van jó néhány száz állat „raktáron”. Természetes, hogy a lepkéket preparálom is, determinálom is – de a többieket azért gyűjtöm (alkalmilag), hogy ha egy olyan szakértőt kaptok v. kapunk, aki vállalkozik a determináláshoz Rézsetekre – odaadom, és dolgozza fel. DIÓSZEGHY is gyűjt – de azok ugye sem nem vidékiek, még székelyföldiek sem – de azért lehetnek a Tiétek; én elsősorban amelletl vagyok egyelőre, hogy Székelyország állatait gyűjtjük Nektek! Aztán, ha hízik a hízó, azután lehet bővílni kijebb is! Kár, hogy a Jóska tragédiája sok szép tervet megváltoztatott. Hát mit csináljunk? A karavánnak haladni kell tovább, ugyanolyan nemes gondolatokkal, ha göröngyös utakon is! Kellemes nyaralást kíván őszinte híved. Lehet, hogy az idén még egyszer gyűjthetek itt pár napig. A gyűjtőszezon végén referálok, hogy mit és hányat gyűjtöttem.

Gerő

43.
CSUTAK KÖNTZEinek
Sepsiszentgyörgy, 1932. júl. 17. d.u.

Kedves Gerő!

Jún. 30-án és júl. 8-án kelt két kedves lapodra kívánok válaszolni, miután eleget tettem állampolgári és magyarpárti kötelességemnek, s most át akarom adni magamat a vasárnap délután talán még nekem is kijáró üdülésnek. Mert kétségtelenül pihenés és üdülés nekem, amikor alkalmam lehet veled eldiskurálni, aki megválaszolandó lapjaidban is annyi kétségtelen tanúbizonyosságot tettél mind múzeumunk, közös székely nemzeti vagyonunk, mind az én igénytelen személyem iránt érzett jóindulatodról, akiben még legalább a jó szándék megvan; ha már kevés is a tehetség, e közös

nemzeti vagyon megtartására, sőt lehető gyarapítására. Tehát elsősorban is köszönöm szépen a szegény és szerencsétlen LÁSZLÓ Jóska barátom és munkatársam halála alkalmából kifejezett őszinte részvéteket. Ezt természetesen Árpád bátyjának is, ki közvetlen munkatársam, igazgatói titkárunk. (...) ²² váratlan csapást jelent a családjának is, melyet már anyagilag támogatni tudott, a kollégiumnak is, mely őt oklevélhez juttatta, s most nézhet új ember után, és nekem is, ki néhai édesapja iránt érzett baráti érzésem alapján őt a kebelelem meléngtettem testvéreivel és egész családjával együtt, természetesen abban a reményben is, hogy majd felvált engem a dolgaiban és addig is mindenesetre jó és használható munkatársam lesz. Most mindennek vége! Új ember után kell nézmem, éppen akkor, amikor már azzal kezdtem dicsekedni szűk családi körben, hogy Istennek hála a személyi kérdésekkel rendben vagyok. Egyetlen iskola talán egész Erdélyben az enyém, mely egyetlen leut sem fizet idegen tanároknak, mert idejében neveltettem magunknak új munkatársakat. Többé természetesen még ennyi dicsekvésre sem fogok gondolni, még kevésbé fogom felnyitni a szájamat. Ellenben újból kezdem a munkatársnevelés nem a legkelle-mesebb munkáját, és vigasztalom, megnyugtatom magam azzal a reménységgel és azzal a férfias elhatározással, melyet Te így fejeztél ki: „a karavánnak haladni kell tovább, ugyanazon nemes gondolatokkal, ha göröngyös utakon is!”. Ezért esett különösen jól szívemnek mind a két kedves lapodban küldött biztatásod és az a közlésed, hogy akárhol jársz, akár Pókán, akár Szovátán, mindig gondolsz haza is, és halomra gyűjtöd az anyagot annak a múzeumnak, melynek mindaddig gyarapodnia kell, amíg hozzád hasonló nemes gondolkozású székelyek fognak ezen a nyomorult sártekén élni, bármilyen messze vesse őket a sors egymástól és ősi pátriájuktól. Hogy aztán ki és mikor fogja determinálni az Általad gyűjtött és gyűjtendő anyagot? Ez egyelőre csak másodrendű kérdés lehet, mert első a gyűjtés, hiszen tanárebereknek ez ma sokkal nehezebb, mint a meghatározás, azaz meghatározásra majd itt vagy valamelyik testvérközéppiskolánál, talán egyelőre Csíkszeredán, hol dr. BOGA Lajos barátom kitűnő szakember, találko munkaeerőt, ha pénzem is lesz a díjazásra, miben aztán majd ismét véleményt fogok Tőled kérni. Természetesen abban is tökéletesen igazad van, hogy a Székely Nemzeti Múzeumnak a Székelyföld állatvilágának stb. az összegyűjtése a feladata. Egészen bizonyos ez! De azért – hadd hizzék a hízó, amíg olyan jó fiúk is élnek az oldalunkon, mint a mi DIÓSZEGHY Laci barátunk, aki igazán nem tehet arról, hogy nem élhet itthon közöttünk, hiszen a bogarai stb. sem respektálják úgy a határokat, mint mi az ugynevezett triánoni határt, mert ezeknek bizonyosan

több eszük van, mint azoknak volt, akik Európa új térképét fabrikálták, rajzolták... Szívemből kívánom, hogy még ezen a nyáron menj vissza ismét Szovátára, és akárhol jársz, hálódat a szerencse ne hagyja el, hanem töltsz színültig újabb és újabb zsákmánnyal, hogy az 1932. évről szóló jelentésemben majd a súlyos veszteség mellett jelentékeny gyarapodásról is beszámolhassak. Most írok aztán Laci barátunknak is, aki szintén felkérés baráti soraival, s akinek csak az a baja van, hogy a jó Isten olyan pályára terelte, hol csak idő- és nem pénzmiliomos lehet, különösen ma, mely éppen a szabad és főleg a művészi pályán élőket teszi a legnagyobb próbára. Ismételten köszönöm szépen a biztató és erősítő soraidat, és igaz barátsággal, szeretettel öllelek

CSUTAK Vilmos

44.

CSUTAK DIÓSZEGHYnek

Sepsiszentgyörgy, 1932. júl. 17.

Kedves Laci!

Csak most jutottam annyira, hogy Gerő barátunknak is és Neked is megköszönjem szépen a LÁSZLÓ Jóska öngyilkossága alkalmából kifejezett őszinte baráti részvéteket. Mondhatom, a nagy fájdalomban, mely váratlanul reám szakadt, a Te és a Gerő vigasztalása esett legjobban a szívemnek. Jóska édesapja jó barátom volt, és hűséges munkatársam volt, akivel két évtizeden át mint testvérek dolgoztunk együtt a kollégium és múzeum érdekében. Az összes gyermekek a szemem előtt, s szüleik halála után mint egy a védőszárnyaim alatt nőttek fel. Jóskában nemcsak jó munkatársat, hanem utódot is reméltem, aki ha talán nem is mindenben az általam helyesnek, jónak és egyedül célszerűnek látott utakon is fog haladni, de mindenesetre éppen olyan nemes intenciókkal, s könnyebb viszonyok közt bizonyára jóval több eredményel fogja szolgálni annak a kollégiumnak és annak a múzeumnak az érdekeit, melynek a szolgálatára áldoztam az életemet. Fájdalom, most mindennek vége van, és azt sem tudom valójában, hogy miért? Csak felteszem, de bizonyosan nem tudom, hogy túlságosan érzékeny volt, (...) ²³ nem volt egészséges, hiszen már háromszor esett át súlyos operáción, sokat várt az emberektől és az étlettől, mert naivság is sok volt benne, és szörnyű csalódáson esett át, és így tovább, anélkül, ismétlem, hogy a valóságot meg tudnám mondani. Csak az tudom bizonyosan, hogy halála családjára is, a kollégiumra és múzeumra is, és reám is súlyos veszteség. Mikor és hogyan tudom pótolni, még a jövő titka. Egyelőre pályázati hirdetéssel és magánlevelezéssel próbálkozom, amíg aztán valahogy egy testileg és lelkileg egészséges fiatalemberre tehetek szert. Ebbe

talán még egy-két esztendő is bele fog telni. Nem tudhatom. De remélem, hogy végül is rendel a jó Isten megfelelő jó szakembert és jó barátot, mind a kollégiumnak, mind a múzeumnak, mert azt hiszem, és azt remélem, hogy mi bármelyik pillanatban elmúlhatunk, de ezek az intézmények nemcsak minket és gyermekeinket, hanem sok nemzedéket és századokat is túl fognak élni. Ebben a reményben dolgozom-küszködöm én, és kérek Téged, hogy állj mellettem tovább is a múzeumunk és kollégiumunk iránt már eddig oly szépen megbizonyított testvéri szeretetteddel, és akkor még bizonyosabban gyarapodni és fejlődni fog elsősorban a mi kis múzeumunk, mely – főleg a mai pénztelen világban – annyi gondot okoz nekem. Részvétedet közöltem LÁSZLÓ Árpád barátommal, és virágokkal borítottuk a „szerencsétlen fiam” sírját, ki tényleg olyan közel állott a szívemhez, mintha szinte-szinte a saját gyermekem lett volna. Hát Te, édes Lacikám, hogyan élsz, hogyan tudsz élni a mai szörnyű gazdasági viszonyok között, amikor a legtöbb embernek, éspedig még a magamfajta középosztálybeli embernek is a legsúlyosabb mindennapi gondok közt kell élnie, bár némi fix javadalma van?! És aztán otthon vagy-e még? Mi valósult meg a nyári terveidből? Vagy mik a terveid a nyár hátralevő idejére? Mind-mind nagyon érdekel, mert tökéletesen igaza van a mi kedves Gerő barátunknak abban, hogy „a karavánnak haladnia kell tovább, ugyanazon nemes gondolatokkal, ha göröngyös utakon is!” Haladjunk tehát mi is tovább, egymás testvéri és intézményeink baráti szeretetében, amíg még gyönyörködhetünk a napvilágban és legalább időközönként testvéri és baráti szót válthatunk egymással. Igaz barátsággal, testvéri szeretettel öllelek
CSUTAK Vilmos

45.

KÖNTZEI CSUTAKnak

Küküllővár, 1932. szept. 18.

Kedves Barátom!

Rövid tartalmú kártyán jeleztük Neked Szovátáról, hogy én és DIÓSZEGHY ott gyűjtöttünk számtokra állatokat, jelenleg csak rovarokat vagy 3-4 napig. Kevés, de jó eredménnyel, s még több tapasztalattal jöttünk haza. A fő eredmény a következő volt, és erről a kérdésről való álláspontodról kérek is alkalmilag választ. Indítványoztam DIÓSZEGHYnek, s megbeszéltük minden oldalról a kérdést, ti. egy „Székely Nemzeti Múzeum Egylet” megalakulását látom szükségesnek! Rendes alapszabályszerű megalakulással! Ezen belül szakosztályok alakulását, éspedig, ha lehetséges lenne összehozni, I. könyvtári, II. néprajzi. III. régiségtári, IV. állattani szakosztályokkal! Minket főleg

az utóbbi érdekel, s megalakulását és erre tagok toborzását akkor is szükségesnek tartom, ha a többi szakosztályokat nem lehetne összehozni! Ez utóbbi főleg arra céloz, hogy legszegényebb csoportját a Múzeumi anyagotoknak rövidesen hatalmasan és tartalmasan, s főleg tudományosan megnöveljük! Ti. mi, ha eddig kevesen is, de folyton gyűjtünk, s a sok anyag fel fog halmozódni, s annak szakszerű elhelyezéséről idővel kell gondoskodjatok, különben megáll a gyűjtőmunka. Ehhez pedig pénz kell, amit rendes és rendkívüli tagoktól kell évenként beszerezni – jótékony adakozásokon kívül – egyelőre szerényebben megállapított tagdíjak útján! Ezt pedig, ugye, csak „Egylet”-té alakult társaságtól várhatjuk! Már megindítottam, és az összes székely zoológusokat össze kell hozzuk! DIÓSZEGHY Apatelken gróf LÁZÁR Máriát akarja s reméli megnyerni ennek a propagandának (hallom, lelkes székely nő!); én is minden arra való komoly embert fogok erre verbuválni! Várom a *Székelység* legközelebbi számát, hogy BÁNYAI hogyan indítja be a zoológusok összehozását, hiszen kell legyenek, s vannak is, de nem sokan tudunk egymásról. No most, hogy rövid legyek: arról érdeklődöm Nálad, hogy Te és Múzeumotok vezetősége mint gondolkodtok erről a szerénységünk szerint nagy horderejű és jövőjű kérdésről? Ha Tőled kedvező feleletet kapok, akkor alkalomadtán s kellő előkészítés s összehívás után részletes indítvánnyal állhatok elő! Mert ugye ilyesmi előzetes megbeszélés nélkül egy esetleges fiaskónak komoly ember nem teheti ki magát, s főleg nem kockáztathatja a cél sikerét! Beszéljétek meg, s engem arról értesíts! Holnap Marosszékre utazom, s ott is fogok gyűjteni Nektek, egyéb sok elfoglaltságom mellett erre is szánok mindig időt, s nemsokára annyi anyagom lesz együtt, hogy egy egész kufferrel vihetsz magaddal állatokat – ha lesz, hová eltegyétek! Sok rovarút fog kellene, s mint látom, Töletek erre nem lehet számítani, tehát önerőnkől kell ezeket beszerezzük, ahonnan tudjuk. Pár helyről érdeklődtem, még választ sem kaptam, tehát külföldre kell drága pénzzel fordulni – amiért az biztosan fog szállítani. Most a szovátai anyagot dolgozom fel, és teszem félre Nektek, s egész külön sok dolgot fog adni a DIÓSZEGHYvel való közlése, mert Ő máris össze akarja írni a fogott állatok névsorát, amíg nem nő igen nagyra az anyag, s amikor természetesen még nagyobb munka volna ezt megcsinálni! Ennyit tartottam szükségesnek a szovátai út után azon frissiben Veled közölni. A sok jelenlegi világbéli nyomorúság mellett valóságos felüdülés számomra, hogy ilyen szép jövőjű célról írhatok Neked, s nagy megnyugvásomra fog szolgálni, ha előbbre tudom vinni ezt a célkitűzést!

Legszívesebben üdvözöl őszinte híved

Dr. KÖNTZEI Gerő

46.
CSUTAK KÖNTZEInek
Sepsiszentgyörgy, 1932. okt. 1.

Kedves Barátom!

Mind kártyátokat, mind 18-án kelt részletes leveledet nagy örömmel vettem és olvastam. De nem csak én olvastam, hanem elolvastattam több itteni barátommal és dr. BOGA Lajos csíkszeredai róm. kat. főgimnáziumi tanár kedves barátommal is, ki előbb az Erdélyi Múzeum-Egylet állattárának őre volt, s jelenleg nálunk a LÁSZLÓ Jóska tanszékét is ellátja, sőt tőle írásbeli szakvéleményt is kértem, mit a kedden d.u. tartandó ügyvezető-tanácsi ülésünk után, hol mind a Te leveledet, mind az ő véleményét elő óhajtom terjeszteni, majd elküldök Neked a mi korábbi tervezgetéseink egy részével együtt, hogy viszont azokra nézve a Te szíves véleményedet kérjem, s így végül is megvalósítsuk egymástól függetlenül megszületett közös tervünket. Most tehát csak annyit kívánok megírni, hogy hálás szívvel köszönöm a szíves biztatásodat, hogy Lacival együtt csak folytassátok tovább a verbuválást, a zoológus társakkal való érintkezés közvetlen felvételét, mert ezekből a levélváltásokból kétségtelenül Egyesület és Szakosztályok lesznek, ha a Jó Isten megtart minket, és megőrzi az egészségünket. Jelzésed alapján átnéztem a BÁNYAI János *Székelységének* a legújabb számát, de semmit sem találtam erre nézve benne, mert amit a lapja 7–8. számának 78. oldalán a *Székelyszék* című rovatban ír, abból nem tudom kiolvasni azt, amire Te szíves voltál célozni. Nem tartom azonban lehetetlennek, hogy majd a jövő számban többet és részletesebben fog írni, de azt még bizonyosabbnak tartom, hogy az lenne az igazi magvetés és a szög fejére ütés, ha szíves lennél Te cikket írni erről a fontos kérdésről. Jó kedvet és jó egészséget kívánok az újabb meg újabb kiszállásokhoz és a hazaszállított hadizsákmány feldolgozásához; kérlek, hogy add át Lacinak a meleg üdvözetemet, ha írni fogsz neki, és amikor itteni barátaink, ELEKES Andor és társai meleg üdvözlését tolmácsolom (Andor sohasem felejtí el, mikor Rólad esik szó, hogy elő ne adja a román entomológiáról a TANKÓ-kertben illusztrációk kíséretében tartott szakszerű előadásodat), egyúttal igaz barátsággal üdvözöllek

CSUTAK Vilmos

47.
CSUTAK KÖNTZEInek
Sepsiszentgyörgy, 1932. dec. 24.

Kedves Barátom!

Egy nagyon kedves levelezőlapod és egy még becsesebb és még kedvesebb leveled fekszik előttem.

Levelezőlapod vétele óta nem volt nap, amelyiken nem gondoltam volna Reád és szíves meghívásodra, s tegnap vett leveled azzal a reménységgel biztat, hogy munkád és akaratod nyomán a Székely Nemzeti Múzeum hatalmas lépést fog előre tenni a maga szép hivatása útján... De előbb igyekszem kimenteni magamat, és megindokolni tervezett látogatásom elmaradását, hogy azután nyugodtan diskurálhassunk a további teendőinkről és jövő munkánkról. Még a zsinatunk alatt, pontosan bezárásakor vettem kedves lapodat, és nyomban mutattam KISPÁL Lászlónak, akivel minden egyes találkozásunk alkalmával annyi szeretettel szoktunk elbeszélgetni közös jó barátainkról, és megígértem Neki is, hogy hazamenet meglátogatlak, s ahogy tervezted, együtt felmegyünk DOBAYhoz is látogatóba. Fájdalom, tervemet nem voltam képes végrehajtani, mert egyrészt szörnyű rossz vasúti összeköttetések van, másrészt hazulról olyan hírt kaptam, hogy siessek, mert inspektorjárs vizálatott, harmadszor – s talán Te ezt fogod leginkább megérteni, skárlátszérumot kellett végig a kezemben hazaszállítani, hogy a főgimnáziumunk és leánygimnáziumunk növendékeit vele azonnal beolthassuk. Hosszas titubálás után mégis győzött bennem a gyermekeink és kollégiumunk érdeke, és egyenesen hazajöttem, abban a reménységben, hogy legközelebbi utam alkalmával meglátogatlak. Sajnos, ezen a legközelebbi utamon is túl vagyok már, mert most dec. 15-én ismét Kolozsvárt, igazgató-tanácsi ülésen voltam, de a számadásra vonó KISPÁL Lacinak már meg sem mertem ígérni határozottan, hogy kiszállok, bár erős szemrehányást tett, és meg is fenyegetett, mert a megelőző alkalommal hozott oltóanyagunk nem volt elég a háromszori védőoltásra, és ismét szérumot kellett szállítanom, és jöttek az első évharmadi osztályozó konferenciák is úgy, hogy ismét csak fájdalmas pillantásokat és sóhajokat küldöttem Feléd a Kisküüllő völgyében felfelé, de nem tudtam kiszállani, bár jól tudtam, hogy ezért ismét kikapok KISPÁL Lacitól, Te pedig engem eddig tökéletesen kizártál a baráti szívedből, és talán a poklok mélységes fenekére küldöttél... Annál nagyobb örömet szereztl a kedves és szíves leveleddel, és annál inkább sietek most, hogy véleményemet mielőbb közölhessem Veled. Ez a szerény véleményem pedig csak egyetlen hó óhajítás, és pedig az, hogy segítsen meg a jó Isten a tervezett és egyidejűleg az újságokban is bejelentett székely természettudományi Társulat megszervezésére, de a Székely Nemzeti Múzeum természettudományi szakosztálya cím alatt, tehát nem teljesen önállóan és függetlenül tőlünk, azért, hogy a csemetéd akkor is élhessen és erősödhessék, amikor mi már nem leszünk, és nem táplálhatjuk szívünk melegével és agyunk minden jó gondolatával. Mivel pedig az Erdélyi Múzeum-Egye-

sület nálunk tervezi az 1933. évi vidéki vándorgyűlésének a megtartását, és ezzel kapcsolatosan az Erdélyi Gazdasági Egylet is gazdasági kiállítás rendezését, úgy, ahogy 1929-ben a múzeumunk 50 éves jubiláris emlékünnepele alkalmával már egyszer nagyszerű eredménnyel megcsinálta: az volna a másik óhajtamom, hogy a terved vagy előbb, vagy ekkor, tehát legkésőbb augusztus végén vagy szeptember 10–15. között végre is hajtassék, s az a nap örökre emlékeztetéssé tévessék a múzeumunk történetében. Nagyon kérlek azért, kedves Gerő, hogy szíveskedj ezeket a szempontokat és tényeket komoly fontolóra venni, és az egyes jelentkezőkkel ilyen értelemben tovább tárgyalni. Némi tájékoztatás mellékelem az Erdélyi Múzeum-Egylet 1905. évi *Alapszabályait* azért, mert nagyjában azokat vehetnők mi is figyelembe zsinórmértékül, s egyúttal most írok Kolozsvárra is, hogy küldjék meg nekem a szakosztályok hivatalos iratait. Természetesen azonnal továbbítom Neked a természettudományi szakosztályt, úgy, ahogy megkapom, mert azt szeretném, hogy most a tél folyamán Te is csinálj egy alapszabály-tervezetet a tervezett szakosztályotok részére. Végül csak annyit, hogy keresve fogom keressni az alkalmat, hogy még a télen meglátogassalak és együtt, szánúton vagy vasúton DOBAY barátodat is meglátogassuk. Kellemes ünneplést és boldog új esztendő-t kívánok az egész mélyen tisztelt családnak, s Téged a régi nagyrabecsüléssel és igaz barátsággal öllelek

CSUTAK Vilmos

Jegyzet

1. APOR-kódex: az első magyar bibliofortítás részleteit (a negyedik magyar irodalmi munkának tekinthető zsolttárfordítás) tartalmazó 15. századi kódex, a Székely Nemzeti Múzeum legértékesebb hungarikája. PÜNKÖSTI Gergelyné APOR Zsuzsannától került CSEREYnéhez.
2. „1911. aug. 14. - BÁNYAI János geológus (Abrudbánya) látogatása. Kiszállítás a Borvíz-kút melletti téglagyári, a PAP Lehel-féle cementgyári, a FORRÓ Elek-féle homokbánya feltáráshoz. Előbbi helyről kövületek; utóbbi helyről: vulkanikus bomba (2 db.) és edénytöredékek, mamutfog. 1911. okt. 22. - Dr. SZÁDECZKY Gy. látogatása a múzeumban. Geológiai kiszállások: 1. PAP Lehel homokbányáihoz. 2. Felszegi, borvízkút melletti téglagyári feltáráshoz.” (*Múzeumi feljegyzések - Munkanapló, 1911-1936*)
3. „1913. szept. 16-án Dr. HORVÁTH Géza országos felügyelő a természetrajzi gyűjtemény berendezésére és további fejlesztése ügyében a múzeumot meglátogatta. (Gyűjtemény állapota az átköltözés után teljesen jó). Helyiség szűk lesz. Ásványtár lehetőleg a folyosón jól záró szekrényekben. Hideg nem árt. Rovarszekrények alsó része a szekrénylábak közé betolható és kivehető. Ebbe jönnek a fiókok közül azok, amelyek nincsenek kiállítva. - Rovarfiókok SZIKORÁtól (RÁDAY u. 30.) (f. 12 K). - Litvániai bőlny (kérés) - Medve Bp. részére is. - Szekrények elhelyezése. - 800 K dotáció állandósítása. - Függönyök jók. Felereszhető csak irodába.” (*Múzeumi feljegyzések - Munkanapló 1911-1936*)
4. „...szíves volt múzeumunk ásatag és őskori csontgyűjteményét szakszerűen átvizsgálni, meghatározni, s a duplumokból és a Székely Nemzeti Múzeum gyűjtési területén kívül eső területekről származó tárgyakból a

szükséges darabokat a m. kir. Földtani intézet részére összeválogatni. ... Dr. KORMOS Tivadar geológus írral folytatott megbeszélések alapján tisztelettel kérjük a Tekintetes Igazgatóságot, hogy a múzeumunk által a Földtani intézetnek cserékképpen átengedett ... tárgyakért a Földtani intézet felesleges példányából egy kisebb kézi ásványgyűjteményt és Székelyföldről származó ásványokat és kőzeteket kérünk. Kérjük továbbá, hogy a Földtani intézetnek könyvtárunkban hiányzó kiadványait szintén megküldeni kegyeskedjék...” (Dr. LÁSZLÓ Ferenc levele a m. kir. Földtani intézet igazgatóságának)

5. TÓTH Szabolcs, BOÉR Hunor, **Közművelődési rendezvények a Székely Nemzeti Múzeumban a két világháború között**, jelen kötet.
6. Vö. BOÉR Hunor, **Adatok a Székely Nemzeti Múzeum két világháború közötti történetéhez**, jelen kötet.
7. Vö. WOLF Tamás, **A Székely Nemzeti Múzeum és a székelyföldi kutatóutak (1928-1940)**, jelen kötet.
8. Sugásfürdő, Rétyi Nyír, Szent Anna-tó-Mohos, Kommandó-Górhavas. Vö. BOÉR Hunor, **Adatok a Székely Nemzeti Múzeum két világháború közötti tevékenységéhez**, jelen kötet.
9. A Magyar Nemzeti Múzeum állatárának igazgatója.
10. Bráila, Románia.
11. A kapcsolatfelvétel valószínűleg az említettek – VERESS Áron, NAGY Ede és I. még a következő levelekben, pl. BENEDEK János múzeumi igazgató-választmányi tag – útján történt.
12. Curtea de casaije:
13. Náluk nagyobb számú román tagot léptettek be, és ezzel átvették az ellenőrzést. A kolozsvári Erdélyi Múzeum-Egyesületben is ezt próbálták kikényszeríteni, és formai okora hivatkozva sikerült is működését egészen 1930-ig megbénítani. A Székely Nemzeti Múzeum esetében, *Alapszabályainak* köszönhetően ilyen veszély fel sem merülhetett.
14. Emberi sorsok: CSUTAK Vilmos élete is a Múzeumba fog rámenni, mint korábban, 1925-ben LÁSZLÓ Ferenc – 1936. májusban első gimnazistaként hagyja árván kisebbik fiát. Mintha érezné ezt, a levelekben viszatérő fordulat a még elvégzendő, megoldandó feladatok felelős tudata.
15. SZÉKELY Zoltán igazgató-őr és KISGYÖRGY Tamás igazgató-választmányi elnök fogják elhozni, 1948-ban, a második világháború után.
16. Jellemző a kor romániai magyar szakembereinek elszigeteltségére, hogy az *Erdélyi Irodalmi Szemlé*ről sem tudott, holott ekkor már az *Erdélyi Múzeum* is újra megjelenik.
17. A levelek címzése: Nagyságos Dr. KÖNTZEI Gerő nyugalmazott járársorvos, földbirtokos úrnak, Küküllővárn.
18. *Vis maior*: kényszerítő körülmény.
19. A levél az 1931. évi háromszéki gyűjtőtűt után született, ekkor ismerkedhettek meg KÖNTZEI és LÁSZLÓ József.
20. Valószínűleg KERNNÉre gondol.
21. Sepsiszentgyörgyi barátok családi problémája, nem tartozik a tárgyhoz.
22. Tárgyhoz nem tartozó személyi vonatkozások.
23. Tárgyhoz nem tartozó személyi vonatkozások.

Köszönetnyilvánítás

A közlemény a „Centrumok” program eredménye. A programot az ARANY János Közalapítvány támogatja. Ezúton is köszönjük.

(A családnak majuszkulázását, beleértve a forrásközlést, kötet szerkesztési szempont indokolja. Szerk. megj.)

**Corespondența colaboratorilor
zoologi cu Muzeul Național
Secuiesc în perioada 1928–1932**
(Rezumat)

Lepidopterologul László DIÓSZEGHY și entomologul Gerő KÖNTZEI se numără printre colaboratorii interbelici cei mai importanți ai Muzeului Național Secuiesc. Participanți activi la „expedițiile din Secuime”, au îmbogățit Muzeul prin cercetarea comună cu acesta, dar și prin alte donații, în primul rând cu vestita colecție de fluturi „László DIÓSZEGHY”. Ca și alți colaboratori ai instituției secuiești, aportul lor nu se rezumă la propriul domeniu, ajutând colegii și prietenii de la Sf. Gheorghe în diverse preocupări – cercetări arheologice, de domeniul istoriei artei etc. Corespondența lor cu Muzeul, din anii 1928–1932, reprezintă cea mai importantă sursă privind întreruperea dintre 1929–1933 și reluarea „expedițiilor din Secuime”, principalul inițiator și organizator al cercetărilor din Munții Harghita, din 1934–1935, fiind tocmai Gerő KÖNTZEI.

**Zoologist's Correspondence with
the Székely National Museum in
the Period 1928–1932**
(Abstract)

The lepidopterologist László DIÓSZEGHY and the entomologist Gerő KÖNTZEI can be counted among the most important co-workers of the Székely National Museum between the two World Wars. As active participants at the „Expeditions in Székelyföld”, they enriched the Museum with the research with it, and also with other donations, first of all with the famous butterfly collection „László DIÓSZEGHY”. The same as other co-workers of the Székely National Museum, their contribution does not comprise only their domain, as they always helped their colleagues and friends from Sepsiszentgyörgy (Sf. Gheorghe) at different preoccupations – archaeological research, in the domain of history of art a.s.o. Their correspondence with the museum, between 1928–1932 represents the most important source on the ceasing between 1929–1933 and restarting of the „expeditions in the Székelyföld”, the main organizer and initiator of the research in the Hargita Mountains between 1934–1935 was Gerő KÖNTZEI himself.

